

Arbetsrapport nr. 46

Fokus på unga vuxna

Sociala förändringar och växande medieutbud
skapar nya medievanor bland unga

Ulrika Andersson

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för Journalistik och Masskommunikation

Arbetsrapport nr. 46

Fokus på unga vuxna

Sociala förändringar och växande medieutbud
skapar nya medievanor bland unga

Ulrika Andersson

ISSN 1101-4679

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för Journalistik och Masskommunikation

Box 710, 405 30 GÖTEBORG

Telefon: 031-773 49 76 • Fax: 031-773 45 54

E-post: majken.johansson@jmg.gu.se

2007

1. Välkommen till de unga vuxnas värld	5
1.1 Etableringsfasen	
2. Unga vuxna som mediekonsumenter	9
2.1 Färre prenumeranter bland unga vuxna	
2.2 Traditionell morgontidningen tappar fäste	
2.3 Gratistidningar bidrar till stabil läsning	
2.4 Nätläsning alternativ för unga	
2.5 Pressad kvällspress	
2.6 Nyhetskonsumtion i etermedier	
2.7 Synen på mediers roll i samhället/medieförtroende (eventuellt utgå)	
3. Arbete och studier	25
3.1 Allt senare inträde på arbetsmarknaden	
3.2 Fler välutbildade unga	
3.3 Instrumentell inställning till arbetet ökar	
4. Ekonomisk situation och levnadsstandard	35
4.1 Ökade löner men sämre rörelsemarginaler	
4.3 Andelen fattiga ökade under nittiotalskrisen	
5. Bosättning och familjebildning	41
5.1 Från föräldrahemmet till en hyreslägenhet	
5.2 Unga vuxnas dras till storstäderna	
5.3 Familjebildning	
6. Engagemang och fritid	48
6.1. Samhällsförtroende och politiskt engagemang	
6.2 Fritidsaktiviteter	
6.3 Familj, vänner och fritid viktigt för unga	
7. Slutdiskussion	63
Referenser	67
Tidigare rapporter från JMG	71

1. Välkommen till de unga vuxnas värld

Vid mitten av åttiotalet hade tre av fyra unga i 20-39-årsåldern en morgontidning i sitt hushåll. Tjugo år senare, 2005, det bara varannan ung vuxen som prenumererar. Det verkar onekligen ha hänt något med de unga vuxna. Det är något som gör att 2000-talets unga mediekonsumenter skiljer sig från de generationer som var unga på 80- respektive 90-talet. Dagens tjugoåringar överger i allt högre utsträckning de traditionella morgontidningarna. Och public servicekanalerna tappar tittare och lyssnar i samma åldersgrupp. Vad är det egentligen som händer? Och vad beror det på?

Det har knappast undgått någon att det svenska medielandskapet har genomgått omfattande förändringar sedan slutet av åttiotalet. Såväl unga som gamla har fått ökade möjligheter att ta del av fler tv-kanaler, inte bara via kabel och satellit utan också i det marksända nätet. Radioutbudet har utvidgats med privat lokalradio, finansierade med hjälp av reklampengar. Inom dagspressens område har gratisdistribuerade tidningar som *Metro*, *Stockholm City* och *Extra Östergötland* introducerats, tidningar som innehållsmässigt liknar traditionell dagspress, men som skiljer sig genom att inte vara förenad med någon prenumerations- eller lösnummerkostnad. Också Internet har blivit ett högst betydelsefullt inslag i medielandskapet, där både svenska och utländska medier finns tillgängliga.

Det ökade medieutbudet är *en* viktig orsak till att unga vuxna har förändrat sitt konsumtionsbeteende när det gäller medier. Men det har också hänt mycket annat i samhället som i mer eller mindre hög utsträckning har påverkat förutsättningarna de ungas livssituation och därigenom också deras mediekonsumtion. Syftet med rapporten är därför att söka bringa klarhet i hur förutsättningarna för de unga vuxna har förändrats under de senaste decennierna, med särskilt fokus på samhällsmässiga och demografiska förändringar. På så sätt är det möjligt att öka förutsättningarna för att kunna förstå varför de ungas mediebeteende skiljer sig såväl från övriga åldersgrupper som från tidigare generationer av unga vuxna.

Tanken är inte att bidra med förslag till hur medieföretagen ska utveckla sina verksamheter för att kunna locka till sig den unga publiken. Däremot är förhoppningen att bidra med kunskap om vad det innebär att befinna sig i gränslandet mellan ung och vuxen och hur situationen för de unga har påverkats av förändringar i samhället under de senaste decennierna. Allt talar för att vi här finner en del av förklaringen till varför 2000-talets unga vuxna inte riktigt har samma konsumtionsmönster när det gäller medier som motsvarande generationer under 1980- och 1990-talen.

Det kan vara på sin plats med några läsanvisningar för rapporten. Fokus i detta inledande kapitel ligger på frågan om vad det innebär att vara ung. Här redogörs för den så kallade etableringsprocess som de unga går igenom i 20-30-årsåldern. Denna process är viktig för att förstå varför de unga vuxna skiljer sig från de äldre åldersgrupperna i sitt beteende.

Kapitel 2 fokuserar på den unga generationens medievanor. Förändringar i tidningsläsning och nyhetsanvändning på internet är några av de aspekter som tas upp ramen för detta kapitel.

I kapitel 3-6 är det återigen etableringsprocessen som ligger i fokus, där de unga vuxnas situation på arbetsmarknaden, vidareutbildning, ekonomisk situation, bosättning och familjebildning beskrivs utifrån befintlig statistik. Dessa aspekter belyses utifrån ett förändringsperspektiv i syfte att skapa förståelse för vilka faktorer som har spelat in för de förändringar i medievanor som skett bland de unga vuxna under den senaste tjugoårsperioden.

Avslutningsvis följer ett sammanfattande diskussionskapitel där de unga vuxnas medieanvändning vävs samman med de fakta om unga vuxnas samhälls- och livssituation som framkommit i tidigare kapitel.

Rapportens huvudfokus ligger på unga vuxna i åldrarna 20-39 år. Eftersom livssituationen skiljer mellan unga vuxna som precis har fyllt 20 år och unga vuxna som är i 35-årsåldern har de avsnitt som bygger på material från SOM-undersökningarna¹ delats in i två undergrupper, 20-29-åringar samt 30-39-åringar. På så sätt är det möjligt att få fram eventuella skillnader mellan yngre unga vuxna och äldre unga vuxna. Det inledande mediekapitlet bygger uteslutande på denna åldersindelning. I övriga kapitel varierar åldersuppdelning beroende på från vilken källa uppgifterna har hämtats. Statistiska Centralbyrån gör exempelvis ofta en indelning som grundas på intervallen 18-24 år och 25-34 år. Det innebär att grupperna inte alltid är helt jämförbara. Trots denna differens i åldersindelning ger de olika källorna sammantaget en mycket god bild av de unga vuxnas livsvillkor.

1.1 Etableringsfasen

Inom den sociologiska forskningen talas det om den förlängda ungdomstiden, ett begrepp som belyser det faktum att unga idag dels blir vuxna allt tidigare sett till den biologiska och sociala utvecklingen, samtidigt som det också dröjer allt längre innan de blir vuxna i samhället i termer av att vara egenförsörjande, ha avslutat sin utbildning, fått ett arbete och på andra sätt blivit vuxna.² Tonårstiden, fasen då man befinner sig mellan barndom och vuxenliv, har kommit att bli en allt mer utdragen period än vad den tidigare varit. Yngre barn kommer in tidigare i tonårsperioden och anammar ett vuxnare beteende, samtidigt som de äldre tonåringarna dröjer kvar längre i tonårsperioden, så att vuxenlivet skjuts på framtiden. Tidigare ledde barndomen rakt in i vuxenlivet, men idag dröjer det betydligt längre innan en person räknas, eller ser sig själv, som vuxen.³

Samtidigt som tonårstiden har blivit mer utdragen har också den process som följer därefter, etableringen i vuxenlivet, kommit att ta allt längre tid. Denna period i livet, som vanligtvis inträffar i 20-34-årsålder, beskrivs av Statistiska Centralbyrån som *etableringsfasen*.⁴ Begreppet syftar på de övergångar som unga människor gör då de lämnar ungdomsstadiet för att inträda, eller etablera sig, i vuxenlivet. Dessa övergångar sker oftast ganska snabbt och i ungefär samma riktning.

Efter många år i grundskola och gymnasium är det dags att ta det första steget ut i vuxenlivet och lämna tonårstiden bakom sig. Man flyttar hemifrån, tar kanske tillfälliga jobb på olika arbetsplatser, reser till någon spännande plats på andra sidan jordklotet eller går vidare till högskola eller universitet för att vidareutbilda sig. Efter ytterligare några år på skolbänken får man snart sitt första riktiga jobb. Kanske har man också hittat en partner som man flyttar ihop med, för att några år senare skaffa familj tillsammans med.

Etableringsfasen är ofta förknippad med en rad olika valmöjligheter, där det inte är självklart vad som är rätt eller fel.⁵ Ska man studera vidare eller försöka hitta ett arbete? Ska man bo kvar hemma ett par år till eller försöka hitta en egen lägenhet? Ska man stanna kvar på hemorten eller söka sig till en ny stad? Ska man bo själv eller dela boende med någon? Ska man vara singel eller satsa på en parrelation? Även om valen kan kännas självklara vid vissa tidpunkter finns det ofta yttre omständigheter som försvårar vissa övergångar, till exempel en hög arbetslöshet eller brist på bostäder.

¹ För en beskrivning av SOM-institutets verksamhet, se www.som.gu.se.

² Trondman (1999).

³ Trondman (2003).

⁴ *Ungdomars etablering* (2005).

⁵ *Ungdomars etablering* (2005). Jfr Trondman (2003).

När etableringsfasen är över går man in i *livets mittpunkt*, som håller sig i åldersintervallet 35-65 år.⁶ Då är förankringen på arbetsmarknaden oftast stark, man har hunnit bilda familj och de egna barnen är i slutet av perioden på väg att etablera sig som självständiga, vuxna individer. Kanske har de första barnbarnen börjat komma. Stabiliteten i vanor och ekonomi är mycket mer fast i denna del av livet, jämfört med etableringsfasen, vilket också har inverkan på medievanorna.

Den beskrivning som finns ovan handlar om ett slags livscykel där man går från ett stadium till ett annat beroende på i vilken ålder man befinner sig. Men exakt hur denna fas ser ut tenderar också att skilja mellan olika generationer. För personer födda på femtiotalet var det kanske mer naturligt att flytta direkt från föräldrahemmet till en bostad med den tilltänkte maken eller maken, medan personer födda på sjuttioalet i högre utsträckning väljer att bo ensamma under en stor del av ungdomstiden. Femtialisterna började ofta jobba redan i tonåren, medan sjuttialisterna istället i hög utsträckning studerar vidare på högskolor och därför är närmare trettio innan de tar steget ut på arbetsmarknaden.

Även om både femtialisten och sjuttialisten har befunnit sig i trettioårsåldern, skiljer sig värderingar och inställningar till omvärlden åt mellan de båda eftersom de varit trettio vid två helt olika decennier. Till skillnad mot sina föräldrar har många sjuttialister under sin uppväxttid gått på dagis eller varit hos dagmamma, tittat på video, spelat cd-skivor och spenderat minst tolv år i skolan.⁷

Vårt sätt att betrakta världen i stort och vår syn på specifika företeelser är format och påverkat av både sociala och historiska faktorer. Den ökade globaliseringen har bland annat fört med sig krav på nya förhållningssätt såväl till oss själva och vår egen kultur som till nya och främmande människor och kulturer. Omdefinitioner av hur vi ser på familjebildning, könsroller, sexualitet, för att nämna några exempel, har fört med sig förändringar på ett djupgående plan, både för enskilda människor men också för hela samhällen och dess institutioner. Synen på förvärvsarbetet och på hur stor del av livet som vi ska ägna åt arbete är ett av de många områden som successivt har förändrats.⁸ Också ungdomskulturen är allt mer präglad av en global påverkan. Unga människor hämtar inspiration och påverkas i högre utsträckning av livsstilar och kulturer från hela världen. Här har bland annat Internet och ett förändrat resebeteende skapat förutsättningar för att öppna världen för unga vuxna på ett annat sätt än vad tidigare generationer haft möjligheter till.⁹

Det påstås ibland att dagens unga vuxna är den första generationen sedan början av nittonhundratalet som har en sämre levnadsstandard relativt sina föräldrar, och det ligger en hel del sanning i det. Ökade utbildningskrav har tillsammans med en hög ungdomsarbetslöshet skjutit upp inträdet på arbetsmarknaden. Och den allt senare etableringen på arbetsmarknaden och unga människors många gånger otrygga anställningsförhållanden leder i sin tur till att den ekonomiska stabiliteten och tryggheten fördröjs. Samtidigt har bostadsmarknaden blivit kärvare, med färre små och billiga ungdomslägenheter. Sammantaget har denna utveckling ökat skillnaderna mellan olika generationer när det kommer till frågan om materiel välfärd. Dagens unga vuxna har en sämre välfärdsutveckling än tidigare generationer. Den ökade ekonomiska otryggheten har i sin tur lett till en anpassning bland de unga genom senare utflyttning från föräldrahemmet såväl som senare familjebildning.¹⁰

Kombinera dessa förändringar med ett utökat medieutbud och nya medieformer, en annan syn på hur medieinnehåll bör distribueras och vad det får lov att kosta (det vill säga andra prioriteringar

⁶ *Ungdomars etablering* (2005).

⁷ Jfr Nilsson (2005).

⁸ Giddens (2003).

⁹ Johansson (1999).

¹⁰ Vogel (2001).

kopplat till medieutbudet), så kanske svaret på frågan om varför dagens unga skiljer sig från tidigare generationer så smått börjar utkristallisera sig.

2. Unga vuxna som mediekonsumenter

Kapitlet utgår från de unga vuxnas medieanvändning, med fokus på dagspress och internet. Tendensen för befolkningen som helhet är att andelen prenumeranter och läsare av morgontidningar har minskat de senaste åren, men det är framför allt bland de unga vuxna som denna utveckling är som tydligast.

Det har knappast undgått någon att det svenska medielandskapet har genomgått omfattande förändringar de senaste decennierna. Tv- och radioutbudet har i det närmaste exploderat och inom dagspressens område har gratisdistribuerade dagstidningar fått stor genomslagskraft. Också internet har dragit sitt strå till stacken att förändra förutsättningarna för människors medieanvändning.

Det samlade medieutbudet är idag vida större jämfört med tjugo år tillbaka i tiden. Samtidigt har den ekonomiska och demografiska situationen i samhället förändrats, vilket sammantaget har påverkat både traditionella och nyare mediers förutsättningar på marknaden.

Förändringarna har bland annat lett till att synen på hur ett visst medium ska distribueras och vad det får kosta har omförhandlats i vissa samhällsgrupper. För varför ska man betala för att få hem en tidning i brevlådan varje morgon när man kan läsa samma nyheter, möjligen i kortare form, på bussen på väg till jobbet? Det är betydligt mer tidseffektivt att läsa på bussen, samtidigt som högen till pappersinsamlingen kan hållas på en rimlig nivå. Och varför betala för en tjock bunt papper som man ändå bara hinner läsa en bråkdel av, när möjligheten finns att välja fritt från delar av det stora smörgåsbord som tv, internet och gratistidningar har att erbjuda?

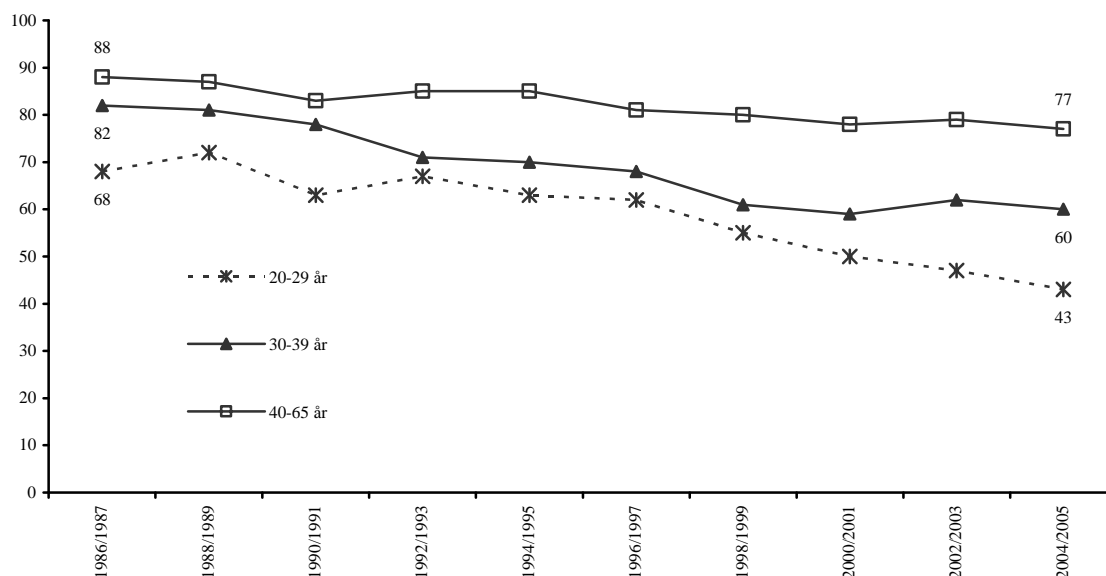
2.1 Färre prenumeranter bland unga vuxna

Det var visserligen kvällspressen som led de största upplageförlusterna under nittioalets lågkonjunktur, men frågan är om det inte är de prenumererade morgontidningarna som allt mer framstår som de långsiktiga förlorarna när de unga vuxnas medievanor sätts under lupp. Förvisso har branschen flera gånger tidigare trott att det har rört sig om ett dödligt hot, som när tv startade på femtioalet eller när lokalradiosändningarna kom igång på sjuttioalet, men kanske är det inte förrän nu som denna oro verkligen blivit befogad.

Visserligen har prenumerationsgraden gått ned något inom alla åldersgrupper sedan slutet av åttiotalet, men det är framför allt bland de yngre grupperna som den största förändringen står att hitta. 1986 prenumererade 60 procent av alla 20-29-åringar på en morgontidning. Knappt två decennier senare, år 2005, är motsvarande andel omkring 40 procent (figur 1). Det innebär att en tredjedel av prenumeranterna i åldersgruppen 20-29-åringar har försvunnit inom loppet av en tjugoårsperiod.

Men det är inte bara bland de allra yngsta som prenumerantstocken har minskat. Också bland personer i 30-årsåldern har en stor andel av prenumeranterna fallit ifrån under samma tidsperiod. Vid mitten av åttiotalet prenumererade närmare 85 procent av alla i 30-årsåldern på en morgontidning. Två decennier senare ser situationen helt annorlunda ut. Knappt 60 procent av åldersgruppen består numera av prenumeranter. Bland de yngre trettioåringarna, de mellan 30-34 år, är det endast hälften som prenumererar på en morgontidning. Motsvarande andel bland de äldre 30-åringarna är ungefär 60 procent. Denna utveckling tycks tyda på att allt fler av de unga bibehåller sitt prenumerationsbeteende också när de blir något äldre.

Figur 1. Andel som bor i hushåll med prenumeration i olika åldersgrupper 1986-2005 (tvåårsintervaller, procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

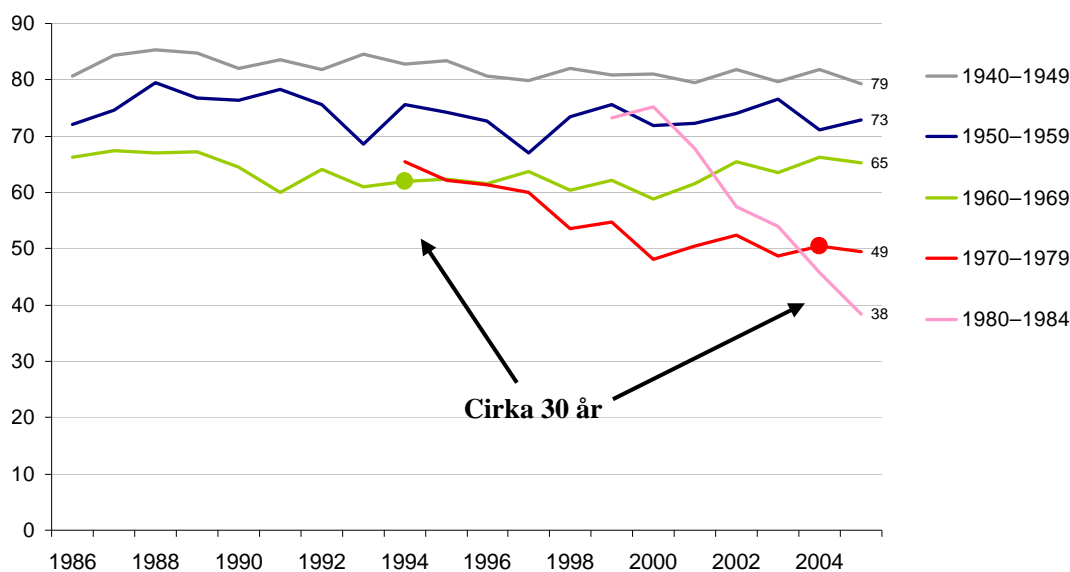
Att de äldre oftare bor i ett hushåll med en prenumererad morgontidning jämfört med de yngre är i sig inget nytt fenomen.¹¹ Stabilitet i levnadsvanorna, en trygg ekonomi och en hög grad av integration i samhället brukar vanligtvis ges som förklaring till varför vissa samhälls- och åldersgrupper har en högre prenumerationsgrad än andra. Det faktum att unga människor nyligen har flyttat hemifrån, eventuellt fortfarande studerar eller har tillfälliga anställningar, flyttar oftare och ännu inte har bildat familj, brukar kunna förklara varför yngre inte prenumererar på morgontidningar i samma utsträckning som äldre befolkningsgrupper. I takt med att vanestabiliteten liksom den ekonomiska tryggheten ökar, tenderar också prenumerationsgraden att öka.¹²

De senaste åren har undersökningar dock kunnat visa på att de yngre åldersgrupperna inte längre når upp till den förväntade prenumerationsgraden vid en viss ålder, givet de förutsättningar som tidigare kunnat förklara prenumerationsbenägenheten. När den genomsnittlige 60-talisten var runt 30 år hade drygt 60 procent i åldersgruppen en prenumererad morgontidning i hushållet. Nu när sjuttitalisterna hunnit bli 30 år är motsvarande andel 50 procent (figur 2). De första åttitalisterna har fortfarande ett par år kvar till 30, men mycket tyder på att prenumerationsgraden för deras generation kommer att ligga betydligt lägre än 70-talisternas. Det är inte bara vanestabiliteten eller graden av resurser som kan förklara människors prenumerationsbeteende utan förändringar på mediemarknaden har kommit att spela en avgörande roll för hur de yngre åldersgrupperna väljer att ta del av medier och dess innehåll.

¹¹ Weibull (1983).

¹² Bogart (1981); Weibull (1983) Lithner (2000); Andersson (2005); Nilsson (2005).

Figur 2. Andel som bor i hushåll med prenumeration i olika generationer(procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet/Åsa Nilsson, JMG.

Oavsett vilken generation eller åldersgrupp som granskas gäller fortfarande att andelen prenumeranter är högre bland samboende eller gifta personer jämfört med ensamstående (tabell 1). Prenumerationsgraden varierar därmed både efter ålder och efter civilstånd. Sammantaget innebär det att den högsta andelen prenumeranter hittas bland personer över 40 år som är samboende eller gifta, medan den lägsta andelen prenumeranter hittas bland unga ensamstående vuxna.

Samtidigt är det värt att notera att andelen prenumeranter har sjunkit inom *alla* grupper de senaste åren, oavsett ålder eller civilstånd. Den minsta differensen mellan andelen prenumeranter bland ensamstående och samboende/gifta finns hos 30-39-åringarna, medan 40-65-åringarna istället har störst differens mellan dessa grupper. En låg prenumerationsgrad bland unga handlar därmed i större utsträckning om *ålder*, medan en låg prenumerationsgrad bland äldre snarast handlar om civilstånd.

Tabell 1. Andel prenumeranter i olika åldersgrupper efter civilstånd 1986-2005 (tvåårsintervaller, procent)

	1986/ 87	1988/ 89	1990/ 91	1992/ 93	1994/ 95	1996/ 97	1998/ 99	2000/ 01	2002/ 03	2004/ 05	Diff. 86-05
20-29 år											
Ensamstående	63	67	56	57	59	62	51	45	44	43	-20
Samboende/gift	68	76	68	70	67	62	57	56	50	44	-24
30-39 år											
Ensamstående	*	63	56	45	49	56	44	42	37	44	-19
Samboende/gift	86	86	83	83	77	71	67	64	69	66	-20
40-65 år											
Ensamstående	75	72	69	71	67	63	57	60	57	52	-23
Samboende/gift	91	90	87	88	89	86	86	83	85	83	-8

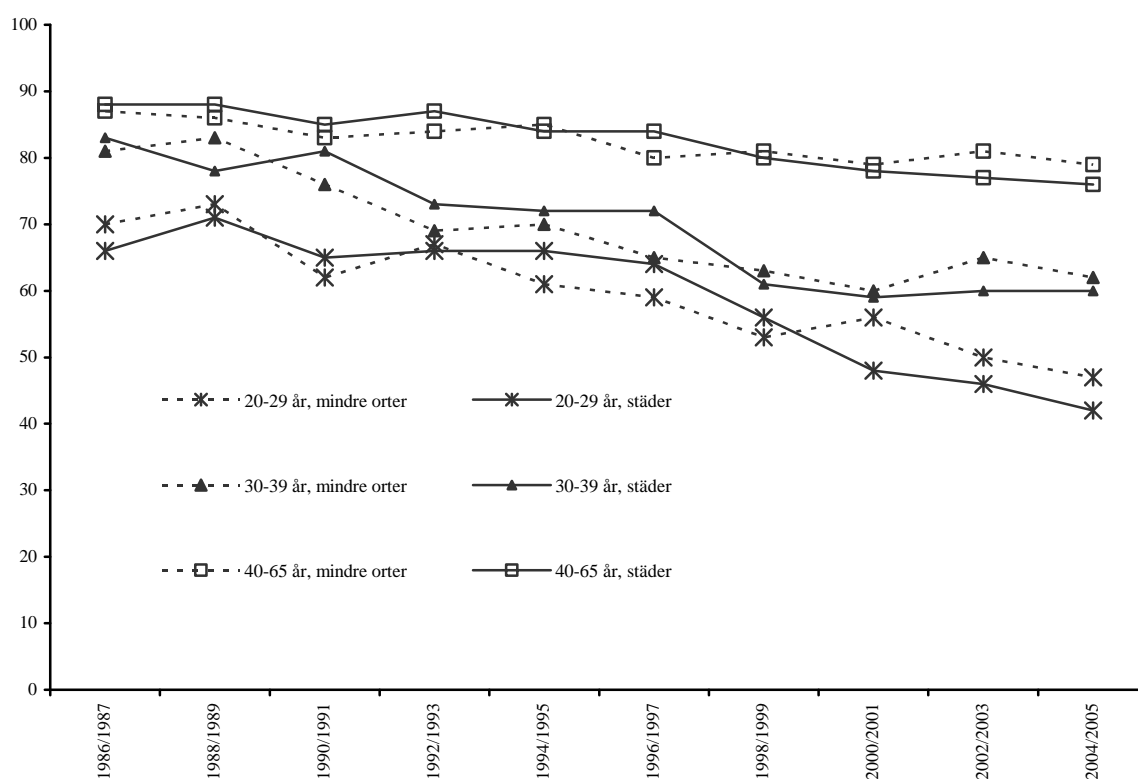
Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: Antalet svarspersoner för de olika åldersgrupperna varierar mellan 130-2500. * Resultatet redovisas inte på grund av ett för lågt antal svarande.

Sett till samhällsutvecklingen som helhet, där en allt större del av befolkningen i början av 2000-talet är ensamboende, är det inte särskilt märkligt att många dagstidningar upplever sjunkande prenumerationsciffror. Sannolikt bör denna trend hålla i sig så länge det inte sker några omfattande förändringar av de unga vuxnas situation i samhället, där den så kallade etableringsfasen allt mer kommit att senareläggas.

Den nedgång i prenumerationsgrad som skett de senaste åren gäller oavsett om det är större städer eller mindre orter som avses. Det är alltså inte enbart i de svenska städerna som andelen prenumeranter har minskat, utan också landsortsbefolkningen har förändrat sina prenumerationsvanor de senaste åren (figur 3). Tendensen är således generell för landet som helhet, även om det finns viss variation på enskilda orter.

Figur 3. Andel som bor i hushåll med prenumeration i olika åldersgrupper, efter boendeort 1986-2005 (tvåårsintervaller, procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bland unga i 20-29-årsåldern som *har* en prenumeration är det cirka 30 procent som någon gång det senaste halvåret funderat över att säga upp den. Det största skälet till dessa funderingar är upplevelsen av att man inte har tid att läsa tidningen. Bland 30-39-åriga prenumeranter är det närmare 40 procent som funderat på att avsluta prenumerationen och även i denna åldersgrupp är tidsbrist det främsta skälet. Bland prenumeranter i 40-65-årsåldern har 30 procent funderat på att säga upp prenumerationen, men bland dessa är det främst höjningar av prenumerationspriset som ligger bakom funderingar av detta slag.¹³

¹³ Se Andersson (2006).

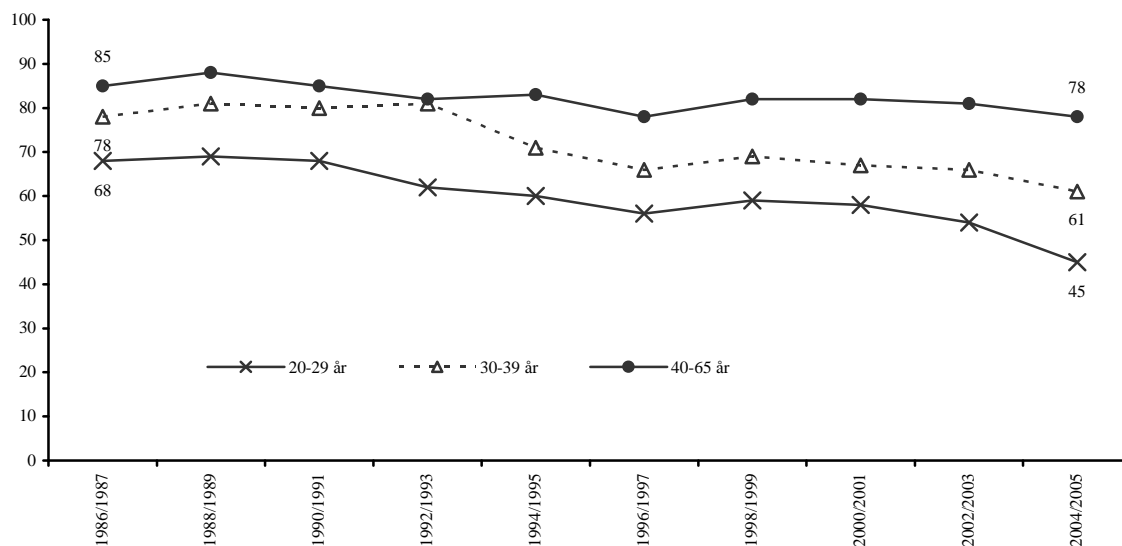
När unga människor själva får uppge varför de har valt bort en prenumererad morgontidning är det framför allt bristen på tid, tillgång till tidningar via internet, höga prenumerationspriser och det faktum att det blir för mycket papper, som lyfts fram som skäl.¹⁴

2.2 Traditionell morgontidning tappar fäste

Men även om andelen prenumeranter sjunkit de senaste åren är det fortfarande en stor andel av befolkningen som regelbundet läser en eller flera morgontidningar. I genomsnitt läser tre av fyra vuxna en morgontidning minst fem dagar i veckan. Siffrorna har dock varierat under den senaste tjugoförårsperioden, där branschen under det sena åttiotalet upplevde toppnoteringar på över åttio procent.

Precis som i prenumerationsfrågan varierar läsningen stort mellan olika åldersgrupper (figur 4). Till de trognaste läsarna hör personer över 40 år, medan den lägsta andelen regelbundna läsare hittas bland 20-29-åringarna. De allra yngsta vuxna har även sett på lite längre sikt haft en lägre andel högfrekventa läsare jämfört med de äldre åldersgrupperna, men det som har hänt under de senaste tio åren är att glappet mellan de yngsta och de äldsta grupperna har ökat. Åren 1986/1987 var differensen mellan 20-29-åringarna och 40-65-åringarna 17 procentenheter, vilket kan jämföras med en differens på 32 procentenheter åren 2004/2005. Medan de äldre grupperna i relativ stor utsträckning har bibehållit sin vana att regelbundet läsa en morgontidning, har det skett en markant förändring i de ungas läsbeteende. Och detta gäller inte bara för 20-29-åringarna, utan också för 30-39-åringarna som även de uppvisar ett stort tapp när det gäller andelen regelbundna läsare.

Figur 4. Tidningsläsning minst 5 dagar/vecka i olika åldersgrupper 1986-2005 (procent)

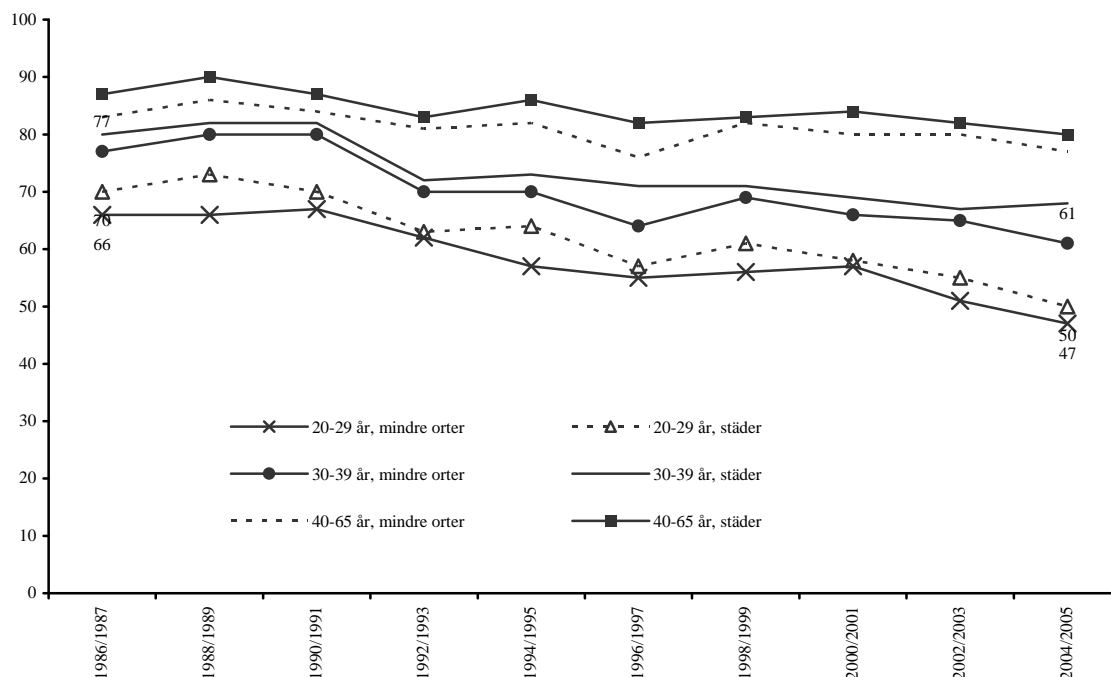

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

¹⁴ Göteborgsakademiker 2006 (2006). Strinnholm och Hössjer (2005).

De uppgifter som redovisats ovan gäller för landet som helhet. Men det är också viktigt att komma ihåg att förändringarna ser olika ut i olika delar av landet. I vissa regioner har morgontidningarna tappat stort i upplaga, men i andra finns det tidningar som har fått tillskott av läsare de senaste åren.¹⁵ Det kan innebära att det finns tidningsföretag vars situation inte alls överensstämmer med gängse statistik, både åt det mer positiva och åt det mer negativa hållet. Generellt är trenden dock att flertalet tidningar upplever ökade svårigheter att locka till sig unga vuxna, oavsett om de ges ut på större eller mindre orter (figur 5).

Figur 5. Tidningsläsning minst 5 dagar/vecka i olika åldersgrupper, efter boendeort 1986-2005 (procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

2.3 Gratistidningar bidrar till stabil tidningsläsning

Men innebär den här utvecklingen att unga vuxna överlag har slutat läsa tidning? Nja, svaret varierar beroende på vilka tidningar man väljer att ta med i beräkning. Som framgått ovan har den regelbundna läsningen bland unga sjunkit om bara de *prenumererade* morgontidningarna beaktas. Men om också läsningen av gratisutgivna dagstidningar som Metro och Stockholm City räknas in ser trenden betydligt mer positiv ut.

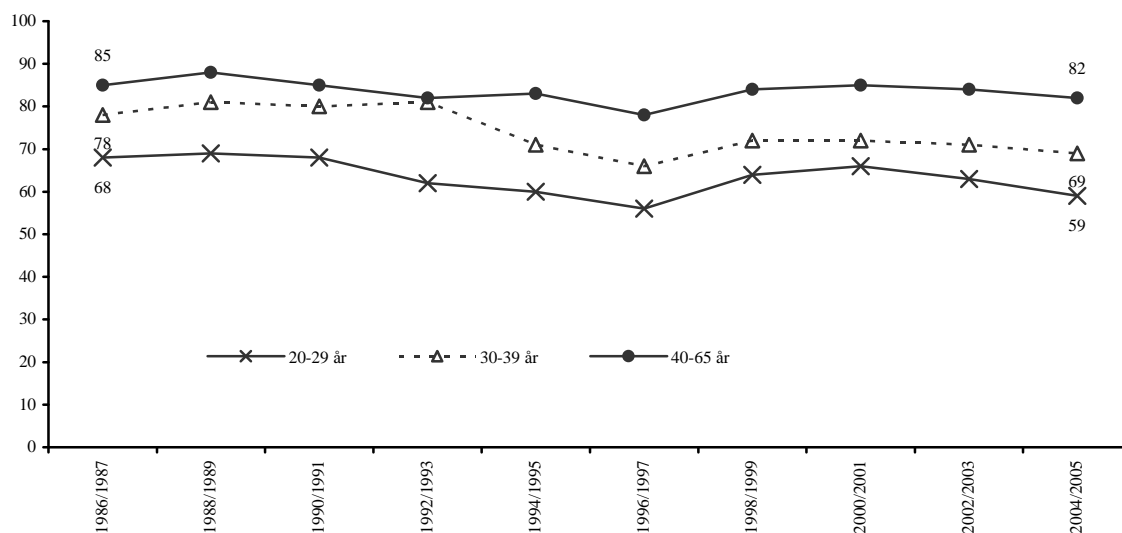
Istället för en fortsatt minskning av andelen regelbundna morgontidningsläsare syns en ökning från och med slutet av nittiotalet, vilket gäller samtliga åldersgrupper (figur 6). Visserligen kan noteras en viss nedgång runt åren 2004-2005, men jämfört med situationen vid mitten av nittiotalet är andelen regelbundna läsare i de olika åldersgrupperna fortfarande högre idag än vid den lägsta notering som gjordes 1996-1997, det vill säga innan Metros introduktion på marknaden.

Det påstås ibland i tidningsbranschen att de unga vuxna har tappat intresset för papperstidningen, men så tycks alltså inte vara fallet. Unga läser istället morgontidningar i högre utsträckning idag än

¹⁵ Se TS-statistik för 2005.

innan de dagliga gratistidningarna fanns. Däremot är intresset för att betala för tidningar inte lika starkt bland unga vuxna.¹⁶

Figur 6. Regelbunden läsning av prenumererade och gratisutgivna morgontidningar i olika åldersgrupper 1986-2005 (procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: De gratisutgivna morgontidningarna finns med i figuren från och med år 1998 och utgörs i huvudsak av Metro, Stockholm City och Extra Östergötland. Regelbunden läsning avser läsning av prenumererade morgontidningar minst 5 dagar per vecka och/eller läsning av gratisutgivna morgontidningar minst 3 dagar per vecka.

Om de gratisutgivna morgontidningarna tas med i beräkningen stiger således andelen regelbundna morgontidningsläsare bland unga mellan 20-29 år från 45 till närmare 60 procent. Också i övriga åldersgrupper sker en ökning av andelen regelbundna läsare, även om denna ökning inte är lika stor som för de allra yngsta. Bland 30-39-åringarna ökar de regelbundna läsarna från 60 till 70 procent, medan ökningen bland personer mellan 40-65 år går från 78 till 82 procent. Gratisutgivna morgontidningar påverkar därmed samtliga åldersgrupper, såväl unga som gamla, även om differensen är mest marknad bland vuxna under 30 år.

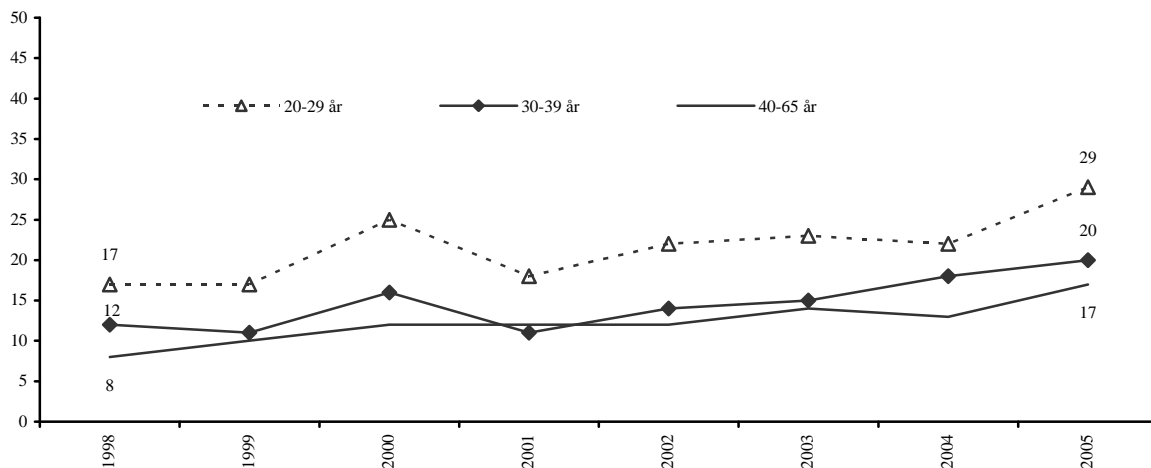
Andelen regelbundna gratistidningsläsare har successivt ökat sedan slutet av nittioalet, främst som en följd av att utbudet och spridningsområdena har blivit allt större. Numera är det inte bara människor i Stockholm, Göteborg eller Malmö som kan läsa Metro och andra gratistidningar, utan också befolkningen på närmare hundra mindre orter har de senaste åren fått utökade möjligheter att ta del av denna tidningsform.

Bland 20-29-åringarna är det ungefär en tredjedel som år 2005 regelbundet läser en gratistidning. Motsvarande andel bland 30-39-åringarna är var femte person och bland personer över 40 år är andelen knappt var femte person (figur 7). Det är alltså inte bara de unga som läser gratisutgivna morgontidningar, det är tydligt att också medelålders personer ägnar tid åt dessa tidningar. Däremot är det framför allt de unga som tenderar att välja gratistidningar framför traditionella, prenumererade tidningar.

¹⁶ Wadbring (2006).

Även om gratistidningarna ger ett positivt bidrag till den sammanlagda läsningen bland unga, kommer andelen regelbundna läsare inte upp till riktigt samma nivå som under det sena åttiotalet. Detta beror sannolikt på att inte gratistidningar finns på samtliga svenska orter, även om de som nämnts har en fått en allt större spridning de senaste åren.

Figur 7. Gratistidningsläsning minst 3 dagar/vecka i olika åldersgrupper 1998-2005 (procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1998-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: SOM-institutet började inte mäta läsning av gratistidningar förrän 1998, varför tidsspannet är kortare i denna figur jämfört med figurerna för morgontidningsprenumeration och -läsning.

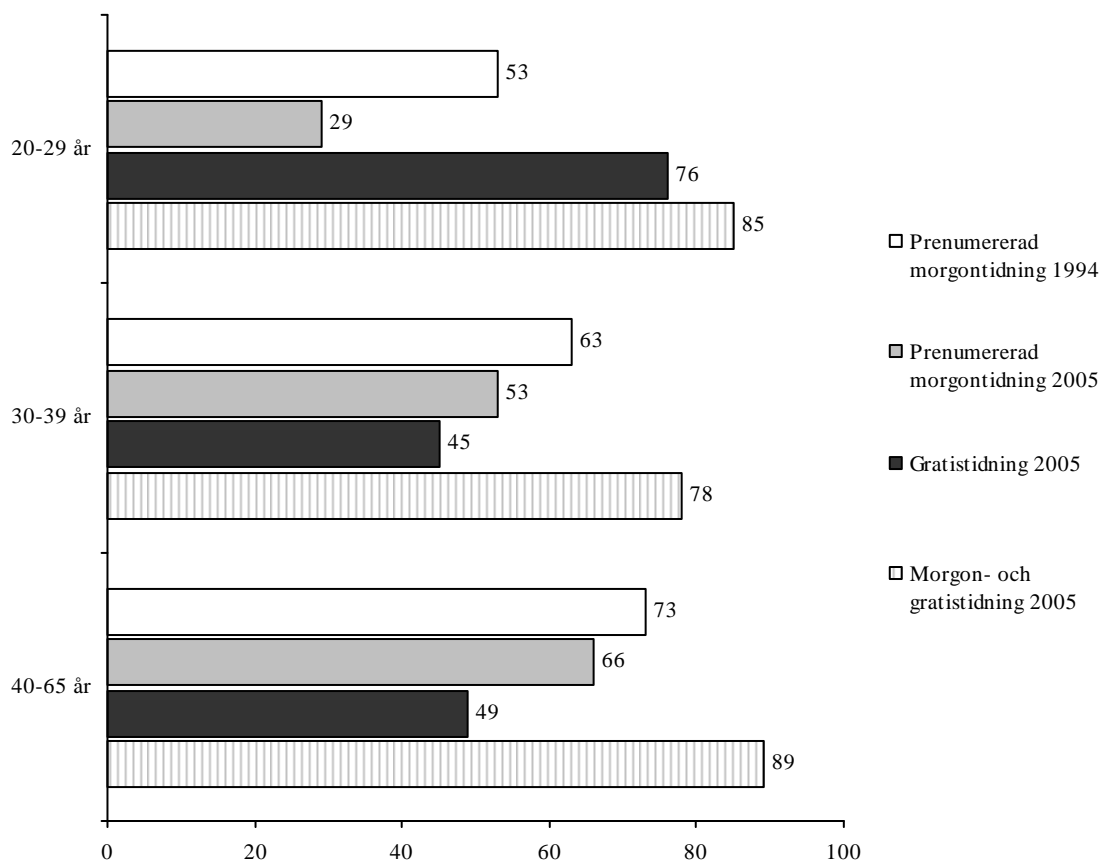
Den lokala tidningsmarknad där gratistidningarna gjort störst avtryck i läsvanorna är Stockholm. Den allmänna läsningen av morgontidningar har alltid varit mindre utbredd i Stockholm jämfört med övriga landet. Med starten av Metro år 1995 har stockholmarnas morgontidningsläsande dock ökat, vilket tyder på att Metro och andra gratistidningar har fyllt ett hål på den stockholmska tidningsmarknaden.¹⁷

Basen för de medelålders stockholmarna tidningsvanor är fortfarande den prenumererade morgontidningen, även om gratistidningarna har fått stort utrymme också bland dessa åldersgrupper (figur 8). Däremot har det skett en stor förändring bland 20-29-åringarna, där gratistidningarna tagit över som bas för tidningsläsningen. 1994, året innan Metros start, läste drygt hälften av alla 20-29-åringar regelbundet någon morgontidning. 2005 var motsvarande andel knappt en tredjedel, vilket innebär att de traditionella morgontidningarna har tappat ytterligare fäste bland de unga vuxna. Samtidigt har gratistidningarna gått in som ersättning och utgör numera basen för morgontidningsläsningen i denna åldersgrupp.

Nu utgör visserligen Stockholm ett något säregnet exempel, eftersom situationen på stadens tidningsmarknad skiljer sig starkt från övriga landet. Men trots det kan motsvarande tendens skönjas även på andra tidningsorter där dagliga gratistidningar gjort sitt inträde, vilket innebär att gratistidningarna har en förmåga att dels dra till sig unga läsare, dels dra till sig grupper som inte tidigare tillhört skaran av regelbundna läsare.

¹⁷ Wadbring (2006).

Figur 8. Regelbunden läsning av prenumererade och gratisutgivna morgontidningar i olika åldersgrupper i Stockholmsområdet 1994 samt 2005 (procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: De gratisutgivna morgontidningarna utgörs av Metro och Stockholm City. Regelbunden läsning avser läsning av prenumererade morgontidningar minst 5 dagar per vecka och/eller läsning av gratisutgivna morgontidningar minst 3 dagar per vecka.

2.4 Nätläsning alternativ för unga

Men det är inte bara gratis tidningarna som konkurrerar med morgontidningarna om de unga vuxnas uppmärksamhet. Också nätet har fått en stor betydelse som en följd av de senaste tio årens kraftiga ökning av tillgång till dator och internet. I genomsnitt har cirka tre av fyra svenskar tillgång till internet i hemmet. För ett par år sedan var modemuppkopplingen den vanligaste formen, men i dagsläget är det fler som har en bredbandsanslutning.¹⁸

Men precis som för många andra nyare medietekniker skiljer sig tillgången till internet åt mellan olika befolkningsgrupper. Det finns en tydligt åldersbetingad digital klyfta i Sverige, där unga människor i hög grad har tillgång till den nya tekniken, medan äldre fortfarande har låg tillgång.¹⁹ Internettillgång är dock inte bara en åldersfråga. Hög- och medelutbildade har exempelvis större tillgång till internet (då särskilt bredbandsuppkoppling) jämfört med lågutbildade, och storstadsmänniskor har större tillgång än människor som bor på landsbygden.²⁰ Även män, då särskilt

¹⁸ Bredband i Sverige (2006); Internetbarometern (2006).

¹⁹ Thulin (2004).

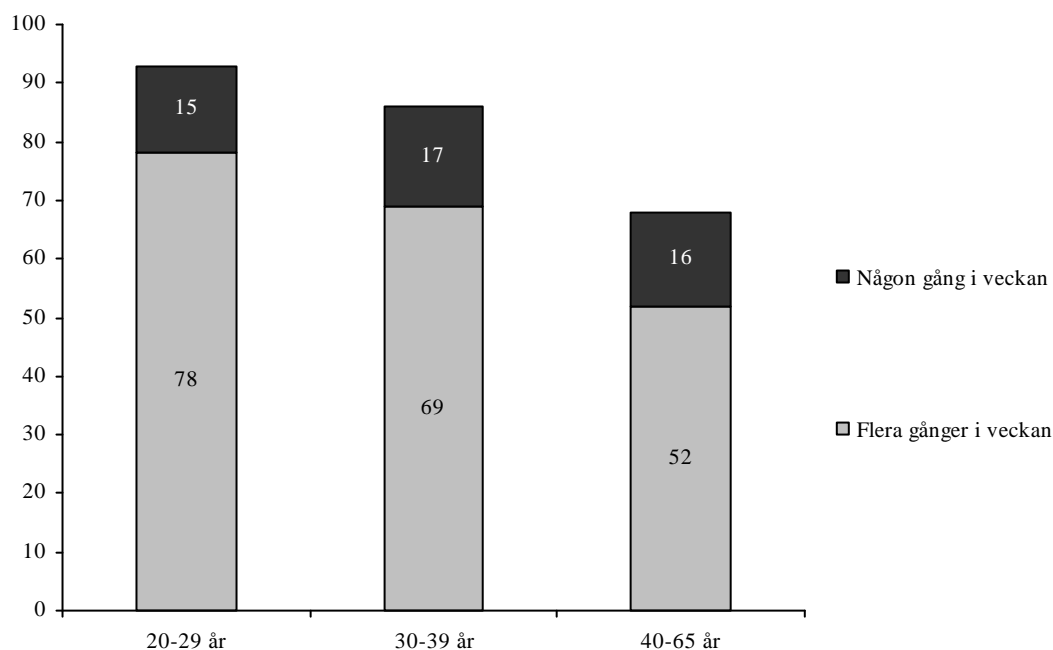
²⁰ Bergström (2006).

unga män, har större tillgång till internet relativt kvinnor. Unga män ägnar också väsentligt mycket mer tid åt internetanvändning jämfört med unga kvinnor.²¹

En vanlig hypotes inom forskningen är att tillgång till en fast uppkoppling driver på och förändrar människors datoranvändning, leder till mer tid på internet och dessutom ökar sannolikheten för att man ska använda internet en viss given dag. Svenska studier visar bland annat att bredbandsanslutna användare oftare är ute på nätet och lägger mer tid på internetanvändning än användare som har tillgång till internet via modem.²²

Det är framför allt de unga som är flitiga internetanvändare, även om också medelålders har en hög användningsfrekvens. Bland unga vuxna i 20-29-årsåldern använder över 90 procent internet minst en gång per vecka (figur 9). Motsvarande andel bland personer över 40 år är knappt 70 procent.

Figur 9. Internetanvändning i olika åldersgrupper 2005 (procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

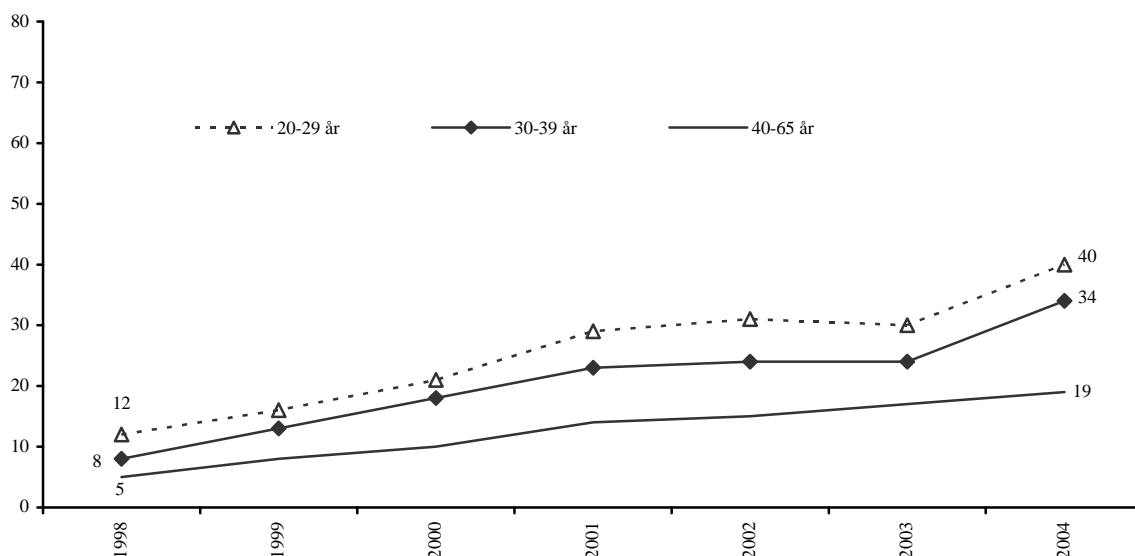
Andelen regelbundna nättidningsläsare har ökat kraftigt bland den vuxna befolkningen sedan slutet av nittiotalet, inte minst bland unga vuxna. 40 procent av samtliga unga mellan 20-29-år läser en eller flera nättidningar minst 5 dagar per vecka (figur 10). Bland 30-39-åringarna är andelen 34 procent och bland 40-65-åringarna knappt 20 procent.

I den yngsta gruppen är det ungefär hälften av de regelbundna nättidningsläsarna som uppger att de inte läser någon papperstidning (morgontidning) regelbundet. Andelen har successivt ökat sedan slutet av nittiotalet. Bland regelbundna nättidningsläsare i 30-39-årsåldern är det ungefär en tredjedel som inte regelbundet läser en papperstidning och bland 40-65-åringarna knappt en tredjedel.

²¹ Thulin (2004).

²² Thulin (2004); Bergström (2006).

Figur 10. Andel som läser nätversioner av dagstidningar minst 5 dagar per vecka i olika åldrar 1998-2004 (procent)

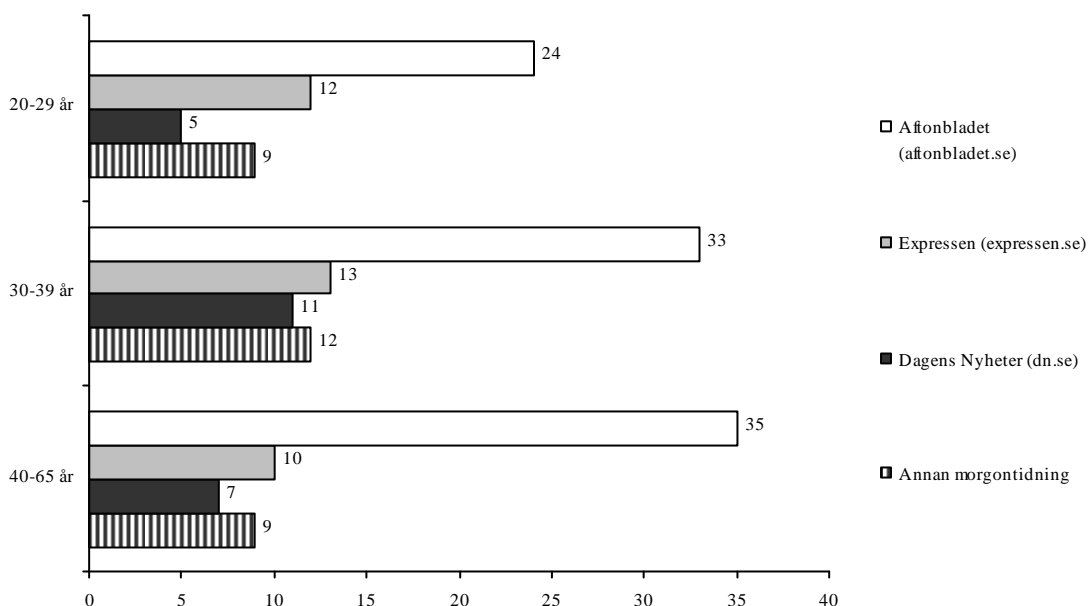

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1998-2004. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: Figuren avser nättidningsläsning i befolkningen som helhet, oavsett om de är regelbundna nätanvändare eller inte. Mätning av befolkningens nättidningsläsning började 1998.

Bland nättidningsläsarna är Aftonbladets nättidning den mest besökta nyhetssajten såväl bland unga vuxna som bland medelålders (figur 11). En fjärdedel av de unga mellan 20-29 år besöker regelbundet Aftonbladets sajt. Bland 30-39-åringarna respektive 40-65-åringarna är motsvarande andel ungefär en tredjedel.

Figur 11. Regelbunden läsning av olika nättidningar fördelat efter ålder 2005 (procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

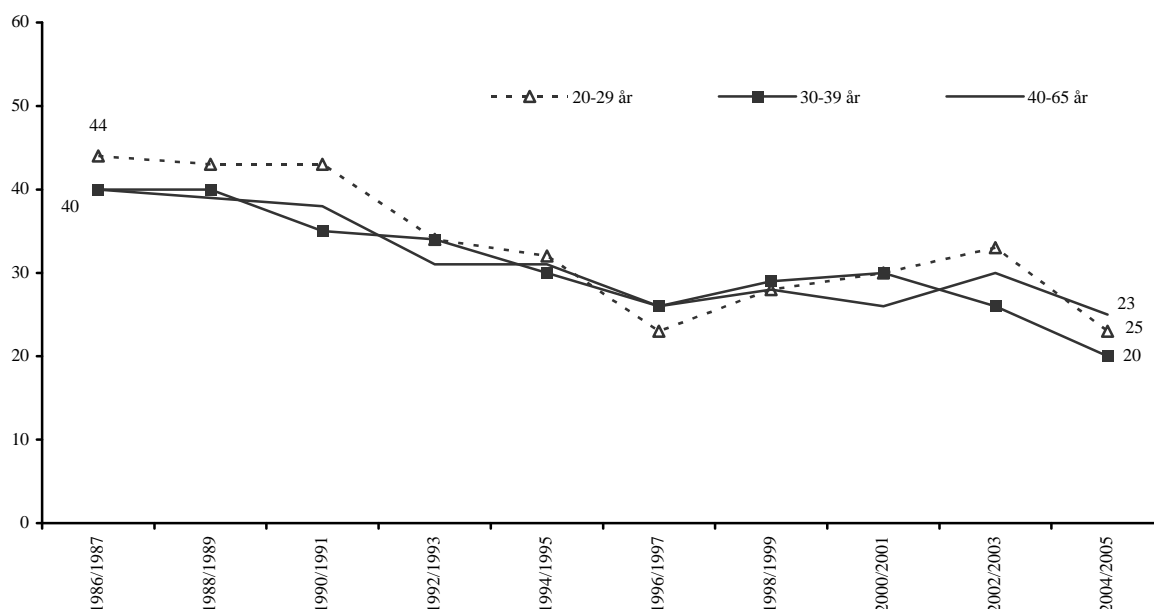
En kvalitativ studie av unga vuxnas internetanvändning visar att den tidsmässigt domineras av tre olika aktivitetskategorier; ärenden som rör studier eller arbete, nöjesbetonad användning samt social kommunikation med vänner och familj.²³ Hur användningens inriktning ser ut varierar mellan olika grupper. Unga män ägnar sig i betydligt större utsträckning åt nöjesanvändning jämfört med unga kvinnor, vilket också är en viktig förklaring till varför män lägger mer tid på dator- och internetanvändning än unga kvinnor. Det går att urskilja tre typer av användare: nyttoanvändare, nöjesanvändare och blandanvändare. En tredjedel av de unga som studeras är renodlade nyttoanvändare. De är låganvändare i tid räknat och gruppen består uteslutande av unga kvinnor. En tredjedel är renodlade nöjesanvändare som också är höganvändare av dator. Gruppen består till övervägande del av män. Resterande tredjedel hamnar någonstans mitt i mellan och bland dessa är könsfördelningen ganska jämn.

Det går alltså inte att dra alla unga vuxna över en kam, utan internet- och datoranvändningen ser olika ut också bland olika grupper av unga vuxna.

2.5 Pressad kvällspress

Det är inte bara de lokala morgontidningarna som har tappat läsrandelar bland de yngre generationerna. Också kvällspressen har kämpat i motvind sedan början av nittioalet. Vid mitten av åttiotalet läste drygt 40 procent av alla 20-29-åringar en kvällstidning minst tre dagar per vecka (figur 12). 2005 var motsvarande andel 25 procent. Till skillnad från morgonpressen, där de äldre åldersgrupperna mer eller mindre har bibehållit intresset för att läsa tidningen, har kvällspressen sett dalande publiksiffror även inom denna åldersgrupp. Nedgången i kvällspressläsning gäller därmed både för 20-åringar som för 50-åringar.

Figur 12. Kvällstidningsläsning minst 3 dagar/vecka i olika åldersgrupper 1986-2005 (procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

²³ Thulin (2004).

En möjlig förklaring till varför kvällstidningarna har tappat regelbundna läsare inom samtliga åldersgrupper kan vara att publiken inte är nöjd med tidningarnas ökade betoning på sensationer och nöjen. En annan förklaring kan vara att läsningen av kvällspressens nätupplagor har ökat.

2.6 Nyhetskonsumention i tv

Precis som för dagspressens del sker konsumtionen av tv-nyheter efter intresse och behov, och de kanaler som används skiljer sig precis som för pressens del mellan olika åldersgrupper.

När det gäller kvällssändningar är det TV4:s nyhetsprogram Nyheterna som dominerar bland personer mellan 20-29 år (tabell 2). Sveriges Televisions Aktuellt och Rapport har successivt tappat mark i denna åldersgrupp, medan Nyheterna istället har vuxit sig starkare. Nyheterna har dock upplevt ett tapp bland 20-29-åringarna under åren 2004-2005, men huruvida detta är en tillfällig nedgång eller inte går att svara på först vid ytterligare ett par mättillfällen.

Omkring en tredjedel av 30-39-åringarna tittar regelbundet på Aktuellt/Rapport alternativt Nyheterna. Även i denna åldersgrupp syns en nedgång för SVT:s nyhetsprogram i samband med starten av TV:4, men därefter har andelen regelbundna tittare stabiliserats runt 35 procent.

Om TV4-nyheterna framför allt dominerar bland 20-29-åringarna, är SVT:s nyhetssändningar klart dominerande bland de medelålders grupperna. Drygt var sjätte person i åldersgruppen 40-64 år tittar regelbundet på Aktuellt eller rapport, medan hälften så många tittar på Nyheterna.

Tabell 2. Andel som tittar på SVT:s och TV4:s riksnhetssändningar minst 5 dagar per vecka i olika åldersgrupper 1986-2005 (procent)

	1986/ 87	1988/ 89	1990/ 91	1992/ 93	1994/ 95	1996/ 97	1998/ 99	2000/ 01	2002/ 03	2004/ 05	Diff. 86-05
Aktuellt/Rapport											
20-29 år	34	28	27	26	26	19	21	21	20	19	-15
30-39 år	49	47	41	37	35	35	36	35	35	35	-14
40-65 år	72	67	64	63	62	58	62	62	61	63	-9
Nyheterna											
20-29 år	-	-	-	24	28	25	31	32	32	24	0
30-39 år	-	-	-	20	27	29	33	33	33	31	11
40-65 år	-	-	-	15	24	26	32	36	36	36	21

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: Antal svarspersoner för åldersgruppen 20-29 år varierar mellan 540-940, för gruppen 30-39 år mellan 520-1100 och för gruppen 40-65 år mellan 1290-2950.

Samma mönster syns också när det gäller SVT:s och TV4:s regionala respektive lokala nyhetssändningar (tabell 3). Ungefär var tionde person mellan 20-29 år tittar regelbundet på Regionala nyheter i Sveriges Television, medan närmare var femte person i samma åldersgrupp tittar på TV4:s Lokala nyheter.

Precis som när det gäller riksnyhetererna har SVT:s regionala nyhetssändningar en lika stor andel regelbundna tittare bland 30-39-åringarna som TV4:s lokalnyheter. Var femte person i 30-årsåldern tittar på respektive sändningar minst fem dagar per vecka.

Bland 40-65-åringarna är det däremot Regionala nyheter som dominerar. Knappt hälften av åldersgruppen tittar regelbundet på SVT:s sändningar, medan knappt en tredjedel tar del av TV4:s lokala nyheter.

Tabell 3. Andel som tittar på SVT:s och TV4:s regionala/lokala nyhetssändningar minst 5 dagar per vecka i olika åldersgrupper 1986-2005 (procent)

	1986/ 87	1988/ 89	1990/ 91	1992/ 93	1994/ 95	1996/ 97	1998/ 99	2000/ 01	2002/ 03	2004/ 05	Diff. 86-05
Regionala nyheter SVT											
20-29 år	9	13	7	7	8	7	9	13	13	12	3
30-39 år	15	14	13	11	12	16	19	19	21	20	5
40-65 år	42	39	37	36	34	38	44	46	46	48	6
Lokala nyheter TV4											
20-29 år	-	-	-	2	6	9	15	20	19	17	15
30-39 år	-	-	-	2	6	11	18	21	20	20	18
40-65 år	-	-	-	4	10	15	23	28	28	28	24

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: Antal svarspersoner för åldersgruppen 20-29 år varierar mellan 540-940, för gruppen 30-39 år mellan 520-1100 och för gruppen 40-65 år mellan 1290-2950.

Som framgått av tabellerna ovan finns det en tydlig uppdelning mellan de yngsta och de äldsta åldersgrupper när det gäller vilken nyhetskanal man främst ägnar sin uppmärksamhet åt. Denna uppdelning syns dock inte på samma sätt när det gäller de nyhetsprogram som sänds på morgonen i SVT och TV4. Tidigare var visserligen TV4:s Nyhetsmorgon det dominerade programmet i samtliga åldersgrupper, men de senaste åren har SVT:s Gomorron Sverige knappt in och ligger nu i stort sett på samma nivå som TV4 (tabell 4). Knappt var sjätte person mellan 20-65 år tittar regelbundet på någon av de båda kanalernas morgonsändningar.

Men även om skillnaderna mellan SVT och TV4 inte längre är lika stora ifråga om morgonnyheterna, är det trots allt tydligt att TV4 i högre utsträckning är de unga vuxnas nyhetskanal, medan SVT dominerar bland medelålders svenskar.

Tabell 4. Andel som tittar på SVT:s och TV4:s morgonsändningar minst 5 dagar per vecka i olika åldersgrupper 1992-2005 (procent)

	1992/ 93	1994/ 95	1996/ 97	1998/ 99	2000/ 01	2002/ 03	2004/ 05	Diff. 92-05
Gomorrön Sverige								
20-29 år	2	3	3	5	7	7	11	9
30-39 år	3	2	5	6	8	10	12	9
40-65 år	3	4	6	8	11	13	14	11
Nyhetsmorgon								
20-29 år	7	10	14	14	18	16	15	8
30-39 år	5	9	11	13	16	15	18	13
40-65 år	3	6	9	10	14	13	14	11

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986-2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: Antal svars personer för åldersgruppen 20-29 år varierar mellan 540-940, för gruppen 30-39 år mellan 520-1100 och för gruppen 40-65 år mellan 1290-2950.

Överlag är andelen regelbundna nyhetstittare lägre bland unga vuxna, då särskilt i åldersgruppen 20-29 år, jämfört med de äldre delarna av befolkningen. 30-65-åringar tittar i högre utsträckning än 20-29-åringar på nyhetsprogram, medan 20-29-åringar i högre utsträckning tittar på underhållningsprogram, serier och dokusåpor jämfört med övriga åldersgrupper.

Också när människor själva får skatta sitt intresse för informations- och faktaprogram visar det sig att detta ökar i takt med stigande ålder (tabell 5). På motsvarande sätt minskar också intresset för förströelse- och underhållningsprogram ju äldre en person är. Skillnaderna i det självskattade intresset för olika programtyper är dock inte särskilt stora mellan olika åldersgrupper. Unga vuxnas bedömning av det egna intresset för fakta och nöje är således inte särskilt mycket annorlunda jämfört med den bedömning som medelålders personer gör.

Tabell 5. Innehållspreferenser för tv-program efter ålder, 2005 (medelvärde)

	20-29 år	30-39 år	40-65 år	Samtliga
Informations- och faktaprogram	6,6	7,0	7,2	7,1
Förströelse- och underhållningsprogram	6,9	6,5	6,2	6,4

Källa: Riks-SOM-undersökningen 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: Svars personerna har använt en skala mellan 0 och 10 för att besvara hur intresserade de är av att ta del av olika typer av tv-innehåll. 0 innebär att man inte alls är intresserad av att se på den typen av program, medan 10 innebär att man är mycket intresserad av att ta del av dessa program.

Sammanfattningsvis kan sägas att det framför allt är användningen av olika typer av morgontidningar samt nyhetskonsumtion på internet som skiljer unga och medelålders som mediekonsumenter. Den prenumererade morgontidningen och Sveriges Televisions nyhetssändningar har sedan länge haft ett svagare fäste bland unga mediekonsumenter i förhållande till de äldre åldersgrupperna, ett fäste som tycks ha blivit än mer försvagat bland de unga i takt med att nya medieformer har anträt marknaden.

De förändringar som skett i unga vuxnas medievanor speglar på många sätt den utveckling som skett på mediemarknaden under de senaste decennierna. Vid mitten av åttiotalet hade den genomsnittlige 25-åringen i huvudsak tillgång till nyheter genom prenumererade morgontidningar, lösnummerförsålda kvällstidningar, nyhetssändningar i Sveriges Televisions båda kanaler samt i Sveriges Radios lokal- och rikskanaler.

Tjugo år senare har den genomsnittlige 25-åringen möjligheter att, utöver de medier som nyss nämnts, också ta del av nyheter i gratisdistribuerade morgontidningar, i sändningar från ett stort antal kommersiella tv- och radiokanaler, och inte minst via internet eller mobil. Med hjälp av en enda dator med internetuppkoppling är det möjligt att läsa såväl morgon- och kvällstidningar som att titta och lyssna på tv- och radiosändningar.

Men även om utbudet numera är oändligt, är den tillgängliga tiden som kan ägnas åt medier högst konstant. Det gäller därför att selektera bland de möjliga alternativ och välja det som stämmer bäst överens med de egna intressena och den livssituation man befinner sig i. Och det är inte bara tiden som är begränsad, för de flesta människor gäller detta även tillgången till ekonomiska resurser. Även om det är fullt möjligt att prenumerera på en mängd morgontidningar, köpa ett abonnemang på tusentals tv-kanaler och skaffa sig den snabbaste internetuppkopplingen, är det få människor som är villiga att lägga så mycket av sin inkomst på alla dessa medier. Också här är det egna intresset och livssituationen som sätter ramarna för vilka medier man väljer att betala för.

För att förstå varför de unga har förändrat sin medieanvändning under de senaste decennierna är det inte bara väsentligt att se till det förändrade medieutbudet. Även de unga vuxnas villkor i samhället är en viktig förklaringsfaktor till varför utvecklingen har gått åt ett visst håll i de unga åldersgrupperna. Därför kommer fokus i fortsättningsvis att ligga på de unga vuxnas situation i samhället, med start i hur villkoren för inträdet på arbetsmarknaden har förändrats sedan slutet av åttiotalet.

3. Arbete och studier

I detta kapitel ligger fokuseringen på de unga generationernas situation på arbetsmarknaden samt vidareutbildning. Den fasta etableringen på arbetsmarknaden har kommit att ske allt senare under de senaste decennierna, främst som en konsekvens av nittiotalets lågkonjunktur. Samtidigt har andelen studerande ökat bland personer i 20-30 årsåldern och det finns idag en stor andel välutbildade unga vuxna.

3.1 Allt senare inträde på arbetsmarknaden

I rapportens inledning beskrevs den så kallade etableringsfas som unga vuxna går igenom innan de når en mer stabil fas i livet. Denna etableringsfas har väsentligen påverkats av de förändringar som skedde inom den svenska ekonomin under 1990-talet. Jämfört med tidigare generationer har dagens unga vuxna exempelvis fått tampas med en betydligt kärvare arbetsmarknad.

Sverige drabbades i början av 1990-talet av en ekonomisk kris, som bland annat ledde till en kraftigt ökad arbetslöshet. Inom loppet av några få år föll sysselsättningen från 4,5 miljoner till strax under 4 miljoner. Vid nittiotalets mitt låg sysselsättningen på samma låga nivå som vid mitten av 1970-talet, då andelen hemarbetande kvinnor ännu var stor. Fram till 1996 försvann mer än var tionde jobb på arbetsmarknaden. Därefter har en viss återhämtning skett och i början av 2000-talet har omkring hälften av de försvunna arbetstillfällena nyetablerats.²⁴

Nittiotalets krympande arbetsmarknad har inneburit en starkt minskad nyrekrytering, vilket framför allt påverkat de grupper som varit i färd med att etablera sig på arbetsmarknaden, de unga vuxna och invandrare. År 1990 förvärvsarbetade sjuttio procent av alla tjugoåringar. Tio år senare, år 2000, uppnåddes motsvarande nivå först vid 27 års ålder.²⁵ Det har således skett en markant senareläggning av inträdet på arbetsmarknaden för de unga födda under 1970- och 1980-talen.

I förhållande till äldre ungdomsgenerationer har 1990- och det tidiga 2000-talets ungdomsgeneration kommit att konfronteras med en senare etablering på arbetsmarknaden och otryggare sysselsättnings- och anställningsvillkor samt otryggare inkomster. Detta har i sin tur påverkat de unga vuxnas möjligheter till etablering av egen bostad, familjebildning, ekonomiskt oberoende och materiell levnadsstandard. Ansvaret för ungdomsgenerationens försörjning har det senaste decenniet allt mer kommit att förskjutas från arbetsmarknaden till den offentliga sektorn, i form av exempelvis studiestöd, bostadsbidrag, arbetslöshetsersättning, eller ekonomiskt stöd från de ungas föräldrar.²⁶ Detta är faktorer som i sin tur rimligen påverkar förutsättningarna för vilken typ av medier de unga väljer att ta del av, där gratismedier bland annat kommit att bli ett mer naturligt val för många unga än en prenumererad tidning.

Bland ungdomar mellan 20-24 år skedde en kraftig ökning av andelen öppet arbetslösa vid början av nittiotalet. 1990 var knappt fyra procent öppet arbetslösa i denna åldersgrupp, att jämföra med närmare 15 procent tre år senare (figur 13a). Om också personer under 20 år räknas in i statistiken, visar det sig att närmare var femte person under 25 år var öppet arbetslös i början av nittiotalet.

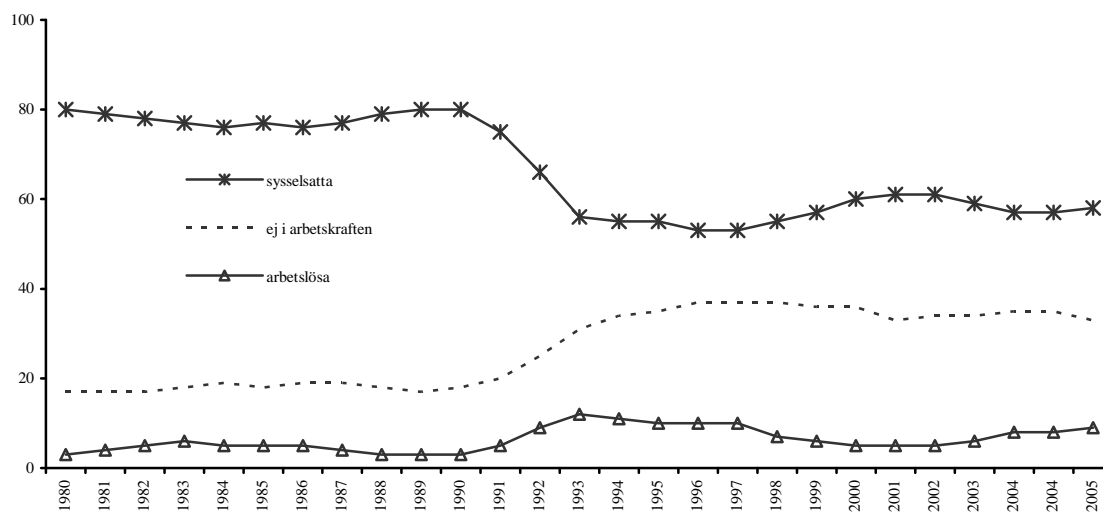
²⁴ SCB, *Arbetskraftsbarometer* (2005).

²⁵ SCB, *Ungdomars etablering* (2005); Hedin (2001).

²⁶ SCB, *Ungdomars etablering* (2005); Hedin (2001).

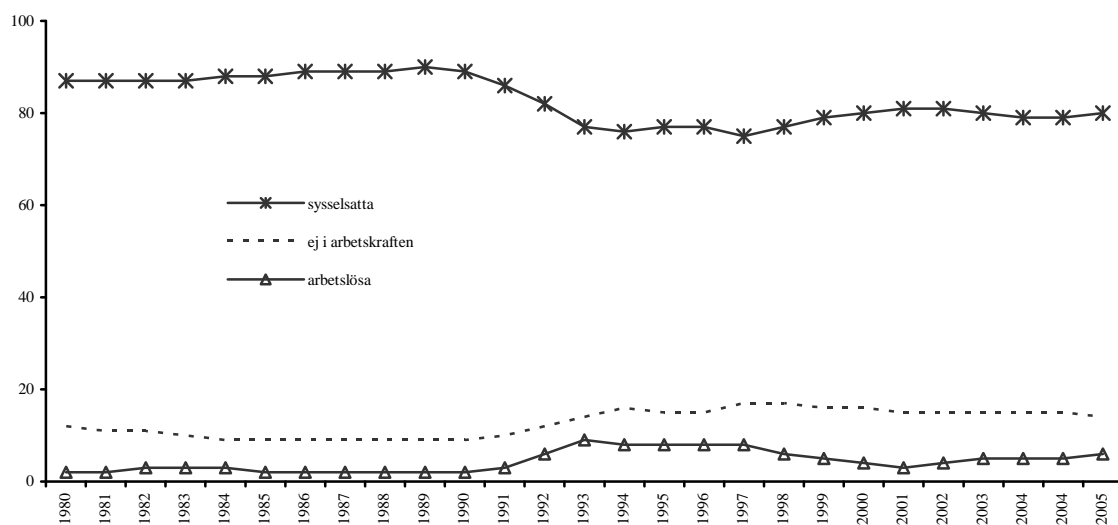
Även ibland 24-34-åringarna skedde en markant ökning av andelen arbetslösa, där omkring var tionde person stod utan arbete vid mitten av nittiotalet (figur 13b).

Figur 13a. Sysselsättning bland 20-24 åringar 1980-2005 (procent)

Källa: Statistiska Centralbyrån, *Arbetskraftsundersökningarna 1980-2005 (AKU)*.

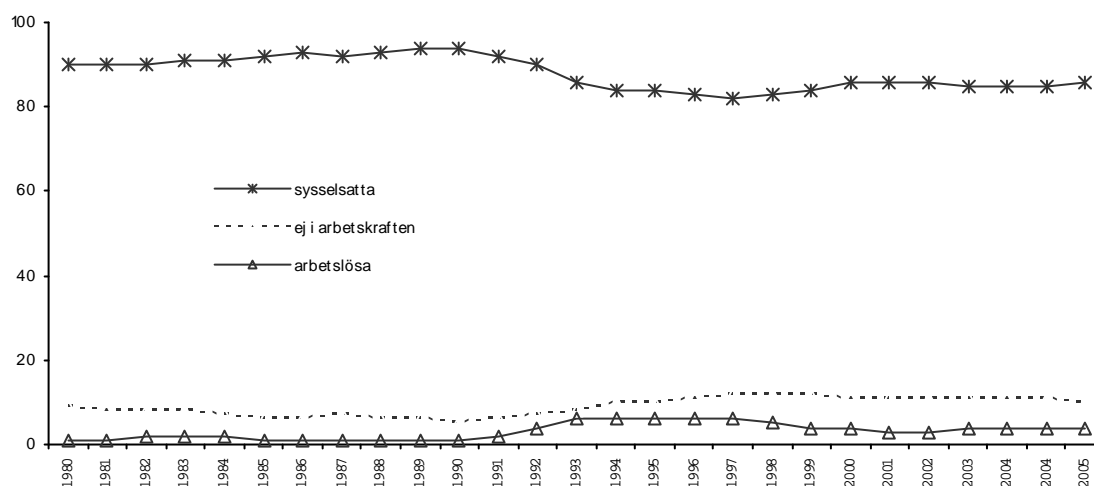
Figur 13b. Sysselsättning bland 25-34 åringar 1980-2005 (procent)

Källa: Statistiska Centralbyrån, *Arbetskraftsundersökningarna 1980-2005 (AKU)*.

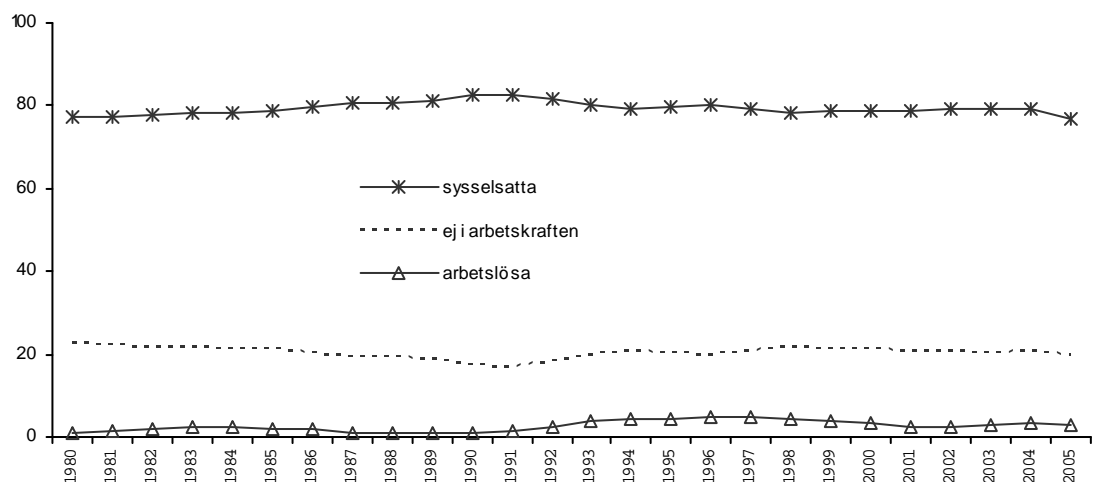
Andelen arbetslösa bland de unga generationerna sjönk något fram till 2001, för att därefter återigen öka. Jämfört med övriga åldersgrupper står det klart att ungdomsgenerationen är den grupp som haft extra stora känningar av nittiotalets lågkonjunktur. Den grupp som varit minst påverkade av konjunkturvariationerna är män och kvinnor i åldrarna 35-64 år, som istället legat på en relativt stabil nivå arbetsmarknadsmässigt sett under hela perioden (figur 13c och 13d). Dessa grupper hade redan en fast etablering på arbetsmarknaden och påverkades därför i mindre utsträckning av de neddragningar som skedde.

Figur 13c. Sysselsättning bland 35-44 åringar 1980-2005 (procent)

Källa: Statistiska Centralbyrån, Arbetskraftsundersökningarna 1980-2005 (AKU).

Figur 13d. Sysselsättning bland 45-64 åringar 1980-2005 (procent)

Källa: Statistiska Centralbyrån, Arbetskraftsundersökningarna 1980-2005 (AKU).

Men befolkningen består inte enbart av förvärvsarbetande och arbetslösa. Till dessa båda grupper kan också läggas personer som inte räknas till arbetskraften på grund av studier, värnplikt, hemarbete, föräldraledighet eller liknande. De flesta unga vuxna som befinner sig utanför arbetskraften tillhör gruppen studerande. Dock har gruppen av "inaktiva" ökat under det senaste decenniet. Till de inaktivas skara räknas personer som vare sig studerar, gör värnplikt eller hemarbetar. År 2002 var omkring 10 procent av de 20-24-åringar som befann sig utanför arbetskraften inaktiva, att jämföra med 3 procent på åttioalet. En del av dessa så kallade inaktiva personer är latent arbetssökande som vill och kan arbeta, men som inte har sökt något arbete. De flesta av dessa befinner sig utomlands, alternativt är lediga eller sjuka.²⁷

²⁷ "Var tar ungdomarna vägen?" i *Välfärd* nr 3 2003.

Även om nittioalets ekonomiska kris drabbade hela ungdomsgenerationen var det framför allt unga kvinnor som påverkades mest. I början av åttiotalet var könsskillnaderna bland arbetslösa i ungdomsgenerationen obetydliga, men vid mitten av nittioalet fanns plötsligt synbara skillnader. En förklaring till denna utveckling är att nittioalets lågkonjunktur i stor utsträckning hade en negativ påverkan på den offentliga sektorn, där kvinnor i huvudsak dominerar.²⁸

Sysselsättningsläget förbättrades avsevärt under 2000-talets första år, även om det fortfarande ligger långt under 1980-talets nivå. Också idag är det de unga vuxna som är på väg att etablera sig på arbetsmarknaden som drabbas mest av efterdyningarna från nittiotalskrisen. Andelen förvärvsarbetande 20-29-åringar är i dagsläget färre jämfört med samma åldersgrupp under det tidiga åttiotalet. Samtidigt varvar fler unga vuxna idag arbete med arbetslöshet, samtidigt som deltidsjobb är betydligt vanligare bland de unga idag relativt tjugofem år bakåt i tiden.

Andelen heltidsanställda personer minskade i samtliga åldersgrupper under nittioalet, men den största förändringen skedde bland de unga vuxna. Fram till år 2003 har det skett en viss återhämtning i andelen heltidsanställningar för befolkningen som helhet, dock med undantag för ungdomar under 30 år. I takt med att heltidsanställningarna minskade på nittioalet, ökade också antalet deltidsanställningar markant. Den typen av anställning var annars ovanlig tidigare. I dagsläget finns högst andel deltidsarbetande bland kvinnor i yngre medelåldern, oftast beroende på att dessa är småbarnsföräldrar, men också bland ungdomar under 25 år, beroende på situationen på arbetsmarknaden.²⁹

Inte bara fördelningen mellan heltids- och deltidsanställningarna förändrades under nittioalet. Också antalet tidsbegränsade anställningar ökade, vilket gäller för samtliga åldersgrupper. Men även här skedde den största ökningen bland de unga vuxna. I åldersgruppen 20-24 år tredubblades i det närmaste andelen tidsbegränsade arbeten och fortfarande i början av 2000-talet har varannan arbetande 20-24-åring en tidsbegränsad anställning.³⁰

Vad innebär då dessa förändringar för de som var, och är, i 20-30-årsåldern under den aktuella tidsperioden? Den kanske mest konkreta förändringen är att etableringen på arbetsmarknaden har kommit att förskjutas bland de unga vuxna. Istället för att ha en trygg anställning i början av tjugooårsålder, hinner allt fler unga vuxna närma sig trettio innan motsvarande situation uppstår. Denna allt senare etablering har också lett till senare och lägre arbetsinkomster vid en given levnadsålder, jämfört med motsvarande åldersgrupper i början av åttiotalet.³¹ Detta påverkar rimligen också de prioriteringar som de unga gör rörande olika typer av inköp till hushållet, inte minst när det gäller medieinnehav och mediekonsumtion.

3.2 Fler välutbildade unga

Samtidigt som förhållandet på arbetsmarknaden har förändrats bland de yngre, har också antalet studenter på landets universitet och högskolor stigit väsentligt. Under perioden 1980 till 2005 har antalet studenter på landets högre lärosäten mer än fördubblats.³² En förklaring ligger i den markant ökade arbetslöshet som uppstod under nittioalets första halva, där framför allt ungdomsgenerationen drabbades hårt. Ytterligare en förklaring är att det från regeringshåll fanns ett mål om att allt fler

²⁸ Ungdomars etablering (2005).

²⁹ Ungdomars etablering (2005).

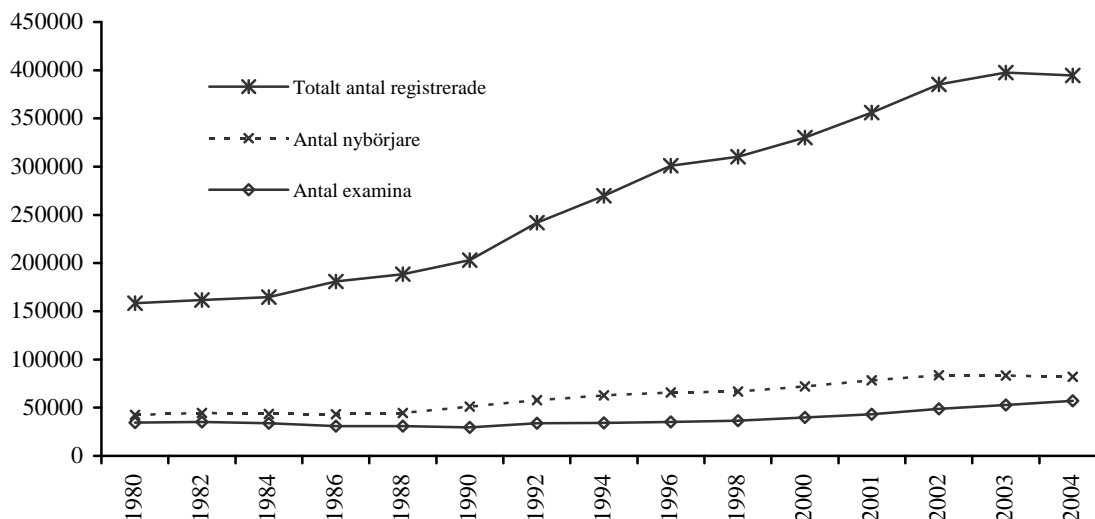
³⁰ Ungdomars etablering (2005).

³¹ Ungdomars etablering (2005).

³² SOS (2004).

ungdomar skulle gå vidare till högre utbildning, varför särskilda satsningar gjorts på att utöka antalet utbildningsplatser på landets högre lärosäten.

Figur 14. Nybörjare, registrerade samt examina, år 1980-2004 (antal)

Källa: Statistiska centralbyrån, *Nybörjare och examina i högskolan 2004*.

Läsåret 1980/81 var knappt 160 000 studenter registrerade inom det svenska högskoleväsendet (figur 14). I början av nittiotalet hade antalet ökat till omkring 200 000, för att därefter nå en toppnotering på närmare 360 000 registrerade studenter läsåret 2003/04. Under samma period ökade också antalet högskolenybörjare³³ från 43 000 till 78 000. Antalet examina har dock legat relativt konstant sedan åttiotalets början, med undantag för en viss ökning i början av 2000-talet.

Det kan kanske tyckas märkligt att antalet examina inte har ökat i samma utsträckning som antalet studenter. Förklaringen ligger sannolikt i att medelstudenten läser betydligt längre än de 3-4 år som en utbildning normalt tar, varför tredubblingen av antalet studenter inte motsvaras av samma ökning av antalet examina. En examen är inte heller något som studenterna får automatiskt då de är klara med sin utbildning. Examinsbeviset måste begäras ut av studenten och mest troligt glömmes en del studenter att göra detta, varför antalet uttagna examina inte motsvaras av det antal studenter som uppnått målen för en examen. Alla studenter läser inte heller klart sin utbildning.

Fördelningen mellan kvinnor och män har under den senaste tjugoförårsperioden varit relativt konstant bland studenterna. Av det totala antalet registrerade studenter läsåret 2004/05 var sex av tio kvinnor. Bland de nyregistrerade studenterna har andelen kvinnor minskat något, även om kvinnorna fortfarande är något fler än männen. När det gäller examina har kvinnornas andel legat på ungefär 65 procent genom hela perioden.

Unga kvinnor har idag generellt en högre utbildningsnivå än unga män. År 2003 var omkring 30 procent av kvinnorna mellan 25-29 år högutbildade, att jämföra med drygt 20 procent av männen i samma åldersgrupp. I början av nittiotalet var andelen högutbildade bland de båda könen ungefär samma, vilket alltså innebär att skillnaderna mellan könen har ökat.³⁴

³³ Med nybörjare avses de studenter som inte tidigare bedrivit högskolestudier. Varje student förekommer endast en gång i uppgifterna.

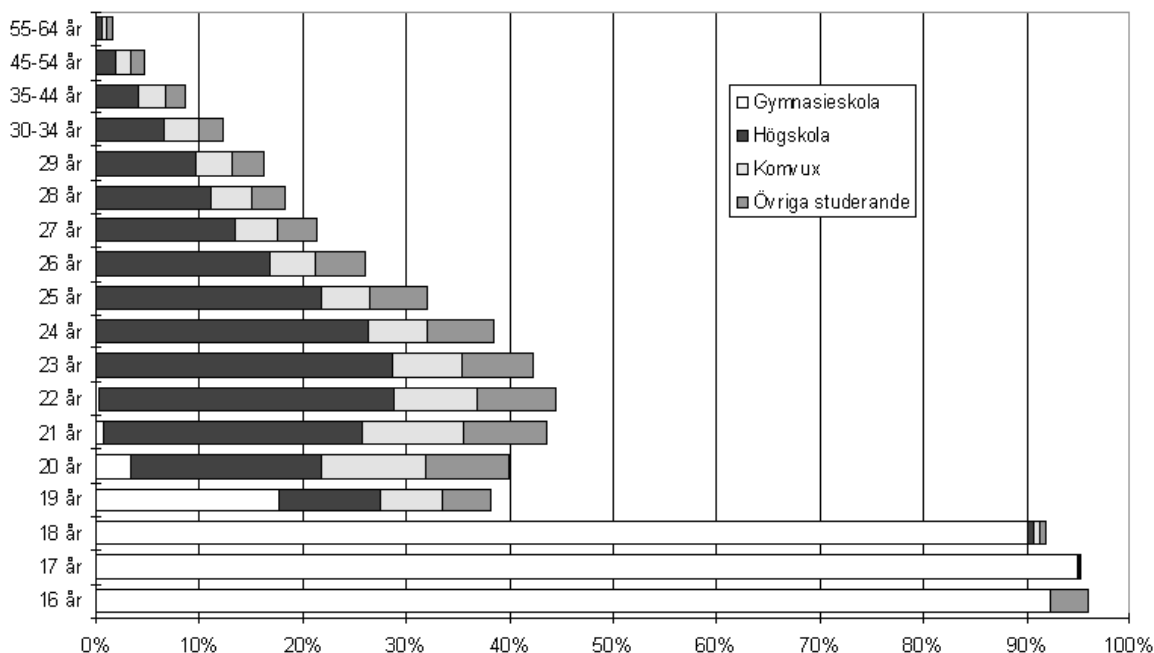
³⁴ *Ungdomars ekonomiska välfärd* (2005).

Medianåldern för nybörjare har de senaste åren varit ca 23 år, en ökning med två år sedan 1990-talets början. En bidragande orsak till att medianåldern har höjts det senaste decenniet är troligen att många från gymnasieskolan väljer att komplettera sina slutbetyg på komvux och liknande utbildningsinstanser innan de blir antagna till högskoleutbildning.³⁵

Bland det totala antalet studerande har medianåldern de senaste åren varit omkring 25 år. Kvinnornas medianålder ligger i genomsnitt ett år över männens. För de studenter som tar ut sin examen har medianåldern det senaste decenniet varit drygt 27 år.

Det är alltså i huvudsak den yngre delen av den vuxna befolkningen som befinner sig på landets högskolor och universitet, vilket knappast är särskilt förvånande. Det är också bland dessa personer som andelen komvuxstuderande samt studerande vid övriga utbildningsinstanser är som högst (figur 15). Bland de unga vuxna, 20-24 åringarna, läser idag fyra av tio någon form av utbildning.

Figur 15. Andel studerande i befolkningen 16-64 år höstterminen 2004 (procent)

Källa: Statistiska centralbyrån, *Befolkningens utbildningsnivå* (2005).

Valet av utbildningsinriktning är i hög grad en könsfråga, där kvinnor och män väljer att utbilda sig inom olika områden. De unga männen har en mycket hög dominans när det gäller de tekniska utbildningarna, medan de unga kvinnorna istället dominerar inom hälso- och sjukvårdsutbildningar. Också bland utbildningar inom samhällsvetenskap, juridik, handel, administration samt pedagogik och lärarutbildningar tenderar kvinnor att utgöra en större andel än männen.³⁶

Som en effekt av det ökade antalet studenter på landets högre lärosäten är dagens ungdomsgeneration väsentligt mer välutbildade än de äldre delarna av arbetskraften. Samtidigt har arbetslösheten bland akademiker stigit något sedan början av nittioalet. Sammantaget går det att skönja en utveckling där en allt mer kvalificerad ung arbetskraft möter en kärvare arbetsmarknad.

³⁵ SCB, UF 79 SM 0601 (2006).

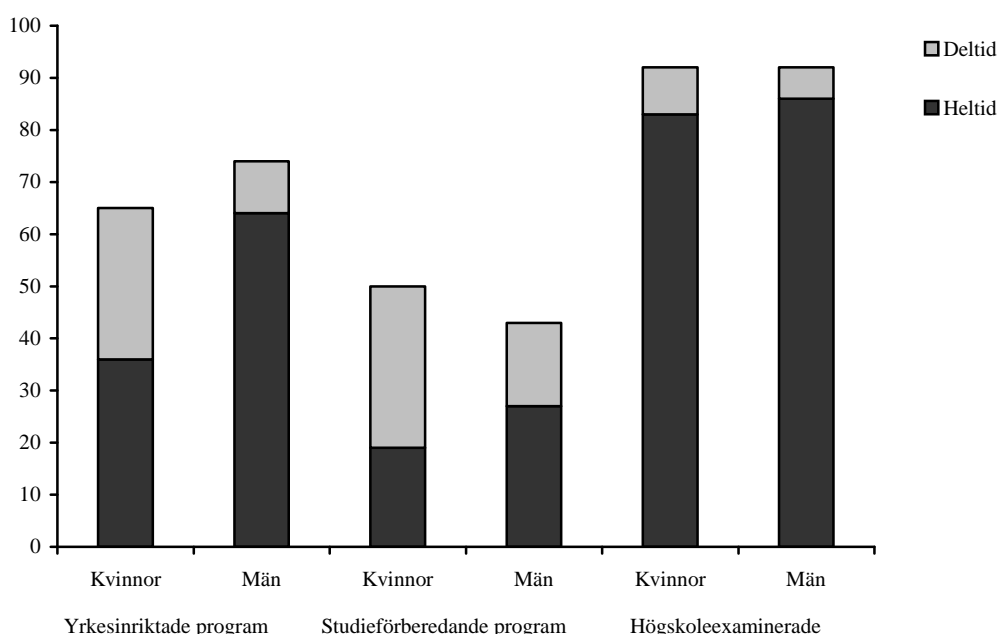
³⁶ *Ungdomars ekonomiska välfärd* (2005).

Enligt en bedömning från fackförbundet SACO befinner sig drygt 10 procent av de utexaminerade akademikerna utanför alternativt med en svag ställning på arbetsmarknaden.³⁷

Det ökade utbudet av en högt utbildad arbetskraft har de senaste åren således inte motsvarats av en lika stor efterfrågan på arbetsmarknaden. Därav följer att arbetslösheten bland nyexaminerade akademiker har ökat snabbare än inom andra grupper. Tryggheten i en akademisk utbildning är inte lika självklar idag som tidigare, även om en högre utbildning fortfarande ger bättre förutsättningar för att få ett arbete.³⁸ När det gäller yrkeserfaren arbetskraft råder det däremot balans mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden.³⁹

Även om andelen arbetslösa akademiker har ökat något under senare år ser dagens unga akademiker ljusst på arbetsmarknaden. Två tredjedelar trodde i början av år 2006 att det skulle komma att ske en positiv utveckling inom just det egna kompetensområdet inom den närmaste framtiden.⁴⁰

Figur 16. Andel förvärvsarbetande tre år efter avslutad utbildning i mars 2004 samt andelen heltids- och deltidisarbetande, fördelat på utbildningsnivå och kön (procent)

Källa: Statistiska centralbyrån, Utbildning och forskning, Inträdet på arbetsmarknaden (2004).

Undersökningar av studerandes situation på arbetsmarknaden visar att drygt 90 procent av män och kvinnor med en högskoleexamen har ett arbete tre år efter examen. Motsvarande andel bland personer med examen från ett yrkesinriktat program på gymnasienivå varierar mellan 65-75 procent beroende på kön, och för personer med examen från studieförberedande program på gymnasienivå är andelen 45-50 procent (figur 16). Andelen sysselsatta tre år efter examen är alltså väsentligen högre bland män och kvinnor som avslutat en högskoleutbildning jämfört med övriga grupper. Likaså är andelen heltidsarbetande högre bland dessa personer. Av de högskoleutbildade personerna arbetar

³⁷ Wetterberg (2006).

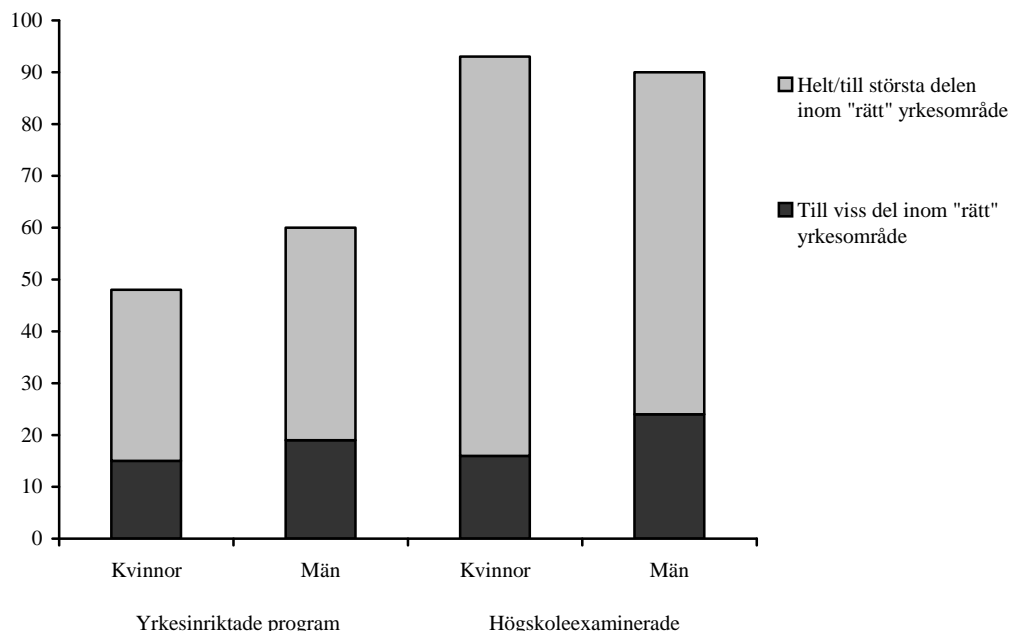
³⁸ Wetterberg (2006); SACO (2005).

³⁹ Bromé (2006).

⁴⁰ Dyhre (2006).

dessutom en högre andel inom det område man utbildats, jämfört med personer med utbildning från yrkesinriktade program (figur 17).

Figur 17. Andel som arbetade inom yrkesområden som utbildningen var inriktad mot tre år efter avslutad utbildning i mars 2004, fördelat på utbildningsnivå och kön (procent)

Källa: Statistiska centralbyrån, Utbildning och forskning, Inträdet på arbetsmarknaden (2004).

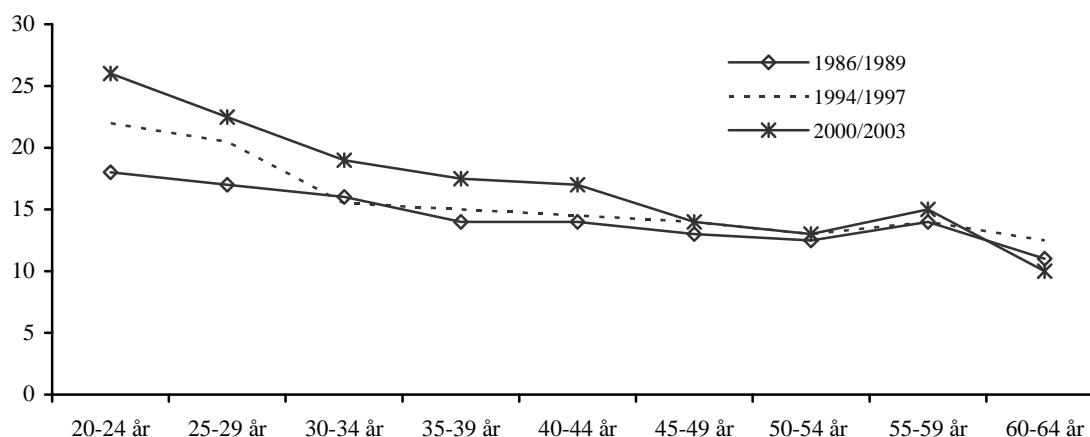
3.3 Instrumentell inställning till arbetet ökar

Under de senaste tjugo åren har det skett en gradvis förändring i inställningen till det egna arbetet bland befolkningen upp till 45 år. Allt fler i de yngre åldrarna har i början av 2000-talet en mer instrumentell inställning till arbetet jämfört med situationen vid mitten av åttiotalet (figur 18). Med instrumentell inställning menas här att man betraktar arbetet som ett sätt att få lön för att kunna unna sig fritid, snarare än att få personlig tillfredsställelse i arbetet. Bland unga i åldrarna 20-24 år är ökningen cirka tio procentenheter under perioden 1986-2003, men också bland personer upp till 45 år noteras en klar ökning.

Orsaken till förändringen är inte helt given, men tänkbara anledningar kan dels vara att en större andel idag upplever arbetet som stressigt med höga krav från arbetsgivaren jämfört med två decennier tillbaka i tiden, dels att andelen välutbildade unga är större idag samtidigt som de kvalificerade jobbet inte alltid är lika många. Delar av de högt utbildade ägnar sig sannolikt åt arbetsuppgifter som inte motsvarar den egna utbildningsnivån, vilket kan leda till att arbetet upplevs som mindre meningsfullt.⁴¹

⁴¹ Ungdomars etablering (2005); Ungdomsstyrelsen (2003)

Figur 18. Andel med instrumentell inställning till arbetet, efter period och ålder 1980-2003 (procent)

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF)*

Samtidigt har ungdomsstyrelsen i sina studier av unga vuxnas syn på arbete noterat att de som har ett arbete som är mindre kvalificerat eller annat än det som motsvarar deras utbildning är mindre nöjda med sitt arbete. Närmare 80 procent av de som har arbeten som är kvalificerade, eller som motsvarar den egna utbildningen, uppger att de är nöjda med sitt arbete. Bland de personer som har mindre kvalificerade arbeten är 40 procent nöjda och bland de som arbetar med något annat än det de är utbildade för är 60 procent nöjda.⁴²

SOM-institutet har sedan början av 2000-talet undersökt hur människor ser på arbete i förhållande till fritid. På en skala mellan 0 och 10, där 0 innebär att det är fritid som gör livet värt att leva medan 10 innebär att det är arbete som gör livet värt att leva, hamnar gruppen 20-29-åringar på ett medelvärde av 3,7 (tabell 6). Gruppen 30-39-åringar har ett medelvärde om 3,9, medan gruppen 50-65-åringar har värdet 4,9. Det innebär att de unga är något mer benägna att instämma i att det är fritid snarare än arbete som gör livet värt att leva, medan de medelålders befinner sig i mitten av skalan.

Tabell 6. Syn på arbete i förhållande till fritid i olika åldersgrupper. Ackumulerade värden för åren 1999-2004 (medelvärde)

	Medelvärde	Antal svarspersoner
20-29 år	3,7	1367
30-39 år	3,9	1668
40-65 år	4,9	4584
Samtliga	4,5	7619

Källa: Riks-SOM-undersökningarna 1999-2004. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

⁴² Ungdomsstyrelsen (2003)

Sammanfattningsvis kan sägas att villkoren för unga människors etablering i vuxenlivet på många sätt ser annorlunda ut idag jämfört med för 20 år sedan. Det tar idag väsentligt längre tid för de unga att få fäste på arbetsmarknaden, dels på grund av att det finns färre jobb att söka, dels på grund av att många yrken numera kräver eftergymnasial utbildning. Antalet år på skolbänken har ökat väsentligt för många unga.

Dessa förändringar får i sin tur konsekvenser för vilka behov och intressen man har, hur man väljer att utforma sitt vardagsliv med olika slags rutiner samt hur den ekonomiska situationen ser ut. Tillsammans med ett förändrat medieutbud torde detta rimligen spela stor roll för vilka medier unga vuxna väljer att ta del av.

4. Ekonomisk situation och levnadsstandard

Kapitlets fokus ligger på utvecklingen av de unga vuxnas ekonomiska situation och levnadsstandard, i förhållande till de äldre åldersgrupperna. Inkomststruktur, disponibel inkomst och materiell standard är några av de aspekter som tas upp, där särskilt de yngsta åldersgrupperna upplevt en period av minskad rörelsemarginal och sjunkande levnadsstandard.

4.1 Ökade löner men sämre rörelsemarginaler

De unga vuxnas ekonomiska situation ser olika ut beroende på om det är den yngre eller den äldre delen av gruppen som studeras. Bland de yngre mellan 20-25 år andelen studenter hög, vilket påverkar den disponibla inkomsten för dessa grupper, medan 30-35-åringarna i högre utsträckning förvärvsarbetar. Generellt sett ökar den disponibla inkomsten med ålder fram till dess att pensionsåldern nås, då den tenderar att sjunka kraftigt.

När det gäller inkomster från *arbete* har reallönerna stigit avsevärt sedan slutet av nittioalet, något som gäller för samtliga åldersgrupper. Samtidigt har generationsklyftan i fråga om arbetsinkomster vuxit sig större sedan åttiotalet. I början av åttiotalet var 50-åringarnas arbetsinkomster knappt 30 procent högre än 20-24 åringarnas. 20 år senare, i början av 2000-talet, hade denna skillnad vuxit till 44 procent. Detta gäller dock utan hänsyn tagen till den höga ungdomsarbetslösheten. Det är alltså endast de ungdomar som är *sysselessatta* och definieras som *löntagare* som denna utveckling gäller för. I förhållande till ungdomsgruppen som helhet är detta en mindre och mer selekterad grupp som klarat sig bäst i konkurrensen på arbetsmarknaden, och som nu fått ökade realinkomster i jämförelse med början av åttiotalet, då det var fler som förvärvsarbetade i gruppen.⁴³

Tabell 7. Disponibel inkomst per konsumtionsenhet 1991, 1995 och 1997-2004 efter ålder (medianvärden i tkr per konsumtionsenhet i 2004 års priser)

	1991	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Diff. %
Samtliga individer											
20-64 år	148,5	131,8	137,0	139,7	145,5	155,5	159,1	163,7	164,6	168,1	13
20 – 24 år	135,5	111,9	115,8	116,0	122,2	132,7	135,6	132,8	135,2	138,7	2
25 – 34 år	133,2	119,9	124,1	127,4	136,2	143,0	150,8	151,8	153,4	155,8	17
35 – 44 år	138,9	122,0	125,4	127,9	132,7	139,4	146,3	150,1	149,7	154,7	11
45 – 54 år	170,1	152,5	156,0	158,3	162,2	172,1	174,5	179,6	179,2	180,4	6
55 – 64 år	168,2	155,4	165,0	166,9	173,1	187,0	184,8	193,6	197,0	203,8	21
65 – 74 år	125,2	124,0	128,8	131,3	135,6	136,0	140,2	142,7	144,8	151,5	21
75 år -	94,4	102,6	102,5	104,7	108,1	108,4	109,2	114,1	116,7	118,8	26

Källa: Statistiska centralbyrån, *Hushållens ekonomi* (HEK).

Om man istället ser till den disponibla inkomsten, det vill säga hela hushållets arbetsinkomster (inklusive studiemedel och andra bidrag) och kapitalinkomster efter skatt, visar det sig att ungdomar under 25 har haft en svagare inkomstutveckling än de äldre grupperna. Denna utveckling gäller också

⁴³ Ungdomars etablering (2005).

för personer med yngre barn hemma. Sedan åttiotalets mitt har 20-24 åringarna haft en procentuell ökning av den disponibla inkomsten om cirka 2 procentenheter, medan personer över 55 har haft en motsvarande ökning om 21 procentenheter (tabell 7).

Faktorer som påverkade människors disponibla inkomst under nittioalet var bland annat den minskade sysselsättningen, införandet av karensdagar samt sänkningar av ersättningsnivåer. Samtidigt sänktes också barnbidragen, värnskatt infördes och för de som förvärvsarbetade infördes egenavgifter. Sammantaget medförde detta att hushållens disponibla inkomster minskade mellan åren 1991 och 1996. För pensionärsgруппens del var dock utvecklingen en annan, då deras inkomster fortsatte att stiga. Orsaken var framför allt att gruppens sammansättning ändrades. De som pensionerades hade en högre pension än de ålderspensionärer som föll ifrån i redovisningen på grund av dödsfall.

Tabell 8. Disponibel inkomst efter ålder och hushållstyp (medianvärden i tkr i 2004 års priser)

	1991	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	Diff. %
Ensamboende kvinnor	106,2	103,9	105,1	105,0	106,3	110,1	113,0	117,0	119,3	121,0	14
18-24	112,6	85,8	83,1	88,9	87,7	98,1	98,1	95,4	99,9	97,9	-13
25-34	129,1	118,5	122,4	124,1	118,0	140,0	140,0	141,3	149,0	145,4	14
35-49	145,9	123,7	129,9	125,9	132,9	147,5	147,5	145,7	142,5	155,9	7
50-64	139,9	127,1	131,6	132,6	130,9	143,0	143,0	148,4	156,8	165,5	18
65-74	100,4	101,8	104,9	104,8	105,4	109,1	109,1	114,4	118,0	118,8	18
Ensamboende män	130,7	118,5	117,8	122,2	123,4	130,2	136,9	143,8	140,5	144,4	11
18-24	113,3	90,2	90,5	99,9	97,9	108,2	108,2	105,0	108,6	108,9	-4
25-34	149,0	124,4	129,2	129,0	135,5	147,9	147,9	159,3	156,2	158,3	6
35-49	143,0	129,1	128,7	132,4	133,9	152,9	152,9	162,2	159,3	163,8	15
50-64	141,6	136,4	131,5	140,1	145,8	157,3	157,3	165,2	154,8	161,1	14
65-74	116,1	113,6	114,2	116,5	115,0	116,7	116,7	118,5	121,0	120,6	4
Sammanboende utan barn	252,3	233,3	236,5	245,2	248,6	262,1	279,6	286,0	292,7	295,2	17
18-24	241,8	194,9	213,7	197,8	200,8	237,0	237,0	221,3	240,5	243,0	1
25-34	278,9	253,0	254,7	259,5	268,7	323,5	323,5	319,4	317,6	316,1	13
35-49	307,3	277,7	279,4	289,0	299,9	338,2	338,2	343,3	337,6	339,7	11
50-64	291,2	265,8	271,7	277,3	281,6	316,2	316,2	331,4	330,8	337,2	16
65-74	214,8	205,8	209,9	211,3	215,6	232,0	232,0	241,3	244,9	254,0	18
Sammanboende m barn 0-19 år	326,3	293,9	292,2	301,7	313,9	324,5	355,3	369,3	369,7	379,5	16
Ensamstående kvinnor m barn	178,6	171,0	170,9	171,9	170,1	183,1	195,0	193,6	193,1	199,0	11
Ensamstående män m barn	228,0	174,2	184,1	180,2	191,5	196,0	208,0	222,0	227,9	229,4	1
Övriga sammanboende	391,6	345,3	358,1	369,2	387,6	393,8	424,2	439,5	434,1	435,1	11,1
Övriga ensamstående	242,4	212,9	211,2	216,6	220,3	229,3	251,3	247,7	256,3	248,8	2,6

Källa: Statistiska centralbyrån, *Hushållens ekonomi* (HEK).

I takt med att sysselsättningen har ökat, liksom ersättningsnivåerna i socialförsäkringen höjts och barnbidragen justerats uppåt, har också hushållens inkomster förbättrats. Utvecklingen har dock sett olika ut beroende på hushållets sammansättning. De grupper som haft den bästa utvecklingen, oavsett om de är sammanboende eller ensamboende, är pensionärer över sjuttiofem. Också ensamboende kvinnor över femtio har haft en god utveckling, liksom sammanboende personer över femtio, samt sammanboende personer med barn under tjugo (tabell 8). De grupper som istället har haft en negativ utveckling är ensamboende kvinnor mellan 18 och 24 år, där den disponibla inkomsten har minskat med 13 procentenheter sedan början av nittiotalet, liksom ensamboende män i samma åldersgrupp, där minskningen är 4 procentenheter.

Generellt kan man säga att klyftan mellan de yngre och de äldre generationerna har ökat, särskilt under nittiotalet, och den främsta förklaringen till detta ligger i situationen på arbetsmarknaden. Sysselsättningsgraden minskade allra mest för personer i tjugoårsåldern, medan den var relativt opåverkad för personer i 50 årsåldern. Fler unga lever på bidrag i form av studiemedel och arbetslöshetskassa, vilket ger en lägre inkomstnivå relativt de som har inkomster baserade på förvärvsarbete.

Men vad består då de unga vuxnas inkomster av? Om man ser till ungdomsgruppen som helhet består den största delen av löneinkomster, men andelen varierar beroende på om det är kvinnor eller män som beaktas. Kvinnor får generellt sett högre bidrag relativt män, vilket i huvudsak förklaras av att kvinnor flyttar hemifrån tidigare och studerar längre än män. Därmed får också fler unga kvinnor studiemedel och bostadsbidrag jämfört med de unga männen. Män flyttar i större utsträckning hemifrån då de har fått ett arbete.⁴⁴

Kvinnors lägre inkomster förklaras i stor utsträckning av att kvinnor i genomsnitt studerar under en längre period än män. Kvinnor arbetar också oftare inom låglöneyrken. Deltidsarbetet är också vanligare bland kvinnor än bland män och dessutom tar kvinnor ut en större del av föräldrapenningen, vilket påverkar inkomsten negativt (tabell 9).

Tabell 9. Inkomststruktur för kvinnor och män efter ålder, 2003 (procent)

	Kvinnor				Män			
	16-19 år	20-24 år	25-29 år	30-39 år	16-19 år	20-24 år	25-29 år	30-39 år
Löneinkomst	55,0	62,6	70,1	71,2	52,8	73,1	82,2	84,9
Kapital	2,9	2,0	3,0	3,8	4,0	1,8	3,5	5,5
Studiemedel	29,4	22,1	8,3	2,9	29,1	14,2	5,3	1,0
Föräldrapenning	0,6	2,6	6,7	6,7	0,0	0,2	1,0	1,7
Arbetsmarknadsstöd	0,0	3,1	3,6	3,1	0,1	3,5	3,4	2,2
Bostadsstöd	0,5	1,1	1,2	1,6	0,3	0,6	0,4	0,4
Ekonomiskt bistånd	2,5	2,4	1,3	1,0	1,9	2,2	1,2	0,8
Övriga inkomster Och bidrag	9,0	4,1	5,9	9,8	11,8	4,5	2,9	3,5
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Källa: Statistiska centralbyrån, *Inkomst och taxeringsregistret (IoT)*. Uppgifterna avser den disponibla inkomsten exklusive barnbidrag. Med *löneinkomst* avses inkomst från näringsverksamhet samt avdrag. *Studiemedel* består av extra tillägg, studiehjälp (lån), studielån, studiebidrag och rekryteringsbidrag. *Övriga inkomster och bidrag* baseras på underhållsstöd, värnplikt, sjukersättning, pension, övriga socialförsäkringar och övriga transfereringar.

⁴⁴ *Ungdomars ekonomiska välfärd* (2005).

För kvinnor och män i 20-24-årsåldern består inkomsten, utöver löneinkomsten, till stor del av studiemedel, vilket är en spegling av att många i åldersgruppen ägnar sig åt vidareutbildning. Bland kvinnor i trettioårsåldern utgör föräldrapenningen den näst största inkomsten. Bland kvinnor i denna åldersgrupp är andelen inkomster baserade på föräldrapenning betydligt större jämfört med de jämnåriga männen.⁴⁵ När det gäller inkomstutveckling i kronor och procent har män överlag haft en bättre utveckling än kvinnor. Skillnaderna mellan könen tenderar dessutom att öka med åldern.⁴⁶

4.3 Andelen fattiga ökade under nittiotalskrisen

Omkring var femte person i 25-34-årsåldern upplever att de har svårt att klara hushållets löpande utgifter (tabell 10). Det är tydligt att nittioalets lågkonjunktur hade en stor påverkan på de unga vuxnas ekonomi. Vid mitten av nittioalet hade en så hög andel som var tredje kvinna mellan 25-34 år svårt att ta hand om de löpande kostnaderna, vilket kan jämföras med var fjärde man i samma åldersgrupp. Unga kvinnor tycks således har drabbats något hårdare av nedgången i den svenska ekonomin än de unga männen. Båda grupperna har i början av 2000-talet dock återhämtat sig till samma nivå som motsvarande åldersgrupp hade vid mitten av åttiotalet.

Tabell 10. Andel som har svårt att klara löpande utgifter i olika åldersgrupper 1980-2003 (procent)

	1980-81	1982-83	1986-87	1988-89	1990-91	1992-93	1994-95	1996-97	1998-99	2000-01	2003	Diff
Samtliga 16-84 år	9,9	12,3	12,0	11,1	13,0	14,9	16,1	16,6	17,0	13,4	13,7	3,8
16-24 år												
Män	17,6	19,5	17,7	19,2	21,3	22,7	19,7	20,8	20,8	16,6	17,7	0,1
Kvinnor	22,2	25,4	24,3	25,1	23,9	25,9	26,6	25,3	27,4	21,2	24,4	2,2
25-34 år												
Män	17,8	21,7	20,0	17,5	23,7	26,6	23,3	25,2	24,7	21,1	20,9	3,1
Kvinnor	15,7	21,7	24,3	22,3	25,3	28,4	30,4	31,3	27,7	25,3	23,7	8
35-44 år												
Män	12,7	16,3	13,9	13,0	16,3	19,9	21,9	20,2	22,6	17,6	17,3	4,6
Kvinnor	11,9	14,6	13,3	13,4	15,7	18,7	26,4	25,9	24,0	20,0	19,4	7,5
45-54 år												
Män	6,0	9,9	9,1	5,6	8,3	9,9	12,6	13,8	14,6	10,4	14,5	8,5
Kvinnor	8,0	8,8	9,8	7,7	8,7	11,5	13,8	13,8	17,2	11,4	16,1	8,1
55-64 år												
Män	3,9	4,4	5,1	4,1	4,4	5,4	6,9	7,4	7,1	6,2	5,8	1,9
Kvinnor	3,7	3,8	2,4	4,8	5,3	6,2	6,0	8,7	10,0	7,3	5,0	1,3
65-74 år												
Män	2,4	2,6	3,5	1,4	2,4	2,4	2,6	4,4	2,6	4,6	2,6	0,2
Kvinnor	1,6	3,1	5,3	3,1	4,0	5,2	6,9	6,0	9,2	6,5	4,4	2,8
75-84 år												
Män	1,5	2,0	1,0	1,5	2,5	2,0	1,0	2,0	3,5	1,8	1,7	0,2
Kvinnor	1,5	2,9	4,1	3,4	4,7	2,7	4,7	5,1	6,6	4,1	4,9	3,4

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF)*.

⁴⁵ *Ungdomars ekonomiska välfärd (2005)*.

⁴⁶ *Ungdomars ekonomiska välfärd (2005)*.

Bland de allra yngsta åldersgrupperna lever drygt var tredje person i början av 2000-talet under den så kallade socialbidragsnormen, vilket innebär att de kan klassas som fattiga (tabell 11). Även om andelen fattiga bland personer under 25 år har minskat sedan mitten av nittioalet, då nästan varannan person i åldersgruppen kunde klassas som fattig, står det klart att de unga inte fullt har återhämtat sig från nittioalets lågkonjunktur. I slutet av åttiotalet levde var sjätte person under 25 år under socialbidragsnormen, att jämföra med var tredje person år 2003.

Också bland de unga i åldrarna 25-34 år ökade andelen fattiga under nittioalet, då särskilt bland kvinnor. Denna åldersgrupp har dock återhämtat sig till samma nivå som vid mitten av åttiotalet. Andelen fattiga i olika åldersgrupper minskar i takt med att åldern ökar. Lägst andel finns bland personer i 55-64 årsåldern. Efter pensionsåldern ökar återigen dock andelen som lever under socialbidragsnormen.

Tabell 11. Andel fattiga (under socialbidragsnormen) i olika åldersgrupper 1982-2003 (procent)

	1982-83	1986-87	1988-89	1990-91	1992-93	1994-95	1996-97	1998-99	2000-01	2003	Diff
Samtliga 16-84 år	13,6	11,3	10,5	9,6	11,3	13,0	15,3	11,1	9,1	8,1	-5,5
16-24 år											
Män	24,7	15,3	17,1	21,4	28,3	43,0	45,3	37,4	35,0	37,0	12,3
Kvinnor	15,4	19,1	13,2	15,6	24,0	41,6	46,5	39,2	33,9	34,5	19,1
25-34 år											
Män	10,5	8,1	5,8	6,0	8,5	12,0	15,0	10,6	9,4	8,7	-1,8
Kvinnor	17,1	10,9	9,3	9,8	11,9	16,4	19,4	12,8	13,1	11,4	-5,7
35-44 år											
Män	10,2	7,5	5,1	6,0	7,0	9,5	12,1	7,9	6,5	3,8	-6,4
Kvinnor	13,3	6,4	5,8	6,5	9,7	13,2	13,6	9,9	7,1	8,0	-5,3
45-54 år											
Män	7,4	4,8	2,6	2,8	3,9	5,9	5,7	6,7	3,6	3,2	-4,2
Kvinnor	6,5	4,2	4,3	2,6	3,6	4,0	6,1	3,5	3,2	3,6	-2,9
55-64 år											
Män	4,5	4,5	4,7	4,3	3,1	3,6	3,8	4,1	2,9	2,5	-2,0
Kvinnor	6,0	5,0	5,9	3,9	5,6	4,9	6,3	3,2	3,7	1,3	-4,7
65-74 år											
Män	7,5	8,3	6,6	5,7	6,4	6,7	8,6	5,3	3,8	3,4	-4,1
Kvinnor	18,4	20,2	19,0	14,3	17,6	12,7	15,9	11,7	8,9	5,9	-12,5
75-84 år											
Män	27,4	21,9	25,9	20,0	14,2	15,0	16,6	10,6	7,5	9,3	-18,1
Kvinnor	46,0	43,7	46,6	39,4	41,6	31,0	41,2	30,8	23,9	18,5	-27,4

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF)*.

Också när det gäller den materiella standarden⁴⁷ har nittioalets lågkonjunktur haft en negativ inverkan på de unga vuxnas situation. Medan de äldre åldersgrupperna har upplevt en markant standardökning de senaste decennierna, har de unga under 30 år upplevt en stagnation eller till och

⁴⁷ Frågan om materiel standard grundas i SCB:s statistik bland annat på individens tillgång till bil, fritidshus, möjlighet att resa på semester i minst sju dagar per år, tillgång till daglig dagstidning, tillgång till diskmaskin i hemmet, utrymmesstandard i bostaden, samt huruvida man bor i småhus, hyreslägenhet eller bostadsrätt.

med en standardsänkning. Denna utveckling gäller särskilt ensamstående ungdomar i 20-årsåldern. Förändringarna hänger samman med den ökade arbetslöshet och den förlängda utbildningstid som skett sedan början av nittioalet, som påverkat åldersgruppens inkomststruktur.⁴⁸

Semesterresandet har minskat hos de unga under 30 år, medan den har ökat bland pensionärgruppen. Bilinnehavet har ökat kraftigt in åldrarna över 50 år, men minskat bland personer under 30 år. Utrymmesstandarden i boendet har minskat bland de unga vuxna, samtidigt som det har ökat bland medelålders och pensionärer. Likaså har småhusägandet minskat bland de unga, medan det istället har ökat bland personer över 50 år. Sammantaget har generationsklyftorna mellan de unga och de äldre ökat under de senaste tjugo åren.⁴⁹

De förändringar som skett när det gäller de unga vuxnas ekonomiska situation har sannolikt också spelat stor roll för de ungas prenumerationsbenägenhet. Tillgången till resurser har i tidigare forskning visat sig vara en viktig faktor för tidningsläsning och morgontidningsprenumeration. Människor med små ekonomiska marginaler tenderar att både läsa och prenumerera på morgontidningar i lägre utsträckning än människor med medelstora eller stora ekonomiska marginaler. Om de ekonomiska resurserna är begränsade krävs det ofta en prioritering av vilka saker som är viktigast att lägga pengar på.

För de medelålders och äldre grupperna har den ekonomiska situationen varit stabil också under den senaste lågkonjunkturen, varför dessa grupper sannolikt inte har upplevt något större behov av att omvärdera den prenumererade tidningen och den kostnad denna medför i förhållande till hushållets ekonomiska situation. För de yngre åldersgrupperna har situationen varit en annan. Kombinationen av sämre villkor på arbetsmarknaden, lägre disponibla inkomster och nya, alternativa medieformer (i vissa fall kostnadsfria), har påverkat många unga vuxnas syn på hur mycket man är beredd att betala för en viss medieform i förhållande till det upplevda behovet och den tillfredsställelse detta medium ger.

Även bedömningar av hur den egna ekonomin kommer att se ut den närmsta framtiden torde spela stor roll för hur benägen man är att betala för en prenumererad tidning eller inte. Det är tydligt att andelen prenumeranter, såväl som andelen regelbundna läsare av morgontidningar, är högre bland personer som bedömer att den egna ekonomin kommer att bli bättre, eller åtminstone densamma, inom det närmsta året, jämfört med personer som bedömer att den egna ekonomin kommer att försämrans. Detta är särskilt tydligt bland unga vuxna i åldrarna 20-39 år. Därmed är det inte bara dagssituationen som sätter ramarna för medieanvändningen, utan även tron på framtiden.

⁴⁸ *Ungdomars etablering* (2005).

⁴⁹ *Ungdomars etablering* (2005).

5. Bosättning och familjebildning

Följande kapitel fokuserar på de unga vuxnas omflyttning, där många unga väljer att dra sig till någon av landets storstäder. Andra frågor som berörs är den allt senarelagda tidpunkten för familjebildning samt hur unga vuxna utan barn ser på framtida familjebildning.

5.1 Från föräldrahemmet till en hyreslägenhet

Unga kvinnor har sett över tid generellt flyttat hemifrån tidigare än unga män, även om skillnaden mellan könen på senare år allt mer har utjämnats. I början av åttiotalet var kvinnors medianålder för första flytten 19,8 år, medan männens var något högre, cirka 22,2 år. I början av 2000-talet har dessa skillnader utjämnats något, då unga kvinnor lämnar föräldrahemmet vid en ålder av 20,7 år medan de unga männen flyttar då de är 21,7 år. Fortfarande tenderar alltså kvinnor att lämna föräldrahemmet något tidigare än män, vilket bland annat beror på att kvinnor flyttar hemifrån trots att de studerar medan män tenderar att flytta först då de har fått ett arbetet.⁵⁰

Men skillnaderna är stora beroende på var i landet de unga vuxna bor. Medianåldern vid första flytten hemifrån är ungefär 1,5 år högre i Stockholm än i glesbygd och mindre kommuner. Den allt kärvare bostadsmarknaden i landets storstäder kan vara en bidragande orsak till att storstädernas unga män och kvinnor väljer att bo kvar i föräldrahemmet något längre än jämnåriga i andra delar av landet. Medan de unga männens medianålder vid första flytten har sjunkit något de senaste decennierna i riket som helhet, har den istället ökat bland unga män som bor i Stockholm och Malmö.⁵¹

Det är vanligare att unga kvinnor flyttar hemifrån tidigt i glesbygd och mindre kommuner än i andra delar av landet. Samtidigt har medianåldern för kvinnor som grupp ökat, som en effekt av nittioalets lågkonjunktur och den, på vissa orter, allt kärvare bostadsmarknaden.⁵² Det råder bostadsbrist i hälften av Sveriges kommuner och bristen på smålägenheter tenderar att särskilt drabba unga vuxna. Eftersom de unga oftast inte har stått en längre tid i bostadskö, saknar tidigare lägenhet med bytesvärde och dessutom har en begränsad betalningsförmåga, är det svårare för unga människor att skaffa lägenhet.⁵³

Vid 25 års ålder har 90 procent av de unga kvinnorna och 84 procent av de unga männen flyttat hemifrån. Men skillnaderna är som redan nämnts stora mellan olika regioner. 5 procent av 25-åringarna i glesbygd och mindre städer bodde fortfarande hemma år 2004, vilket kan jämföras med närmare 15 procent av de unga kvinnorna och 25 procent av de unga männen i Stockholm.⁵⁴

Den vanligaste boendeformen för unga vuxna i åldrarna 20-24 år är hyresrätten, där nästan 80 procent bor efter flytten från föräldrahemmet. Också bland 25-29-åringarna är hyresrätten den vanligaste boendeformen, där 60 procent bor, men bland dessa har också 20 procent skaffat sig en bostadsrätt och ytterligare 20 procent ett småhus som de själva äger (tabell 12).

⁵⁰ Lindkvist (2003); Lundström (2006).

⁵¹ Lundström (2006).

⁵² Lundström (2006).

⁵³ *Ungdomars ekonomiska välfärd* (2005).

⁵⁴ Lundström (2006).

Tabell 12. Boendeform för kvarboende respektive ej kvarboende efter ålder och kön, 2003 (procent)

Ålder Kön	<i>Kvarboende</i>				<i>Ej kvarboende</i>			
	Boendeform		Boendeform		Boendeform		Boendeform	
	Hysesrätt	Bostadsrätt	Eget småhus		Hysesrätt	Bostadsrätt	Eget småhus	
18-19 år								
Samtliga	86	29	12	59	14	84	-	-
Kvinnor	80	30	12	58	20	88	-	-
Män	92	29	11	60	8	-	-	-
20-24 år								
Samtliga	30	28	12	60	70	78	17	5
Kvinnor	20	28	14	58	80	77	16	-
Män	39	27	11	62	61	79	18	-
25-29 år								
Samtliga	6	32	11	57	94	59	21	20
Kvinnor	3	-	-	-	97	57	20	23
Män	8	-	-	60	92	61	22	17
30-39 år								
Samtliga	-	-	-	-	100	37	16	47
Kvinnor	-	-	-	-	100	35	16	49
Män	-	-	-	-	100	39	17	44

Källa: Statistiska centralbyrån, *Hushållens ekonomi* (HEK). I statistikmaterialet definieras alla personer övre 29 år som ej kvarboende.

Omkring var femte person i åldrarna 16-24 år är ensamboende, vilket innebär att de inte delar sitt boende med vare sig barn, föräldrar, partners, släktingar, vänner eller andra personer (tabell 13). Bland dessa grupper finns inga skillnader mellan könen. När det gäller personer mellan 25-34 år är skillnaderna mellan män och kvinnor istället desto större. Var tredje man bor ensam, vilket kan jämföras med femte kvinna. I denna åldersgrupp syns också den största förändringen över tid. I början av åttiotalet bodde knappt var fjärde man ensam, att jämföra med var tredje man år 2003. Bland kvinnorna har andelen ensamboende i sin tur fördubblats sedan 1980, då var tionde kvinna bodde ensam jämfört med var femte kvinna år 2003.

Att ensamboendet ökat innebär också att allt fler står utan någon att dela hushållets fasta kostnader med. Andelen prenumeranter har generellt varit lägre bland ensamstående jämfört med gifta och samboende så länge dessa faktorer har studerats inom forskningen. Den ökning av andelen ensamboende som skett under de senaste decennierna torde därför också ge utslag i den samlade prenumerationsstatistiken, eftersom dessa grupper utgör en allt större del av det totala antalet hushåll i befolkningen.

Tabell 13. Andel ensamboende personer i olika åldersgrupper (procent)

	1980-81	1986-87	1990-91	1994-95	1996-97	1998-99	2000-01	2003
Samtliga 16-84 år	20	21,5	22,6	23,3	23,5	22,9	23,6	23,9
16-24 år								
Män	16	19	17	22	23	20	21	20
Kvinnor	18	20	20	17	20	21	19	20
25-34 år								
Män	24	26	31	34	32	32	35	34
Kvinnor	11	17	17	17	17	14	19	21
35-44 år								
Män	11	17	15	19	20	19	20	19
Kvinnor	5	7	7	9	9	7	7	7
45-54 år								
Män	15	15	18	17	19	17	20	20
Kvinnor	9	10	15	13	14	13	13	16
55-64 år								
Män	17	18	20	20	19	19	18	20
Kvinnor	23	22	23	26	26	23	25	27
65-74 år								
Män	21	23	23	22	22	23	22	23
Kvinnor	42	41	41	40	38	41	40	37
75-84 år								
Män	36	31	35	31	30	33	33	31
Kvinnor	65	66	68	65	64	65	64	63

Källa: Statistiska Centralbyrån, *Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF)*

5.2 Unga vuxnas dras till storstäderna

Omflyttningen bland unga vuxna har ökat under 1990- och början av 2000-talet (figur 19). Den genomsnittlige mannen flyttar elva gånger i sitt liv, den genomsnittliga kvinnan tolv gånger. De allra flesta flyttningarna görs i 20-årsåldern. Mellan 19 och 30 års ålder flyttar unga män och kvinnor i genomsnitt fem gånger. Dessa flyttningar är oftast kopplade till studier eller byte av arbetet. Efter att 30-årsstrecket har passerats är flyttningarna oftast korta. Det innebär att där man bor vid 30 års ålder, eller i närheten av denna ålder, kommer man med stor sannolikhet också att fortsätta vara bosatt.⁵⁵

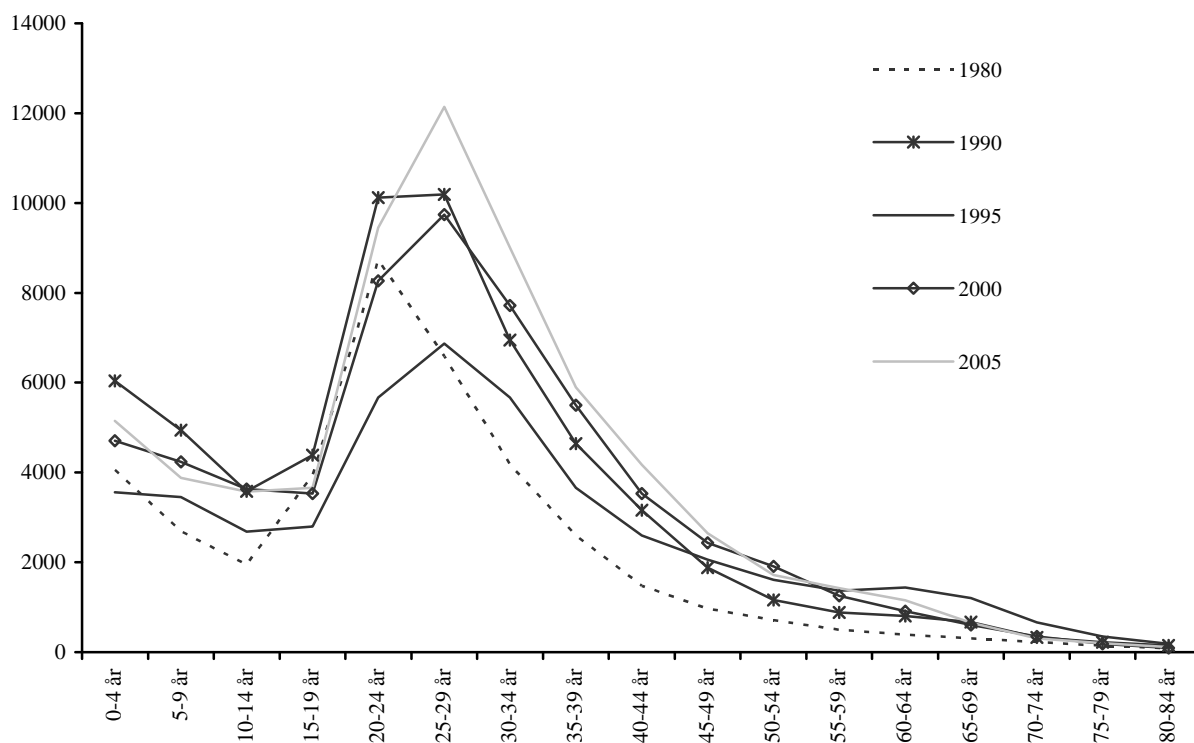
De unga vuxnas flyttströmmar går ofta via högskoleorterna bland åldersgruppen 20-24, för att därefter vara riktad mot storstadsregionerna bland gruppen 25-29-åringar. De flesta ungdomar flyttar uppåt i ortshierarkin, vilket innebär att de flyttar från mindre orter till större och därmed får tillgång till ett bättre utbud av utbildning och mötesplatser för unga människor. När det är dags för familjebildning sker en viss återflyttning, främst på grund av att resor till och från arbete, dagis och skola minskar på mindre orter, men också för att det är billigare att investera i en större bostad i mindre städer. Samtidigt uppstår inte sällan problem med att hitta ett passande arbete till båda

⁵⁵ SCB, *Beskrivning av Sveriges befolkning 2005* (2006).

föräldrarna på en mindre ort, vilket gör att möjligheten till alternativ bosättning begränsas för många unga barnfamiljer som vill ta steget till en mindre ort.⁵⁶

Nedgången av andelen läsare och prenumeranter bland de unga som grupp kan i viss utsträckning förklaras med att allt fler unga befinner sig i någon av landet storstäder. Andelen läsare och prenumeranter har under en längre period varit lägre i storstäderna jämfört med i mindre orter, inte minst bland de yngre åldersgrupperna. Gratistidningar har kommit att fylla en allt viktigare funktion för de unga storstadsborna, vilket också påverkar benägenheten att ta del av traditionell morgonpress.

Figur 19. Antal inrikesomflyttningar i olika åldersgrupper 1980-2005

Källa: Statistiska centralbyrån, *Befolkningen: Flyttningar i riket efter ålder och kön.*

5.3 Familjebildning

Familjebildning och barnafödandet följer oftast som det sista steget i den så kallade etableringsprocessen. Först kommer utbildning och utflyttning från föräldrahemmet. När man sedan har etablerat sig på arbetsmarknaden, fått en stabil ekonomi, lever i ett tryggt parförhållande och upplever att det finns goda möjligheter att få såväl barnomsorg som betald föräldraledighet, så följer för de allra flesta ett planerat barnafödande. Familjebildningsfasen har de senaste decennierna dock kommit att skjutas allt senare i livet, i huvudsak beroende på ökade utbildningskrav och senare inträde på arbetsmarknaden.⁵⁷

Idag föder varje kvinna i genomsnitt 1,7 barn, vilket är en minskning sedan åttiotalet. Numera föds det flest barn i de familjer där kvinnan förvärvsarbetar, för ett par decennier var det tvärtom.

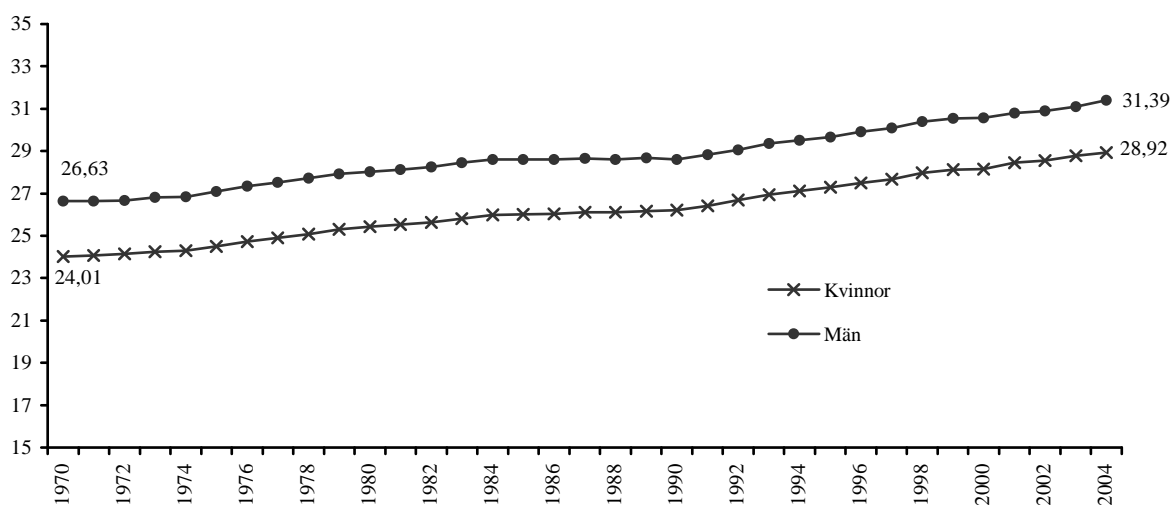
⁵⁶ Nilsson (2000).

⁵⁷ Vogel (2001).

Arbete är idag en förutsättning för att unga vuxna ska skaffa familj. Barnafödandet tenderar att följa sysselsättningskurvan – i dåliga tider då sysselsättningen minskar, sjunker också barnafödandet bland yngre kvinnor.⁵⁸

År 2004 var den genomsnittliga förstagångsmamman 29 år. För 30 år sedan var hon omkring 5 år yngre (figur 20). Papporna är i medeltal ca två år äldre än mammorna när de får sitt första barn. En av förklaringarna till varför barnafödandet kommer allt senare i människors liv är att det blivit allt vanligare att unga män och kvinnor skaffar sig en högre utbildning innan de påbörjar familjebildandet (se kapitel 3). Det är idag få unga kvinnor och män som skaffar barn medan de fortfarande studerar. Studerande kvinnor har tillsammans med arbetslösa kvinnor numera lägst andel förstföderskor av alla i barnafödande ålder.⁵⁹

Figur 20. Kvinnors och mäns medelålder vid första barnets födelse 1970-2004 (medeltal)

Källa: Statistiska centralbyrån, *Medelålder vid första barnets födelse*.

Ett annat skäl till att barnafödandet har minskat i unga åldrar kan vara att många helt enkelt väljer att bli föräldrar senare i livet, vilket också gäller de som har valt att inte studera vidare på en eftergymnasial utbildning. Undersökningar visar dock att flertalet kvinnor och män generellt har en positiv inställning till ett liv med barn. Två av tre 30-åriga kvinnor som ännu inte fått barn uppger att de räknar med att få barn framöver (tabell 14). Bland lika gamla män är motsvarande andel 59 procent. Det är relativt få som svarar nej på frågan om de tror att de kommer att skaffa barn i framtiden, men relativt många svarar kanske. Ju äldre svarsperson är, desto större är osäkerheten. Arbetslösa och lågutbildade tvekar mest, vilket kan tyda på att man vill ha en ekonomisk trygghet innan det blir aktuellt att skaffa barn.⁶⁰

⁵⁸ Vogel (2001).

⁵⁹ Persson (2001); SCB (2002); Bernhart (2004).

⁶⁰ Hoem och Bernhardt (2000).

Tabell 14. Andel barnlösa män och kvinnor som tror att de kommer att skaffa barn i framtiden (procent)

Kön Ålder	Ja	Kanske	Nej	Summa
Kvinnor				
22 år	83	16	1	100
26 år	77	21	2	100
30 år	88	25	7	100
Män				
22 år	73	25	2	100
26 år	69	26	5	100
30 år	59	35	5	100

Källa: Hoem och Bernhardt (2000)

Men det är mycket annat som skall hinnas med innan man skaffar barn. ”Att göra annat först” är ett vanligt svar då unga människor tillfrågas om skälet till varför unga vuxna ännu inte fått barn. Detta gäller särskilt för personer under 30 år. I denna åldersgrupp är också svaret att man ägnat sig åt studier och därför inte hunnit, alternativt inte haft ett fast arbete eller ordnad ekonomi, vanligt. Bland samboende personer i trettioårsåldern är det vanligaste svaret att man ännu inte lyckats bli gravid. Men också bland dessa individer är frågan om att göra annat först, att förhållandet är nytt eller att man ägnat tid åt studier och därför inte hunnit, vanliga svar. Många av de som inte lever i ett parförhållande bedömer att de så småningom skulle skaffa barn, men osäkerheten i denna fråga är större än hos barnlösa kvinnor och män som lever i parförhållanden.⁶¹

Bland de personer i 23-39-årsåldern som har hunnit skaffa ett barn är den vanliga uppfattningen att man gärna vill ha ett barn till, vilket innebär att det fortfarande är tvåbarnsnormen som gäller för de allra flesta unga. Av de unga som är tveksamma till att skaffa fler barn anges ofta orsaker som kan relateras till den egna ekonomin eller till arbetslivet, men också att det inte är helt enkelt att vara småbarnsförälder.⁶²

Studier har också visat att kvinnor och män som ska bli föräldrar löper signifikant större risk för arbetslöshet, indirekt att bli av med sitt arbete, än de kvinnor och män som inte väntar barn. Att vänta barn är således förenat med en högre risk för arbetslöshet och kan bero på att blivande föräldrar särbehandlas på arbetsmarknaden.⁶³

Det tycks således finnas många pusselbitar som måste befinna sig på rätt plats för att unga vuxna ska fatta beslutet att gå in i den sista fasen i etableringsprocessen, familjebildning. Utbildningen ska vara slutförd, anställningsförhållandena trygga och ekonomin stabil. Det krävs också att man har hittat någon som man vill skaffa barn tillsammans med. Till det kommer en rimlig boendeform som passar en barnfamilj, vilket kanske inte är en lätt fråga för de många unga som bor i landets större städer.

Det är följaktligen många bäckar små som bidrar till att familjebildning och barnafödande sker allt senare bland de unga generationerna. Den stabilitet i levnadsvanor som oftast infaller i denna fas skjuts därmed allt längre fram i livet. Denna vanestabilitet har visat sig vara viktig för benägenheten

⁶¹ Hoem (2000).

⁶² Hoem (2000); *Varför föds det så få barn?* (2001).

⁶³ *Arbetslöshet och barnafödande* (2003).

att läsa och prenumerera på morgontidningar, varför förskjutningen med nödvändighet också får effekt inom morgontidningsbranschen.

Det finns dock inga garantier för att dessa individer kommer att bli trogna tidningsprenumeranter då de går över till det stadium som kan kallas livets mittfas. I takt med att allt fler unga kommer i kontakt med gratistidningar eller tar del av nätnyheter, förändras också deras syn på hur nyheter bör distribueras och vad de egentligen får kosta. Det skulle i så fall innebära att andra faktorer än den så kallade vanestabiliteten kommer att avgöra de unga generationernas tidningsvanor.

6. Engagemang och fritid

Kapitlet om unga vuxnas engagemang och attityder fokuserar bland annat på ungas politiska engagemang, fritidsvanor samt livsvärderingar. Umgänget med vänner är som mest utbredd bland de unga vuxna, medan umgänget med familjen ökar med åldern. Samtliga åldersgrupper värderar kärlek, frihet och hälsa högt, medan makt och rikedom är mindre viktigt.

6.1. Samhällsförtroende och politiskt engagemang

Ett demokratiskt samhälle grundas på ett ömsesidigt förtroende mellan dess medborgare liksom mellan medborgarna och de olika samhällsinstitutionerna. Förtroendet för samhällsorganen i en demokrati varierar från människa till människa och kan växla över tid, men en demokratisk utveckling kräver i princip att medborgarna sluter upp kring demokratiskt tillsatta organ, eller att det åtminstone inte råder en förhärskande misstro mot statsfunktionerna.⁶⁴

SOM-institutet vid Göteborgs universitet har sedan mitten av åttiotalet studerat svenska folkets förtroende för olika samhällsinstitutioner. Resultaten från 2005 års undersökning visar bland annat att de institutioner som totalt sett åtnjuter det största förtroende bland befolkningen som helhet är sjukvården, polisen och universiteten/högskolorna (tabell 15). Lägst förtroende har Europaparlamentet, de politiska partierna, kommunstyrelserna och de fackliga organisationerna. Resultaten skiljer sig emellertid åt mellan de yngre och de äldre delarna av befolkningen, beroende på vilken institution som granskas. De resultat som redovisas i följande avsnitt utgår från de personer som uppgett att de har ett ganska stort alternativt mycket stort förtroende för de aktuella samhällsinstitutionerna.

Omkring var femte person i befolkningen har ett ganska eller mycket stort förtroende för den svenska regeringen. Fördelningen är jämn oavsett åldersgrupp. Knappt var fjärde person känner förtroende för riksdagen och knappt var sjätte person har förtroende för kommunstyrelserna.

Förtroendet för försvaret är som högst bland personer i 20-årsåldern och sjunker därefter successivt i takt med att åldern ökar. Detsamma gäller även förtroendet för de svenska bankerna och storföretagen. De unga har något större förtroende för internationella organisationer som Europaparlamentet och FN, kanske för att de unga har kommit i kontakt med andra länder och kulturer i högre utsträckning än de äldre generationerna. Likaså åtnjuter de svenska universiteten och högskolorna större förtroende bland 20-29-åringarna relativt övriga åldersgrupper, vilket sannolikt beror på att det framför allt är denna åldersgrupp som kommer i kontakt med universitetens verksamhet.

De svenska medierna finns här representerade genom samlingsbegreppen dagspress och radio/tv,. Totalt sett ligger radio och tv på en högre förtroendenivå än dagspressen, ett förhållande som återspeglas i samtliga åldersgrupper. Omkring var fjärde person har ett ganska eller mycket stort förtroende för dagspressen, medan knappt varannan person uppger sig ha ett ganska eller mycket stort förtroende för etermedierna. Dessa förhållanden gäller oavsett åldersgrupp.

⁶⁴ Weibull och Holmberg (1995).

Tabell 15. Andel med ganska stort eller mycket stort förtroende för olika samhällsinstitutioner 2005 (procent)

	20-29 år	30-39 år	40-65 år	Totalt
Regeringen	19	22	20	20
Riksdagen	24	25	21	22
Kommunstyrelserna	15	12	16	15
De politiska partierna	12	12	9	10
Europaparlamentet	15	9	8	9
FN	45	46	36	39
Polisen	47	52	46	48
Försvaret	30	24	20	23
Sjukvården	64	65	64	64
Grundskolan	49	54	37	43
Universitet/högskolor	59	54	47	50
Kungahuset	33	39	38	37
Svenska Kyrkan	23	27	24	24
De fackliga organisationerna	25	20	17	19
Storföretagen	27	25	18	21
Bankerna	48	40	33	37
Dagspressen	23	27	24	24
Radio/TV	47	45	46	45
<i>Antal svarspersoner</i>	<i>400</i>	<i>540</i>	<i>1570</i>	<i>2500</i>

Källa: Riks-SOM-undersökningen 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: Personer som inte har besvarat förtroendefrågan för någon institution är inte medtagna i procenttalen.

I samband med förtroendet för olika samhällsinstitutioner är det också intressant att se i vad mån samhällsengagemanget skiljer sig mellan olika åldersgrupper. Samhällsengagemang innebär här en persons intresse för politik. Att ha ett stort allmänintresse för politik innebär sannolikt att viljan att ta del av politisk information, att aktivt rösta vid val, är större än för de personer som inte alls har något intresse för politik. En jämförelse mellan de olika åldersgrupperna visar att intresset för politik tycks öka med ålder, åtminstone om man ser både till de personer som är mycket intresserade och de som är ganska intresserade av politik. Även här har resultaten hämtats från 2005 års SOM-undersökning.

Störst intresse för politik finns bland medelålders, 40-65-åringarna (tabell 10). Också de allra yngsta har ett relativt stort intresse för politik. En jämförelse med motsvarande åldersgruppers intresse för politik vid mitten av åttiotalet, visar att andelen 30-39-åringarna som uppger att de är mycket intresserade av politik tycks ha minskat (tabell 16). Samtidigt har också andelen som uppger att de inte alls är intresserade av politik ökat i denna åldersgrupp. Överlag tycks det politiska intresset ha minskat något bland personer under 40, där andelen icke-intresserade är högre år 2005 jämfört med 1986/87, samtidigt som personer över 40 år har ungefär samma intresse såväl i början av 2000-talet som vid mitten av åttiotalet.

Tabell 16. Allmänt intresse för politik i olika åldersgrupper 1986 samt 2005 (procent)

	20-29 år	30-39 år	40-65 år	Samtliga
<u>2005</u>				
Mycket intresserad	9	7	11	10
Ganska intresserad	30	35	45	40
Inte särskilt intresserad	41	44	39	42
Inte alls intresserad	17	14	5	8
Balansmått	-19	-16	+12	±0
Summa	100	100	100	100
<i>Antal svars personer</i>	<i>409</i>	<i>554</i>	<i>1584</i>	<i>2605</i>
<u>1986</u>				
Mycket intresserad	6	9	10	9
Ganska intresserad	32	41	42	39
Inte särskilt intresserad	50	45	41	44
Inte alls intresserad	12	5	7	8
Balansmått	-24	±0	+4	-4
Summa	100	100	100	100
<i>Antal svars personer</i>	<i>283</i>	<i>248</i>	<i>637</i>	<i>1168</i>

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1986 samt 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: Frågeformuleringen lyder "Hur pass intresserad är Du i allmänhet av politik?".

När det gäller politiskt engagemang visar Statistiska centralbyråns undersökningar att de unga vuxnas engagemang i politiska partier har sjunkit något sedan början av åttiotalet. Under åttiotalets första år var drygt 10 procent av 20-34 åringarna medlemmar i något parti, en andel som vid 2000-talets början sjunkit till omkring 2 procent (tabell 17). Också bland personer i yngre medelåldern har andelen politiskt aktiva minskat under tidsperioden. Pensionärer har i något högre utsträckning än övriga grupper behållit sitt engagemang genom åren, även om en minskning har skett också bland de äldsta.

För de politiska partiernas del har denna minskning inneburit att medlemsbasen numera i huvudsak utgörs av äldre (män) över 55 år. Motsvarande utveckling gäller också ifråga om deltagande vid politiska möten, där de yngre och medelålders har minskat sitt engagemang medan de äldre snarast har ökat sitt.⁶⁵

⁶⁵ Häll (2000).

Tabell 17. Medlem i politiskt parti 1980-2005 (procent)

	1980-81	1984-85	1988-89	1990-91	1994-95	1998-99	2002-03	2005
Samtliga 16-84 år	13,8	15,0	12,6	11,2	9,6	7,5	6,5	5,6
16-24 år								
Män	11,0	9,2	9,9	6,0	5,5	3,5	3,4	4,4
Kvinnor	7,8	8,2	5,4	3,5	3,8	4,9	4,2	2,3
25-34 år								
Män	11,2	11,9	9,2	6,6	3,7	3,0	1,9	1,9
Kvinnor	8,6	10,3	6,1	4,5	3,8	1,8	1,5	1,9
35-44 år								
Män	14,4	16,0	15,4	10,6	9,1	5,3	4,5	3,9
Kvinnor	9,5	11,0	8,5	8,1	7,2	3,4	2,8	3,3
45-54 år								
Män	21,6	23,5	18,0	15,5	12,0	9,1	7,1	5,6
Kvinnor	14,6	16,9	13,5	12,6	10,4	6,5	5,0	6,3
55-64 år								
Män	23,5	23,7	20,3	19,2	16,1	13,7	10,8	8,2
Kvinnor	14,6	17,1	15,4	15,7	14,0	10,8	9,0	8,8
65-74 år								
Män	20,5	24,1	21,3	21,6	18,7	16,4	16,1	9,3
Kvinnor	14,1	15,7	14,5	13,5	10,3	11,1	11,5	7,2
75-84 år								
Män	18,7	19,6	19,5	21,3	21,9	17,3	14,8	10,5
Kvinnor	9,7	10,7	8,2	11,8	11,6	11,6	10,2	9,8

Källa: Statistiska centralbyrån, Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF).

Även om intresset för att vara medlem i ett politiskt parti har minskat i befolkningen, tycks intresset för att under mindre formaliserade former delta i politiska diskussioner dock inte ha avtagit. Andelen som uppger att de oftast väljer att delta då det pågår någon form av politisk diskussion i familjen, bland vänner eller på arbetsplatsen har istället ökat något sedan början av åttiotalet för befolkningen som helhet (tabell 18). Bland de allra yngsta, 16-24-åringarna, uppger drygt fyra av tio att de på ett eller annat sätt deltar i politiska diskussioner som sker i deras närmaste omgivning. Bland 25-34-åringarna deltar varannan man och var tredje kvinna i sådana diskussioner.

Tabell 18. Deltar oftast i politiska diskussioner (procent)

	1980-81	1984-85	1988-89	1990-91	1992-93	1994-95	1998-99	2002-03	2005
Samtliga 16-84 år	34,9	34,0	36,2	38,1	43,5	40,9	40,2	42,1	43,3
16-24 år									
Män	39,9	33,6	38,2	45,5	45,1	43,3	37,6	45,6	43,3
Kvinnor	37,0	33,5	35,0	40,3	43,8	41,7	39,2	40,7	44,4
25-34 år									
Män	48,4	43,4	49,8	46,6	51,7	50,7	44,6	49,4	49,4
Kvinnor	40,8	38,5	41,0	40,1	45,6	41,5	38,4	47,4	36,9
35-44 år									
Män	44,7	45,9	45,6	47,9	52,7	49,4	49,6	51,2	52,2
Kvinnor	34,7	38,6	38,5	40,0	50,0	43,3	43,1	41,3	47,5
45-54 år									
Män	39,1	40,9	41,7	47,2	50,0	46,5	45,9	45,2	49,0
Kvinnor	29,0	28,4	33,5	34,8	43,4	41,6	43,8	45,8	49,9
55-64 år									
Män	35,3	34,4	34,6	35,0	46,0	40,0	45,8	44,6	44,3
Kvinnor	26,6	25,7	25,9	27,1	35,4	34,1	33,2	38,0	43,5
65-74 år									
Män	29,1	31,2	29,7	32,9	36,0	36,6	35,2	36,3	37,1
Kvinnor	18,1	19,4	25,0	24,3	28,9	27,5	28,4	27,8	28,8
75-84 år									
Män	23,0	21,6	27,3	30,8	31,5	31,1	32,4	29,0	34,7
Kvinnor	14,9	16,7	16,5	18,6	22,1	21,3	27,2	23,0	21,8

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF)*.

Vilka samhällsfrågor är det då som intresserar den svenska befolkningen och skiljer sig dessa åt mellan olika åldersgrupper? Några av de frågor som den vuxna befolkningen mellan 20-65 år upplever som mest oroande inför framtiden är förändringar i klimatet och miljön (tabell 20). Omkring varannan person, oavsett ålder, anser att miljöförstöring och förändringar i jordens klimat är mycket oroande framöver. Drygt var tredje person anser också naturkatastrofer vara mycket oroande. Sinande oljekällor upplevs däremot inte lika allvarligt.

Hotet om terrorism är den fråga som upplevs som allra mest oroande bland personer över 40 år, där hälften anser att detta är mycket oroande inför framtiden. Den yngsta åldersgruppen, 20-29-åringarna, är däremot inte lika oroade av denna fråga. Endast var fjärde person upplever ett framtida hot om terrorism som mycket oroande. När det gäller denna fråga ökar andelen oroliga successivt med ålder.

Hotet om militära konflikter upplevs däremot inte lika oroande bland de olika åldersgrupperna, vilket kan bero på att terrorattentat under senare år i högre utsträckning har drabbat välfärdsländer som USA, England och Frankrike, medan militära konflikter snarast är förknippade med länder som kulturellt och utvecklingsmässigt befinner sig längre från den västerländska vardagen.

Var fjärde person över 40 år är mycket orolig för att flyktingströmmen ska öka i framtiden, vilket kan jämföras med knappt var femte person bland 20-29-åringarna. När det gäller fattigdomen i tredje världen gör dock såväl de unga som de äldre en likartad bedömning.

Frågan om en ekonomisk kris oroar en relativt liten andel av befolkningen. Däremot är desto fler oroad över en ny stor arbetslöshet. I båda fallen är andelen som är mycket oroad över den ekonomiska och arbetsmarknadsmässiga situationen något högre i den äldre åldersgruppen jämfört med de yngre.

Tabell 20. Andel som anser följande samhällsfrågor mycket oroande inför framtiden 2005 (procent)

	20-29 år	30-39 år	40-65 år	Samtliga
Miljöförstöring	49	54	49	50
Förändringar i jordens klimat	53	54	53	53
Naturkatastrofer	33	36	38	37
Sinande oljekällor	17	14	16	16
Terrorism	28	41	52	46
Militära konflikter	17	17	20	19
Fattigdomen i tredje världen	41	42	42	41
Ökat antal flyktingar	17	20	26	23
Ekonomisk kris	14	15	17	16
Stor arbetslöshet	36	33	46	41
<i>Antal svarspersoner</i>	<i>190</i>	<i>270</i>	<i>770</i>	<i>1230</i>

Källa: Riks-SOM-undersökningen 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Efter dessa mer samhälls- och politiskt orienterade frågor är det nu dags att gå över till de unga vuxnas fritidsvanor, där umgänge med vänner och träning i olika former spelar stor roll för många unga.

6.2 Fritidsaktiviteter

Idrottande och motion är en av de allra vanligaste fritidsaktiviteterna bland såväl unga som gamla. Motionsutövandet har ökat kraftigt i omfattning under de senaste decennierna, framför allt bland kvinnor. Drygt hälften av alla vuxna under 25 år tränar minst två gånger i veckan (tabell 21). Bland 25-34-åringar är motsvarande andel ungefär 45 procent.

1980 var andelen regelbundna motionärer något högre bland de unga männen jämfört med de unga kvinnorna. Dessa förhållanden har dock förändrats under senare år. I början av 2000-talet var andelen regelbundet motionerande bland personer i åldrarna 16-34 år högre bland kvinnor än bland män.

Tabell 21. Andel som motionerar minst 2 gånger per vecka, efter kön och ålder 1980 samt 2002 (procent)

	1980	2002		1980	2002
Män			Kvinnor		
16-24 år	47	53	16-24 år	37	55
25-34 år	33	41	25-34 år	27	47
35-44 år	32	40	35-44 år	29	38
45-54 år	21	33	45-54 år	22	45
55-64 år	22	41	55-64 år	38	70
65-74 år	21	51	65-74 år	14	50
Samtliga män	30	42	Samtliga kvinnor	23	47

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF)*.

Om andelen regelbundet motionerande unga kvinnor och män har ökat sedan början av åttiotalet, har däremot andelen unga som mer än tjugo gånger under en tolv månadersperiod varit ute i skogen eller andra marker och strövar minskat (tabell 22). Detta gäller särskilt unga kvinnor under 25 år.

Tabell 22. Andel som strövat i skog och mark mer än 20 ggr de senaste 12 månaderna efter kön och ålder, 1982-1999 (procent)

	16-24 år			25-34 år			35-44 år		
	1982/83	1990/91	1998/99	1982/83	1990/91	1998/99	1982/83	1990/91	1998/99
Strövat i skog och mark									
Kvinnor	24	15	16	32	32	30	41	37	35
Män	17	19	13	26	19	21	35	29	28

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF)*.

Unga vuxna är flitiga kafé-, restaurang- och pubbesökare. I slutet av nittiotalet uppgav drygt åtta av tio unga under 25 år att de gjort sådana besök vid minst tjugo tillfällen under en tolv månadersperiod, vilket är en markant ökning sedan början av åttiotalet (tabell 23). Också bland 25-34-åringar och 35-44-åringar har andelen kafé- och restaurangbesökare ökat. För både kvinnor och män gäller att andelen besökare är högst i den yngsta åldersgruppen, för att därefter successivt minska med stigande ålder. Personer under 25 år är inte bara flitiga cafébesökare utan också de mest frekventa biobesökarna, vilket gäller för båda könen. Andelen biobesökare i denna åldersgrupp har dock minskat sedan början av åttiotalet.

Tabell 23. Varit aktiv mer än 20 ggr de senaste 12 månaderna efter kön och ålder, 1982-1999 (procent)

	16-24 år			25-34 år			35-44 år		
	1982/83	1990/91	1998/99	1982/83	1990/91	1998/99	1982/83	1990/91	1998/99
Restaurang, pub eller kafé									
Kvinnor	58	70	83	34	51	63	21	37	48
Män	60	69	78	43	59	72	26	38	57
Bio									
Kvinnor	58	56	48	16	19	23	7	6	9
Män	66	55	49	29	25	29	9	7	10
Bibliotek									
Kvinnor	38	36	53	42	35	41	42	38	42
Män	34	28	41	26	19	25	29	22	26
Idrottsevenemang									
Kvinnor	26	26	21	15	14	17	20	21	27
Män	42	38	38	35	30	30	31	28	32
Fritidsfiskat									
Kvinnor	11	9	7	12	9	7	12	10	8
Män	37	33	29	30	27	23	32	26	25
Gudstjänst									
Kvinnor	10	9	9	7	7	10	13	9	8
Män	7	4	6	5	4	5	7	6	7
Teater									
Kvinnor	5	5	5	4	4	3	5	2	3
Män	3	2	2	4	2	2	4	1	1

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF)*.

Unga kvinnor besöker i större utsträckning än de unga männen bibliotek, medan unga män i högre utsträckning besöker idrottsevenemang (tabell 23). Kvinnor läser också i högre utsträckning böcker, medan män i högre utsträckning spelar något instrument (tabell 24). Andelen regelbundna bokläsare har dock minskat i alla åldersgrupper, oavsett kön, sedan början av åttiotalet.

Tabell 24. Varit aktiv varje vecka de senaste 12 månaderna efter kön och ålder, 1982-1999 (procent)

	16-24 år			25-34 år			35-44 år		
	1982/83	1990/91	1998/99	1982/83	1990/91	1998/99	1982/83	1990/91	1998/99
Bokläsning									
Kvinnor	51	48	40	51	44	41	50	52	45
Män	34	27	25	38	28	26	34	31	27
Spelat musikinstrument									
Kvinnor	15	12	10	7	6	5	6	5	4
Män	17	16	15	11	9	11	8	8	8

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF)*.

Tidigare i kapitlet beskrevs hur unga vuxnas engagemang i politiska partier har minskat de senaste decennierna. Men det är inte bara inom detta område som engagemanget har avtagit. Också när det gäller andra former av engagemang eller medlemskap har det skett en viss nedgång. Andelen med medlemskap i en idrotts- eller friluftsförening har exempelvis minskat bland personer i 20-30-årsåldern under den senaste tioårsperioden (tabell 25). Det kan kanske tyckas märkligt med tanke på att andelen som tränar regelbundet har ökat under samma period. Förklaringen kan ligga i att den huvudsakliga träningen sker utanför de traditionella idrottsorganisationerna, alternativt att innehav av ett gymkort eller liknande inte uppfattas som ett medlemskap i en idrottsförening.

Också när det gäller medlemskap i någon facklig organisation har engagemanget minskat i den yngre generationen. Detsamma gäller andelen som uppger att de är medlemmar i någon kulturförening.

Tendensen bland de unga vuxna är att relationen mellan de enskilda individerna och föreningarna är mer kortsiktigt och endimensionell än tidigare. Förr var medlemskapet inte sällan ett livslångt och ömsesidigt åtagande mellan individen och organisationen, men idag väljer människor oftast organisationer som passar just för tillfället. Detta gäller oavsett om det är en idé man vill stödja eller om det är en fritidsaktivitet man vill utöva. Medlemskapet varierar beroende på vilken livsfas man för tillfället befinner sig i.⁶⁶

Tabell 25. Engagemang i föreningar i olika åldersgrupper 1996 och 2005 (procent)

	20-29 år		30-39 år		40-65år		Samtliga	
	1996	2005	1996	2005	1996	2005	1996	2005
Idrotts-/friluftsförening*	41	32	46	41	38	36	41	37
Facklig organisation	61	49	79	63	74	67	72	64
Kulturförening	15	10	11	9	22	17	18	14
Miljöorganisation	9	5	7	7	10	5	9	5
Humanitär hjälporganisation	-	9	-	15	-	15	-	14
Djurrättsorganisation*	6	5	4	4	4	4	5	4
<i>Antal svars personer</i>	<i>309</i>	<i>395</i>	<i>267</i>	<i>534</i>	<i>695</i>	<i>1540</i>	<i>1275</i>	<i>2470</i>

Källa: Riks-SOM-undersökningen 1996, 1997, 2004 samt 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kommentar: För medlemskap i idrotts-/friluftsförening gäller siffror för år 2004 då frågan inte undersöktes 2005. För djurrättsorganisation gäller siffror från 1997 samt 2004 då frågan inte ställdes 1996 respektive 2005.

Umgänget med vänner är ett viktigt inslag i unga människors liv, särskilt bland personer under 25 år. Nio av tio i denna åldersgrupp umgås med vänner varje vecka (tabell 26). Bland 25-34-åringarna umgås ungefär tre av fyra personer med vänner varje vecka. Andelen sjunker därefter successivt i takt med ökad ålder.

De största skillnaderna återfinns mellan ensamstående och samboende, där umgängesfrekvensen är betydligt större bland de ensamstående. Differensen är minst bland ungdomar och yngre medelålders, men ökar därefter successivt med stigande ålder. Ensamstående kompenserar således avsaknaden av en partner med ett mer frekvent umgänge med vänner och bekanta.

⁶⁶ Ungdomsstyrelsen (2001).

Tabell 26. Umgänge med vänner varje vecka (procent)

	1982-83	1990-91	2000-01	2003
Samtliga 16-84 år	51	54	57	55
16-24 år				
Män	85	88	93	92
Kvinnor	86	88	90	87
25-34 år				
Män	63	72	78	77
Kvinnor	63	70	75	76
35-44 år				
Män	43	49	55	55
Kvinnor	44	46	55	50
45-54 år				
Män	37	40	46	44
Kvinnor	40	43	39	44
55-64 år				
Män	34	35	37	37
Kvinnor	37	36	40	35
65-74 år				
Män	38	38	47	39
Kvinnor	42	48	46	44
75-84 år				
Män	33	37	35	37
Kvinnor	35	43	46	43

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF)*.

Om umgänget med vänner är som störst i 20-årsåldern, är andelen som umgås med en nära anhörig något lägre i denna åldersgrupp jämfört med övriga grupper (tabell 27). Med nära anhörig menas här barn, föräldrar eller syskon som inte bor i det egna hushållet. Båda bland personer under 25 år samt bland 25-34-åringarna har andelen som umgås med någon nära familjemedlem varje vecka minskat sedan slutet av åttiotalet. En tänkbar orsak till dessa förändringar kan vara att fler unga idag flyttar från hemorten för att studera och därför inte träffar familjemedlemmar lika frekvent som tidigare generationer.

Den grupp som umgås mest med arbetskamrater är män i 25-34 årsåldern, där omkring var femte person umgås med någon från jobbet varje vecka (tabell 28). Bland kvinnor i samma ålder är motsvarande andel hälften så stor. Sedan början av nittiotalet har andelen kvinnor som umgås privat med arbetskamrater nästan halverats. Ytterligare en grupp som kraftigt minskat sitt umgänge med arbetskamrater är personer under 25 år. I denna åldersgrupp har det skett en markant minskning sedan slutet av åttiotalet. Den troliga förklaringen till dessa förändringar är att andelen förvärvsarbetande har minskat i gruppen på grund av en kärvare arbetsmarknad och att allt fler unga har valt att studera vidare efter gymnasiet.

Tabell 27. Andel som umgås med nära anhörig varje vecka (procent)

	1980-81	1984-85	1988-89	1990-91	1994-95	2000-01	2003
<i>Samtliga 16-84 år</i>	58	60	61	61	59	58	56
16-24 år							
Män	47	48	50	45	47	43	45
Kvinnor	53	53	55	55	45	43	43
25-34 år							
Män	56	62	65	65	58	57	53
Kvinnor	57	61	65	62	62	57	56
35-44 år							
Män	50	52	54	54	54	53	49
Kvinnor	53	55	56	55	54	51	50
45-54 år							
Män	53	60	60	61	60	57	54
Kvinnor	68	72	71	71	67	64	62
55-64 år							
Män	62	63	64	62	63	64	60
Kvinnor	69	73	72	75	73	73	67
65-74 år							
Män	62	64	63	61	60	64	62
Kvinnor	64	67	68	69	68	70	65
75-84 år							
Män	58	62	58	57	61	59	60
Kvinnor	59	61	61	65	59	66	67

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF).*

Tabell 28. Andel som umgås med arbetskamrater varje vecka (procent)

	1980-81	1984-85	1988-89	1990-91	1994-95	2000-01	2003
<i>Samtliga 16-64 år</i>	13	12	15	14	12	11	11
16-24 år							
Män	21	17	22	19	11	14	13
Kvinnor	16	15	19	18	11	11	10
25-34 år							
Män	23	22	26	25	23	22	20
Kvinnor	16	16	19	19	15	15	11
35-44 år							
Män	15	13	14	13	12	12	11
Kvinnor	11	10	10	11	12	10	9
45-54 år							
Män	10	8	11	11	8	9	8
Kvinnor	7	9	10	11	8	8	8
55-64 år							
Män	7	6	6	5	6	6	7
Kvinnor	4	4	4	6	5	5	6

Källa: Statistiska centralbyrån, *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF).*

6.3 Familj, vänner och fritid viktigt för unga

När ungdomsstyrelsen år 2002 bad unga människor att ge sin syn på vad som är viktigt i deras liv visade det sig att familj, vänner och fritid var viktiga faktorer för meningsskapande i livet (tabell 29). En mycket liten andel menade att arbete eller studier ger livet mest mening. Bland unga vuxna i åldrarna 20-29 år är familjen det som ger mest mening i livet, följt av vänner och fritid. Andelen som uppger familjens betydelse ökar i takt med åldern, samtidigt som vännernas betydelse minskar. Bland personer över 35 år är familjen, fritiden och arbetet de saker som ger mest mening i livet. Här sker en förändring i värderingen av vännerna och arbetet, där arbetets betydelse överordnas vännernas. För unga män ger arbete och fritid livet mer mening än för unga kvinnor, som i betydligt större utsträckning anger familjen som det som ger livet mest mening.⁶⁷

Tabell 29. Vad som ger livet mest mening i olika åldersgrupper (procent)

	20-24 år	25-29 år	35-54 år	55-75 år
Arbete	5	7	11	9
Studier	5	1	1	0
Fritid	17	13	12	15
Familj	45	62	73	68
Vänner	28	17	4	7
Summa	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen (2003).

Att ha fritid och utnyttja den, att skaffa sig ekonomisk trygghet och ett fast arbete, samt att skapa en god framtid för barnen är också saker som anses viktigt bland såväl unga som äldre. Att skaffa familj är en fråga som bedöms som viktig av en stor andel av de unga i åldern 25-29 år. Däremot är det inte viktigt för denna åldersgrupp att ha en god ställning i samhället.⁶⁸

Även SOM-institutet har studerat vilka värden människor i olika åldrar anser vara viktiga. Frihet och kärlek är de viktigaste värdena bland 20-29-åringar, medan hälsa och kärlek är viktigast bland 30-39-åringar (tabell 30). Bland 40-65-åringarna hamnar hälsa och en värld i fred högst i bedömningen. Överlag syns inga stora skillnader mellan de olika åldersgruppernas bedömning av hur viktiga olika värden är. Det som är viktigt för en 25-åring är i hög utsträckning också viktigt för en 55-åring. Familjetrygghet är något viktigare för personer över 30 år, men också bland 20-åringarna är detta en viktig faktor, även om den inte hamnar bland topp fem.

⁶⁷ Ungdomsstyrelsen (2003). Jfr von Essen och Jerkstrand (2006).

⁶⁸ Ungdomsstyrelsen (2003).

Tabell 30. De fem viktigaste värdena i olika åldersgrupper 2004 (rangordning, procent)

	20-29 år	30-39 år	40-65 år
1	Frihet (88)	Hälsa (86)	Hälsa (88)
2	Kärlek (86)	Kärlek (84)	En värld i fred (86)
3	Hälsa (85)	Familjetrygghet (83)	Ärlighet (85)
4	Ärlighet (85)	Frihet (82)	Familjetrygghet (83)
5	Lycka (82)	Ärlighet (81)	Frihet (82)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 2004, Göteborgs universitet.

Också när det gäller de fem minst viktiga värdena är det i huvudsak en likartad bedömning som görs oavsett åldersgrupp. Makt, rikedom och socialt anseende är de värden som hamnar längst ned i rangordningen såväl bland unga vuxna som bland medelålders (tabell 31). En skillnad är att alternativet ett spännande liv återfinns bland de fem minst viktiga värdena bland personer över 30 år, medan detta värde hamnar väsentligt högre på skalan bland 20-29-åringarna. Sannolikt handlar det om att vissa värden förskjuts i takt med att livet förändras.

Tabell 31. De fem minst viktigaste värdena i olika åldersgrupper 2004 (procent)

	20-29 år	30-39 år	40-65 år
1	Makt (8)	Makt (6)	Makt (5)
2	Rikedom (16)	Socialt anseende (10)	Rikedom (7)
3	Socialt anseende (21)	Rikedom (11)	Socialt anseende (18)
4	Teknisk utveckling (23)	Teknisk utveckling (21)	Ett spännande liv (21)
5	Visdom (37)	Visdom/ett spännande liv (30)	Teknisk utveckling (22)

Källa: Riks-SOM-undersökningen 2004, Göteborgs universitet.

Samtidigt är det viktigare för unga i 20-årsåldern att ha ett behagligt liv jämfört med personer över 40 år, även om dessa värden inte ligger i topp bland de unga. Det är också viktigare för de unga att ha ett spännande och njutningsfullt liv och att ägna sig åt självförverkligande. Jämlikhet och sann vänskap är också värden som bedöms som viktigare av de yngsta åldersgrupperna jämfört med övriga grupper.

Bedömningen av vilka värden som är de viktigaste har varit förhållandevis stabil sett över tid. Också vid mitten av åttiotalet var det kärlek, frihet, lycka och hälsa som var några av de viktigaste värdena för unga mellan 20-29 år. Men på vissa områden har det dock skett förändringar av de ungas värderingar, både genom att vissa saker blivit mindre viktiga under årens lopp och att andra blivit mer viktiga än de varit tidigare.

De värden som har sett den största positiva differensen hos 20-29-åringarna, alltså att bedömningen av värdets vikt har ökat sedan mitten av åttiotalet, är områden som ett behagligt liv, jämlikhet och ett liv fullt av njutning (tabell 32). På motsvarande sätt har värden som en ren värld, socialt anseende och en värld i fred en negativ differens under samma tidsperiod, vilket innebär att en lägre andel tenderar att instämma i dessa värden år 2004 jämfört med år 1988. De mer

livskvalitetsorienterade värdena har således ökat i betydelse bland 20-29-åringarna, medan frågor om miljö och världsfreden inte bedöms som lika viktiga i början av 2000-talet.

Tabell 32. Största förändringarna av värden i åldersgruppen 20-29 år 1988-2004 (procent)

	1988	1992	1996	2000	2004	Differens 88-04
<i>Störst positiv förändring:</i>						
Jämlikhet	46	54	50	56	60	14
Ett behagligt liv	67	72	76	78	80	13
Ett liv fullt av njutning	38	43	44	46	46	8
Rikedom	10	12	13	12	16	6
Teknisk utveckling	20	26	20	19	23	3
Visdom	34	46	43	40	37	3
<i>Störst negativ förändring:</i>						
En ren värld	84	77	72	64	52	-32
Socialt anseende	32	20	16	15	21	-11
En värld i fred	87	86	79	77	76	-9
Hälsa	91	89	85	85	85	-6
Inre harmoni	83	83	83	82	78	-5
<i>Genomsnittligt antal svarspersoner</i>	290	330	310	265	240	

Källa: Riks-SOM-undersökningarna 1988-2004, Göteborgs universitet.

Också bland 30-39-åringarna har värden som handlar om att vara lycklig och att ha ett bra och njutningsfullt liv ökat (tabell 33). Differensen är här större än bland personer under 30 år. Precis som för den yngsta åldersgruppen är det värden som rör miljö, fred och hälsa som minskat bland 30-39-åringarna under samma tidsperiod.

Tabell 33. Största förändringarna av värden i åldersgruppen 30-39 år 1988-2004 (procent)

	1988	1992	1996	2000	2004	Differens 88-04
<i>Störst positiv förändring:</i>						
Ett liv fullt av njutning	21	26	32	34	43	22
Ett behagligt liv	53	65	63	71	71	18
Ett spännande liv	20	24	27	28	30	10
Lycka	65	74	71	77	74	9
Kärlek	77	82	80	83	84	7
<i>Störst negativ förändring:</i>						
En ren värld	80	75	72	68	57	-23
Fred	85	88	83	87	77	-8
Rättvisa	74	81	73	78	67	-7
Ärlighet	-	88	84	85	81	-7
Hälsa	91	89	86	90	86	-5
<i>Genomsnittligt antal svarspersoner</i>	295	300	270	300	275	

Källa: Riks-SOM-undersökningarna 1988-2004, Göteborgs universitet.

Det är framför allt bland de unga vuxna som det går att läsa ut förändringar i viktiga livsvärden under perioden 1988-2004. De medelålders grupperna är mer stabila i sina värderingar jämfört med de unga åldersgrupperna. Differensen mellan olika värden är i de flesta fall obefintlig, eller åtminstone mycket liten, vid en jämförelse mellan 40-65-åringarnas bedömningar år 1988 och motsvarande åldersgrupps bedömning år 2004. Några skillnader går dock att utläsa. Precis som för personer under 40 år, har andelen som bedömer en ren värld som viktig minskat (- 20 procentenheter). Också i denna åldersgrupp har de mer livskvalitetsorienterade värdena ökat något, däribland vikten av att ha ett behagligt och spännande liv (+ 13 respektive +8 procentenheter) samt att uppnå njutning i livet (+8 procentenheter). Tendensen tycks därmed vara att vikten av att ha ett trivsamt och lyckligt liv har ökat i befolkningen som helhet.

Som framgått av kapitlet är skillnaderna mellan de unga och de äldre vuxna inte särskilt stora när det kommer till frågor som rör engagemang och värderingar. Det är i stort sett samma slags livsvärden som är viktiga för en 25-åring som för en 55-åring. Den stora skillnaden ligger snarast i vilka människor man väljer att umgås med vid olika tidpunkter i livet. För de unga under 30 år är vänner ett viktigt inslag i livet, det är framför allt med vänner man spenderar en stor del av sin fritid, medan familjens vikt successivt ökar i takt med åldern. Och det ligger ju knappast något anmärkningsvärt i detta.

De stora skillnaderna mellan unga och medelålders är istället kopplade till studier, situationen på arbetsmarknaden, möjligheten att få en bostad som passar den aktuella livssituationen och tidpunkten för familjebildning. Kanske är det framför allt arbetsmarknadssituationen och det ekonomiska läget i landet som spelar störst roll i det här sammanhanget, eftersom det tenderar att påverka övriga områden.

7. Slutdiskussion

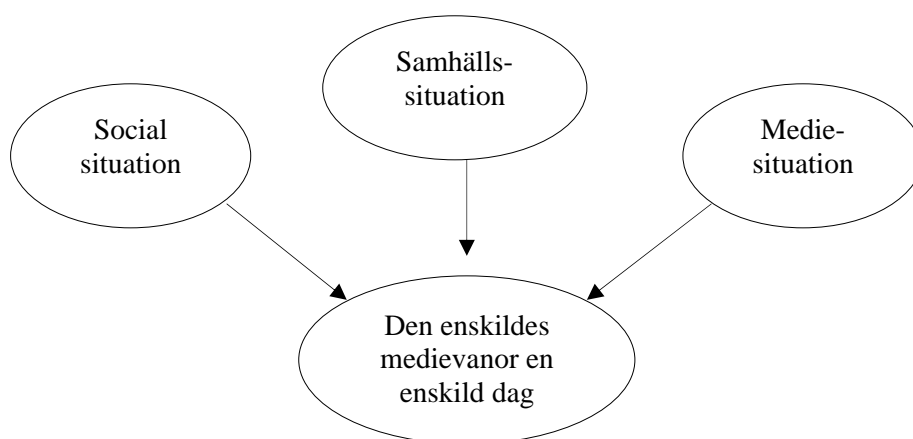
Efter drygt sextio sidor av statistik om unga i åldrarna 20-39 år har det så blivit dags att försöka dra några slutsatser om gruppen unga vuxna, deras medieanvändning och livssituation. Vad kan egentligen sägas utifrån alla dessa resultat?

En sak som är påtagligt är att människors medieanvändning, oavsett om vi talar om äldre eller unga vuxna, påverkas av *flera* olika faktorer. Den första och kanske viktigaste av dessa faktorer är människors sociala situation, det vill säga vilken livssituation man befinner sig och vilken social position man har (figur 21). Vem man är, hur ens vardagsliv ser ut, vilken sysselsättning man har och vad man är intresserad av att göra på fritiden är faktorer som spelar en avgörande roll för vilket behov och intresse man har för att ta del av olika typer av medier. Äldre människors behov och intressen skiljer sig oftast från yngre människors, vilket också gör att medieanvändningen skiljer beroende på var i livet en människa befinner sig.

En annan faktor som är väsentlig för människors bruk av olika medier, är mediesituationen, det vill säga vilket utbud av medier som finns och i vilka former det är möjligt att ta del av dessa. Ett expanderande mediesystem innebär att valmöjligheterna för den enskilde individen ökar. Detta sker dock samtidigt som den tillgängliga tiden inte har ökat, vilket innebär att konkurrensen om publikens uppmärksamhet har ökat väsentligt, inte minst för de mer traditionella medieföretagen.

Men det är inte bara människors sociala situation och utbudet på mediemarknaden som styr medieanvändningen. Även situationen i det omgivande samhället spelar stor för människors vanor, liksom för mediernas utbud. Stora händelser i omvärlden kan exempelvis få människor att pröva ett nytt medium. Men också politiska och ekonomiska konjunkturer spelar en högst väsentlig roll för medieanvändningen.

Figur 21. Faktorer som påverkar människors medieanvändning⁶⁹

Därmed blir det också tydligt att det inte finns *en* huvudsaklig förklaring till varför dagens unga vuxna uppvisar ett förändrat mediebeteende jämfört med tidigare generationer av unga. De samhällsförändringar som skett de senaste decennierna, både när det gäller politik och samhällsekonomi, har fått stora konsekvenser för såväl människors sociala situation som

⁶⁹ Figuren grundas på Weibulls modell för medieanvändning (Weibull 1983).

mediestrukturen. Sammantaget har dessa förändringar påverkat unga människors värdering av olika nyhetsmedier och förändrat synen på vad medier får lov att kosta för den enskilde individen.

När det gäller de sociala förändringarna står det klart att de ungas steg över till vuxenvärlden tar väsentligt längre tid idag jämfört med två till tre decennier tillbaka i tiden. Medan sjuttio- och åttiotalets ungdomsgenerationer lämnade etableringsfasen i början av tjugoårsåldern, är dagens unga en bit över trettio innan de utifrån rådande normer kan anses vara etablerade i vuxensamhället. Orsakerna till denna förskjutning är flera.

Det tar exempelvis längre tid för unga att få en fast förankring på arbetsmarknaden, vilket i huvudsak är en följd av nittioalets ekonomiska lågkonjunktur. Unga behöver vidareutbilda sig i väsentligt högre utsträckning idag jämfört med tjugo år tillbaka i tiden, vilket alltså innebär att inträdet på arbetsmarknaden senareläggs. En konsekvens av denna förskjutning blir att också det fasta jobbet och den fasta inkomsten numera infaller allt senare i livet.

I takt med att den ekonomiska etableringen skjuts framåt, tenderar också barnafödandet att senareläggas. Familjebildningen och den stabilitet i levnadsvanorna som vanligtvis följer i detta stadium av livet, sker idag allt oftare i trettioårsåldern snarare än i tjugoårsåldern, som varit fallet för tidigare generationer.

Stabiliteten i vanorna har visat sig vara en viktig faktor för bland annat tidningsläsning och benägenheten att prenumerera på en morgontidning, och i takt med att denna stabilitet skjutits framåt i livet har också medievanorna påverkats. Hushållets ekonomi är en annan faktor som spelar stor roll för morgontidningens vara eller icke-vara i de svenska hemmen, varför senareläggningen av den ekonomiska tryggheten också är en viktig förklaring till varför unga i lägre utsträckning prenumererar på morgontidningar idag jämfört med tjugo år tillbaka i tiden.

Men det är inte bara de sociala förändringarna som påverkat den unga generationens medievanor. Självklart spelar det förändrade medieutbudet en minst lika viktig roll i sammanhanget. En rad nya medier har dykt upp de senaste åren, medier som såväl innehålls-, distributions- som kostnadsmissigt skiljer sig från det traditionella utbudet.

På många svenska orter är det idag möjligt att läsa de senaste nyheterna utan kostnad i gratisdistribuerade morgontidningar. Om lästiden är begränsad och den prenumererade tidningen är omfattande, kan det för många uppfattas som ett bättre alternativ att läsa nyheter i ett kortare format utan kostnad, än att betala en dyr prenumerationskostnad för en tidning som i huvudsak innehåller samma typ av nyheter. För den som inte orkar bläddra i en tidning till frukostkaffet är det möjligt att titta på de senaste nyheterna i Gomorron Sveriges eller Nyhetsmorgons respektive sändningar. Och för den som vill vara säker på att få den allra senaste uppdateringen av en händelse finns internet som ett alternativ till de traditionella mediekanalerna.

Det utökade utbudet har skapat möjligheter för var och en att själv välja vilka medier och vilket innehåll man vill ta del av, beroende på hur det egna intresset ser ut. Och vad kan väl egentligen vara mer naturligt än att befolkningens mediekonsumtion förändras i takt med att utbudet genomgår omfattande förändringar. Sveriges Television har sett många av sina unga tittare försvinna till TV4 och andra kommersiella tv-kanaler sedan etermediemonopolet löstes upp i början av nittioalet. På motsvarande sätt har den prenumererade morgonpressen de senaste åren sett allt fler unga vuxna gå över till gratistidningar och nyhetssajter på internet.

De äldre generationerna är desto trognare de traditionella medierna, men det beror också på att vanan att använda dessa har etablerats under en lång tid. Om internet hade introducerats för dessa generationer när de var i tjugoårsåldern, hade andelen nätnyhetsanvändare sannolikt varit minst lika hög som bland dagens trettioåringar. Vanan att konsumera papperstidningar gör att behovet av att

ersätta den prenumererade morgontidningen med något annat medium inte är lika stort bland de äldre åldersgrupperna, som bland de yngre. Dessa personer befinner sig också i en mer stabil och trygg livssituation där man oftast inte behöver fundera över om pengarna räcker till en prenumeration eller inte, så som situationen kan vara för många av de unga vuxna som ännu inte hunnit etablera en fast position på arbetsmarknaden.

Men det handlar inte bara om att ha eller inte ha råd med en viss medieform. Pengarna kan mycket väl finnas där också bland unga vuxna, men prioriteringarna kan se helt annorlunda ut beroende på hur man upplever det egna behovet av olika typer av medier.

Om snabba uppdateringar till exempel är viktigt för Anna, 25 år och studerande, är det rimligt att anta att hon också satsar en viss summa av sitt studiemedel på en snabb internetuppkoppling som ger tillgång till en mängd nyhetsajter världen över, snarare än på en prenumererad dagstidning som i hennes ögon levererar gårdagens nyheter.

Om Annika, 30 år och pendlare, är intresserad av att ta del av världens händelser i ett relativt komprimerat format på väg till jobbet är kanske gratistidningen hennes förstaval, medan Anders, 33 år och historielärare, vill ha mer av fördjupande material och då snarare föredrar en prenumererad morgontidning framför internet och gratistidningar. Det sistnämnda gäller också för Aina, 55 år, som haft en prenumeration i sitt hushåll sedan mer än trettio år tillbaka och gärna tar del av lokala nyheter från staden där hon bor.

Åldern spelar alltså här en stor roll för mediekonsumtionen, främst på grund av att vanor och livssituation skiljer sig åt mellan olika faser i livet. Om Anna nu *inte* prenumererar på en morgontidning när hon är 25 år, finns det goda förhoppningar om att hon kommer att göra det när hon är 45 år, eftersom hon då befinner sig i en livsfas som normalt präglas av en större stabilitet och trygghet. Detta utfall styrks inte minst av befintlig forskning om mediekonsumtion i olika åldersgrupper.

Men, eftersom Anna också tillhör en generation som vuxit upp med såväl gratistidningar som internet som ett naturligt inslag i medievardagen, finns det goda skäl att tro att hon också längre fram i livet kommer att prioritera näthyheter framför en prenumererad papperstidning. Därmed är det inte bara åldern som spelar roll för vilken typ av medier Anna, Annika, Anders eller Aina använder sig av, utan också de förutsättningar som varit rådande i övrigt för respektive generation bidrar till att sätta ramarna för mediekonsumtionen.

Detta gäller också för de sociala förändringar som skett bland unga vuxna under de senaste decennierna. Kanske hade de prenumererade morgontidningarna inte förlorat lika många unga vuxna läsare om det inte hade varit för nittiotalets lågkonjunktur, som särskilt drabbade de unga generationerna. Och kanske hade morgontidningarna fått tillbaka större delen av de unga läsare som försvann under dessa krisår om det inte hade varit för att gratismedier passande nog introducerades på marknaden vid ungefär samma tidpunkt.

Det kan kanske vara lätt att förklara unga vuxnas ointresse för prenumererade morgontidningar med att unga bara är ute efter sådant som är gratis, att de på grund av gratistidningar och internet har blivit bortskämda med kostnadsfria nyheter. Men om man väljer att enbart fokusera på just den förklaringen är risken att man blundar för andra faktorer som kan vara nog så viktiga för att förstå varför så många unga inte tilltalas av morgonpressen.

En faktor som kan ha bidragit till den minskade andelen unga prenumeranter är den kraftiga prisökning som skett i branschen sedan början av nittiotalet. Sedan 1990 har genomsnittspriset för en prenumeration på en landsortstidning (med utgivning minst 3 dagar per vecka) ökat med drygt 50

procent. För storstadsmorgonpressen är motsvarande siffra drygt 60 procent.⁷⁰ Under samma period har den disponibla inkomsten för vuxna i åldrarna 20-64 år ökat med i genomsnitt 13 procent.⁷¹ Prenumerationspriserna har alltså ökat i en väsentligt högre takt än människors ekonomiska resurser. Prisökningen har dessutom skett under en tidsperiod som präglats av ökade svårigheter för unga vuxna att få en fast förankring på arbetsmarknaden. Att gratismedier tilltalar de unga torde därmed inte vara särskilt förvånande.

Men priset för en morgontidning kan inte bara uppfattas som dyrt i förhållande till medier som är gratis. Det kan också framstå som dyrt i förhållande till hur mycket av innehållet som man hinner tillgodogöra sig. Sett till den genomsnittliga lästid som människor lägger på morgontidningen är det i många fall omöjligt att hinna ta sig igenom hela tidningen. Och även då kanske gratismedier framstår som ett bättre alternativ, eftersom som man ofta hinner läsa allt material eller åtminstone kan välja de mest intressanta delarna utan att känna frustration över att man har betalat för information som man inte hinner eller är intresserad av att ta del av.

Dessutom är det inte helt orimligt att tänka sig att den prenumererade morgonpressens innehåll inte upplevs som tillräckligt tilltalande för unga vuxna för att de ska överväga att påbörja en prenumeration. Studier av svenska morgontidningars innehåll har bland annat visat att de artiklar där unga vuxna framför allt förekommer handlar om sport, brott eller olyckor⁷², något som knappast kan anses särskilt representativ för åldersgruppen.

De exempel som tagits upp ovan är sådana frågor som, än så länge, inte givits särskilt stort utrymme inom forskningen om unga vuxnas förhållande till den traditionella dagspressen. Det innebär att det i dagsläget inte är möjligt att avgöra om eller i hur stor utsträckning dessa faktorer påverkar ungas val att inte prenumerera. Men de torde onekligen vara viktiga områden att fokusera på framöver, inte minst för att ytterligare öka kunskapen om de faktorer som har inflytande över människors medieval.

Samtidigt är det väsentligt att komma ihåg att dessa faktorer inte enskilt påverkar en människas val att använda ett visst medium eller inte. I praktiken sker det en ständig interaktion mellan dem. Förändringar i samhället påverkar synen på mediestruktur och medieinnehåll, livsstilar bestäms av sociala trender som också påverkar medierna. Genom att studera samvariationen mellan dessa olika aspekter ur ett helhetsperspektiv är det möjligt att söka närma sig svaret på frågan varför vissa medier tilltalar vissa åldersgrupper mer än andra.

⁷⁰ Nordicom-Sveriges pressdatabas, www.nordicom.se.

⁷¹ Se kapitel 4.

⁷² Lundberg Rönnqvist och Söderman (2006).

Referenser

Andersson, Ulrika (2005b) "Att läsa eller inte läsa" i Bergström, Annika; Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red.) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.

Andersson, Ulrika (2006) *Prisnivå och tidsbrist skäl till prenumerationstvekan*. Göteborg: Pm nr 63, Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.

Andersson Odén, Tomas (2004) *2003 års Publicistiska bokslut. Del 1 – Om tidningars redaktioner och innehåll*. Göteborg: Arbetsrapport nr 18, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Bergström, Annika (2006) *Internetanvändning med och utan bredband*. Göteborg: PM nr 65 från Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.

Bernhardt, Eva (2004) "Att bli förälder – unga vuxnas föreställningar" i *Välfärd* nr 2 2004. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Bjur, Jakob (2005) "Den individualiserade TV-tittaren" i Bjereld, Ulf; Demker, Marie; Ekecrantz, Jan & Ekengren, Ann-Marie (red.) *Det hyperindividualiserade samhället*. Boréa, Umeå.

Bogart, Leo (1981) *Press and public : who reads what, when, where, and why in American newspapers*. Hillsdale, N.J.: Erlbaum.

Bredband i Sverige 2006. Utbyggnaden av IT-infrastruktur med hög överföringskapacitet. Post & Telestyrelsen, PTS-ER-2006:22.

Bromé, Jörgen (2006) "Fortsatt trögt på arbetsmarknaden" i *Välfärd* 2006 nr 1. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

Dyhre, Anna (2006) "Unga akademiker ser ljus på arbetsmarknaden 2006". Pressmeddelande 060118. Stockholm: Universum Communication.

Giddens, Anthony (2003). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Göteborgsakademiker 2006 (2006)

Hedin, Gunnar (2001), "Utländsk bakgrund ger sent inträde i arbetslivet" ur *Välfärdsbulletinen* Nr 3 2001. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

Hoem, Britta (2000) "Helst två barn – om det går" i *Välfärdsbulletinen* nr 3 2000. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Hoem, Britta och Bernhardt, Eva (2000) "Barn? Ja, kanske" i *Välfärdsbulletinen* Nr 1 2000. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Horrigan, J (2002) "The impact of broadband at home" Paper presented at Internet Research 3:0. Net/Work/Theory, Maastricht. The Netherlands, October 13-16 2002.

Häll, Lars (2000) "Yngre flyr de politiska partierna" i *Välfärdsbulletinen* Nr 1 2000. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

Inglehart, Ronald (1977) *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.

Internetbarometern 2005 (2006) Göteborg: MedieNotiser nr 2, Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.

Johansson, Thomas (1999) *Socialpsykologi – moderna teorier och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Lindkvist, Tommy (2003) "Ungdomar – en grupp i kläm" i *Välfärd* Nr 4 2003. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Lithner, Anders (2000) "Alla läser tidningen. Nästan" i Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red.) *Tryckt*. Göteborg: Dagspresskollegiet, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Lundberg Rönnqvist, Mari och Söderman, Anna (2006) *Ungdomar i Piteå-tidningen. En studie av lokaltidningens bidrag till konstruktion och reproduktion av kulturella överenskommelser rörande unga*. Luleå: C-uppsats, Musikhögskolan, Luleå tekniska universitet.

Lundström, Karin (2006) "Boendeort avgör när man flyttar hemifrån" i *Välfärd* Nr 3 2006. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Nilsson, Åke (2000) "Ungdomar stannar i stora städer" i *Välfärdsbulletinen* Nr 3 2000. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Nilsson, Åke (2005) *Efterkrigstidens invandring och utvandring*. Stockholm: Statistiska centralbyrån (SCB).

Nilsson, Åsa (2005) "Tidningsläsandets åldrar och generationer" i Bergström, Annika; Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red.) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.

Oscarsson, Henrik (2002) "Ungdomars värderingar" i Oscarsson, Henrik (red) *Spår i framtiden*. Göteborg: Ung-SOM-undersökningen, Västsverige 2000. SOM-rapport nr 28, SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Persson, Lotta (2001) "Otrygg anställning – färre föräldrar" i *Välfärdsbulletinen* Nr 3 2001. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Saco (2005) *Kunskapens läge*. Saco-rapport. Stockholm: Saco.

SOS - Sveriges officiella statistik (2006) *Befolkningens studiedeltagande, Höstterminen 2004*. Statistiska meddelanden UF 79 SM 0601. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Statistiska centralbyrån (2001) *Varför föds det så få barn? Resultat av en enkätundersökning om vad som påverkar beslutet att få barn*. Demografiska rapporter 2001:1. Stockholm: SCB.

Statistiska centralbyrån (2002) *Hur många barn får jag när jag blir stor? Barnafödande ur ett livsperspektiv*. Stockholm: Demografiska rapporter 2002:5.

Statistiska centralbyrån (2003) *Arbetslöshet och barnafödande*. Demografiska rapporter 2003:6. Stockholm.

Statistiska centralbyrån (2003) "Vart tar ungdomarna vägen?" i *Välfärd* nr 3. Stockholm.

Statistiska centralbyrån (2005) *Ungdomars ekonomiska välfärd - inkomster, sysselsättning och förmögenhet*. Stockholm.

Statistiska centralbyrån (2005) *Arbetskraftsbarometern*. Stockholm.

Statistiska centralbyrån (2005) *Befolkningsstatistik i sammandrag 1960-2004*. Stockholm.

Statistiska centralbyrån (2005) *Befolkningens utbildningsnivå 2004*. Stockholm.

Statistiska centralbyrån (2005) *Hushållens ekonomi (HEK)*. Stockholm.

Statistiska centralbyrån (2005) *Ungdomars etablering. Generationsklyftan 1980-2003*. Levnadsförhållanden rapport 108. Stockholm.

Statistiska centralbyrån (2006) *Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF)*. Stockholm.

Statistiska centralbyrån (2006) *Inkomst och taxeringsregistret (IoT)*. Stockholm.

Statistiska centralbyrån (2006) *Beskrivning av Sveriges befolkning 2005*. Stockholm: Sveriges officiella statistik.

Strinnholm, Anna och Hössjer, Ameile (2005) "Fördjuparen" och "Uppdateraren" – nya mönster för nyhetsanvändning för unga vuxna. Uppsala: D-uppsats i medie- och kommunikationsvetenskap, Institutionen för informationsvetenskap, Uppsala universitet.

Trondman, Mats (1999) *Kultursociologi i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Trondman, Mats (2003) *Unga vuxna – kulturmönster och livschanser. En empirisk översikt*. Göteborg: Intellecta DocuSys.

Thulin, Eca (2004) *Ungdomars virtuella rörlighet. Användning av dator, internet och mobiltelefon i ett geografiskt perspektiv*. Göteborg: Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.

Ungdomsstyrelsen (2001) *Först så går vi framåt... Om föreningsutveckling*. Stockholm: Ungdomsstyrelsens rapporter 20.

Ungdomsstyrelsen (2002) *Unga i media*. Stockholm: Ungdomsstyrelsens skrifter 2002:1.

Ungdomsstyrelsen (2003) *De kallar oss unga. Ungdomsstyrelsens Attityd- och värderingsstudie 2003*. Stockholm: Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:1.

”Vart tar ungdomarna vägen” (2003) i *Välfärd* nr 3 2003. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Vogel, Joachim (2001) ”Uppskjutet föräldraskap bland Europas unga” i *VälfärldsBulletinen* Nr 3 2001. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Von Essen, Katarina och Jerkstrand, Eva (2006) *Unga vuxna och deras tankar om framtiden*. Malmö: C-uppsats vid Socionomprogrammet, Hälsa och samhälle, Malmö högskola.

Wadbring, Ingela (2006) *Bytt är bytt och kommer inte tillbaka? Unga och papperstidningar av olika slag. Exemplet Stockholm*. Göteborg: Pm nr 64, Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.

Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige – Tidningsinnehav, tidningsval, läsvanor*. Stockholm: Publica, LiberFörlag.

Weibull, Lennart och Holmberg, Sören (1995) ”Föränderligt förtroende” i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) *Mitt i nittiotalet*. Göteborgs: SOM-institutet, SOM-rapport nr 16.

Wetterberg, Gunnar (2006) *Ny kurs för gymnasiet och högskolan*. Saco-rapport. Stockholm.

Tidigare rapporter från JMG